

AÑO XLII — JANUAR - JUNIJ 1991 — Emisión Nº 1

VESTNIK
VOLERO
SLOVE
DOMOBA

DOMOBRANJE

VESTNIK
DOMOBRANCEV
SLOVENSKIH
VESTNIK VOL
ERO VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBRANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV
je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Ureja ga konzorcij, Ramón L. Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón L. Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón L. Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires.
Director y Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of Slovenian anticomunists veterans.
Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Talleres Gráficos Vilko S.R. L., Estados Unidos 425
(1101) Buenos Aires - Argentina.

Stavljenje: **MALIVILKO** - Tel.: 362-7215/1346

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauserja“ pošiljajte na ime VESTNIK, na zgoraj napisani naslov uprave.

Lo que necesita URSS es un gobierno nuevo

Nueva York -- Miren a todos estos políticos, economistas, diplomáticos y periodistas en Occidente. Miren cuánto se esfuerzan por ignorar la única necesidad sobresaliente de la gente de la Unión Soviética: la necesidad de un nuevo gobierno.

En todos los demás lugares en los que el comunismo se ha derrumbado, Occidente ha comprendido que lo primordial para la gente y el punto de partida de cualquier esperanza de un cambio real, era librarse de la colección de burócratas, policías, guardias y propagandistas que conformaban el fracasado, odiado gobierno, particularmente, de los conductores políticos del comunismo, los que se han encaramado durante tantos brutales años en la cumbre del integralmente corrupto aparato.

VESTNIK VOLERO

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOBLJUBOV

LETNIK XLII

JANUAR - JUNIJ 1991

Urednikove besede

Dragi naročniki in podporniki VESTNIKA,

cenjeni bralci!

Zgodilo se je prvič v zgodovini našega lista, da je ta, glasnik slovenskih domobrancev in drugih rodoljubov, umolknil za tako dolg čas. In to prav v prelomni dobi važnih in verjetno odločilnih dogodkov v Sloveniji.

Leto 1990 bo stopilo v novodobno zgodovino slovenskega naroda osvetljeno v dveh pomembnih dneh: v prvem, spomladanskem, so Slovenci z nepričakovanim volilnim rezultatom odpisali več kot 40-letni totalitarni komunistični režim. Dva dni pred rojstnim dnevom našega Odrešenika, ko je s sončnim obratom začel naraščati dan in so dolge noči bile na umiku, pa je plebiscitarni glas Slovencev postavil vogelni kamen za svojo slovensko državo.

Vestnik je prav za te dneve, ne da bi hotel, utihnil; pesniško rečeno, bi rekli, kot bi želel, da se klic domovine — „el grito sagrado“ iz argentinske himne — sliši močneje.

Stvarnost — vsakdanja! — pa je seveda drugačna.

Gospodarske razmere v naši deželi, ki so podražile tisk in papir v neenakem razmerju s tujimi valutami; upanje na izpolnitev iniciativ, ki bi združile in okrepile glas naših glasil; nove razmere v slovenski državi pa še nepričakovane težave v slovenski tiskarni so povzročile, da je naš list bil na začasnem dopustu; kljub temu, da so bili nared že rokopisi in tipkopisi za novo številko.

Žal so za pričujočo številko številni zapisi, ki jih je čas prehitel,

odpadli; novosti, ki jih je medtem obelodanilo že dnevno časopisje ali pa pogostejši revijalni tisk, smo morali črtati z naših strani; nekateri članki ali razprave, pripravljene za tole številko, so morali stopiti na stran do prihodnjih izidov. Z drugimi spet pa nismo mogli odlašati iz raznovrstnih razlogov (zgodovinskih, estetskih, razlogov etikete in osebno zanimivih)

Zatorej pričakujemo razumevanje s strani sodelavcev in dopisnikov, pa tudi z Vaše strani, cenjeni bralci, ki boste morali upoštevati, da je bila tale številka pisana in načrtovana v razponu sedmih mesecev.

Vaš urednik

Buenos Aires, na dan 3. maja leta 1991

Izjava SLS ob letu slovenske demokracije

Slovenci z veseljem in z zaupanjem spremljamo dogodke, ki približujejo Republiko Slovenijo državni samostojnosti in suverenosti. Zavedamo se, da ideja narodne samobitnosti izhaja iz naravnega in krščanskega pojmovanja, ne iz marksističnega internacionalizma.

Iz zdomstva pozdravljamo pogum in zavzetost tistih rojakov, ki so se obrazkranju komunističnega sistema odzvali klicu svoje vesti in stoletnih narodnih teženj ter prijeli po volji ljudstva za krmilo republike. V težkih časih, pred katerimi stoji naša domovina, slovenska demokratična vlada potrebuje in zasluži odločno podporo vseh svobodoljubnih rojakov.

Medtem ko se večji del državljanov slovenske republike, po dolgih desetletjih totalitarnega režima, polagoma privaja demokratičnemu načinu življenja, na slovenskem obzorju vendarle ni vse jasno in razveseljivo. Ob razumevanju težav in preizkušenj, pred katere je postavljen naš narod in iz iskrenega spoštovanja do naporenega dela mnogih požrtvovalnih rojakov, se kot Slovenci in kot demokrati ob nekaterih pojavih sprašujemo:

— Kako je mogoče, da nekateri člani demokratskega parlamenta še branijo rdečo peterokrako zvezdo in zagovarjajo njeno mesto na narodni zastavi? Mar res ne vedo, da gre za simbol boljševiske revolucije in sovjetskega imperializma? Medtem, ko drugod trgajo rdeče zvezde z zastav in s tem zavračajo obdobje totalitarnega nasilja, se Slovenci sprenevedamo. Tu ne gre za nevednost ali za nepoznanje lastne zgodovine, temveč za načrtno ohranjanje zgodovinske prevare.

— Nerazumljivo je, da pripravljajo nekateri letos, po javnem odkritju zločinov v Rogu, Teharjah, krimskih jamah in nešteti skritih grobiščih, praznovanje obletnice ustanovitve OF. Kako je mogoče slaviti ustanovitev organizacije, ki je bila zamišljena in izpeljana kot orodje komunistične partije za revolucionarni boj in doseg totalitarne oblasti med Slovenci? Kako morejo vabiti k takemu slavlju katoličane, katerih prednike so z njihovimi duhovniki vred mučili in morili ter jim jemali dobro ime v imenu iste OF, še predno se jim je kdo uprl? Ali morda še vedno računajo na moč prevare in strahu, ki so ju znali desetletja vlivati v podzavest našemu narodu?

— Prav tako je nerazumljivo, da mnogi rojaki obsojajo genocid nad domobranci in ostalimi nasprotniki komunizma, istočasno pa se vedejo kot bi šlo za dejanja, ki jih ni zakrivil nihče. Pri tem ne gre za vprašanje kazni, marveč za pravno obsodbo zločina. Mar naj bo Slovenija še naprej brezpravna dežela neodgovornih ljudi?

— Tudi za gospodarski in družbeni polom „samoupravnega sistema“, katerega posledice bodo nosili še mnogi rodovi, ni nihče odgovoren. Tega ni več mogoče opravičevati s krilatico o „zgodovinski nujnosti“!

— Ni si mogoče predstavljati družbene preosnove brez temeljite spremembe šolstva. Nerazumljivo je, da nekateri od teh, ki so sprejeli odgovornost za to področje, menijo, da bodo včerajšnji aktivni nosilci totalitarne oblasti danes mogli vzgajati rod zavednih Slovencev in demokratov. S svojo popustljivostjo in nedoslednostjo ustvarjajo plast oportunistov, ki so najslabši element vsake družbe.

— Kako je mogoče, da se ob sedANJI svobodi le malokdo spomni na prva desetletja komunistične strahovlade na Slovenskem? S plašcem „stalinizma“ ni mogoče zakriti moralnega in tvarnega nasilja tistih let. Ne sme izginiti spomin na obdobje ovaduštva, preganjanj, zaporov, mučenj, krivih obsodb, razlastitev, moralnega kvarjenja mladine in boljše vizacije javnega mnenja. Škode storjene v teh letih ne bo lahko popraviti, a bi bilo potrebno in prav, da bi se je zavedali v vsej razsežnosti. Kako naj sicer tudi novi rodovi odkritosrčno sklenejo: Nikdar več!

— Nerealno je misliti, da je mogoč obstoj demokracije, brez svobodnih in idejno jasnih sredstev javnega obveščanja. Resničen pluralizem je mogoč le med samostojno mislečimi in pravilno informiranimi državljani.

— Prav tako ni mogoč obstoj in razvoj demokratične družbe ob nerazkriti mreži agentov tajne policije.

— Krilatica o „revanšizmu“ ne bi smela hromiti oblasti ob

prizadevanjih za doseganje pravičnosti na vseh področjih slovenske družbe.

— Kako je mogoče, da še vedno obstojajo sezname osumljenih zdomcev, katerih bivši totalitarni režim v štirih desetletjih ni mogel obsoditi?

— Ne razumemo, kako nekateri vidni rojaki iz matične Slovenije, medtem ko občudujejo slovenstvo, ki živi desetletja v vrstah politične emigracije daleč od domače zemlje, istočasno ne cenijo ustanov in ljudi, ki so to slovenstvo vzdrževali in gojili. Izogibajo se stikov z izvoljenimi predstavniki naših krovnih organizacij. Ali res še verjamejo klevetam o izdajalcih? Ali so mar pripravljene na spravo le s tistimi domobranci, ki trohne po slovenski zemlji? Ali mislijo, da bosta dosedanja SIM in nova struktura SSK, mogli nadomestiti življenje, ki ga črpa rod nekdanjih beguncev iz ljubezni do slovenstva, iz zvestobe svojim rajnim in iz zavesti poslanstva? Ali ne bi morala povezava med rojaki, ki si jo vsi želimo, upoštevati izkušnje že obstoječih zdomskih ustanov?

— Zakaj je vprašanje dvojnega državljanstva in državljskih pravic Slovencev v svetu tolikim vodilnim političnim delavcem v domovini še vedno le prazna beseda?

Slovenski narod doživlja v zadnjem letu težko pričakovane, a nesluteno globoke pretrse. Kot vse kar je vredno, tudi slovenska demokracija ne bo zastoj, zato trpljenja in naporov ne bo manjkalo. Preosnova slovenske družbe, tudi v lastni državi, bo morala biti temeljita in bo morda počasnejša, kot bi si želeli; zahtevala bo od nas in od vseh rojakov dobre volje predvsem vztrajnosti. Pol stoletja zmot in nepreglednih krivic ne bo mogoče odpraviti in poravnati v kratkem času.

Res, težko je, ko človek plava proti toku in zagleda breg pa hkrati uvidi, da ta ni tako blizu, kot je upal. Malodušje bi pomenilo v takem primeru smrt. Vzdržati je treba!

Slovenci v svetu, ki smo se nad štirideset let združevali okrog demokratičnih in krščanskih vrednot slovenstva, moramo ostati tesno povezani. Vztrajali bomo skupaj z vedno bolj številnimi prijatelji v domovini in pomagali pri moralni obnovi slovenske družbe. Med tem pa se smemo zanašati le sami nase, drug na drugega in na Boga, kot smo to vedeli in delali od tistih časov, ko smo se uprli komunizmu in se odločili za svobodo.

V zdomstvu, 1. marca 1991.

Načelstvo SLS.

OB 50-LETNICI USTANOVITVE SLOVENSKE LEGIJE

PRVA PROTIKUPATORSKA BOJNA SKUPINA NA SLOVENSKEM

Dne 27. aprila 1941 — torej točno pred 50 leti — je bila v Ljubljani v prostorih „Delavske zbornice“ ustanovljena prva protikupatorska bojna skupina, ki si je nadela ime „Slovenska legija“.

Naj bodo v spomin potomcem objavljena imena ustanoviteljev S. L., ki so se tedaj zbrali v Delavski zbornici. V imenu SLS sta se sestanka udeležila **Rudolf Smersu**, ki je bil tudi predsednik Mladine SLS ter **dr. Albin Šmajd**.

V imenu Slovenske fantovske zveze je bil navzoč njen načelnik **Ivo Kermavner**. V imenu Mladine SLS so se sestanka udeležili njen člani: **inž. Jože Sodja**, **Viktor Česnovar** in **brata Piriha**. V imenu Mladine kmečke zveze sta bila **Milan Finec** in **dr. Ludvik Puš**. V imenu Slovenske delavske zveze so bili navzoči **Andrej Krizman**, **Maks Jan** in **Jože Jonke**. Navzočih pa je bilo še nekaj zastopnikov katoliške mladine: **Franc Malovrh** za mladino na Gorenjskem, **Tone Duhovnik** za mladino na Dolenjskem, **Henrik Goričan** za mladino na Štajerskem, ki je bil v zvezi z **Jožetom Melaherjem** (Zmagoslavom), ki je vodil protikupatorsko četo na Štajerskem.

Moramo omeniti, da sta se kmalu nato pojavila še dve legiji in sicer **Sokolska legija** iz tistih članov, ki se niso dali preslepiti komunistični partiji in Narodna legija, sestavljena iz nekaterih narodnjakov.

Slovenski legiji so se pridružili tudi visokošolci: Mladci in člani Akademskega narodnega gibanja. K protikupatorskemu gibanju so se pridružili tudi četniki.

Naj posebej omenimo tako imenovani **Štajerski bataljon**, ki se je zbral v Bizoviku in ga je Slovenska legija opremila z orožjem. To je bila pogumna udarna četa, ki je odšla na Dolenjsko, pa so jo komunisti kmalu odkrili in divje napadli. Slovenska legija je bila tudi v stalni zvezi z Melaherjevo protinacistično četo na Štajerskem.

Naj ponovimo, da je bila **SL prva protikupatorska bojna** formacija, ko na Slovenskem še ni bilo nobene protikupatorske organizacije. Kar se je ustanovilo konec aprila v Vidmarjevi vili pod Rožnikom, je bilo

protiimperialistična fronta, o kateri smo že pisali in ki je bila naperjena proti zahodnim zaveznikom, ne pa proti nacistični Nemčiji, s katero je bila Sovjetska zveza povezana z nenapadalno in prijateljsko pogodbo.

Osvobodilna fronta je bila ustanovljena šele po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo. Iz partijskega zgodovinopisja „Dr. Ferenc — **Ljudska oblast na Slovenskem**“, str. 10, je razvidno, da se je program OF sestavil šele dne 1. novembra 1941, kar je objavljeno v Slovenskem poročevalcu dne 6. januarja 1942. Če bi torej kdo hotel proslavljati ustanovitev OF, jo more proslavljati edino le prihodnje leto v mesecu januarju.

Naj ponovimo, da je bila SL prva protiokupatorska bojna skupina z namenom, da zaveznikom pomaga tedaj in na tisti način, kakor bodo to zavezniki želeli. Ta značaj je SL ohranila vse do konca vojne. Delovala je ilegalno in zato tudi okusila maščevanje fašistov in nacistov. Najomenimo, da so bili v Dachau odpeljani razni vodilni člani SL — med njimi **polkovnik Peterlin, Milan Finec**, v Mathausen pa inž. Jože Sodja.

Ko so se začele v letu 1941 moritve po vsej Sloveniji in so bila brezna in kraške jame napolnjene z večinoma vernimi možmi in fanti, je SL k prvotnemu namenu dodala še ohranjevanje slovenskih življenj. Tedaj je SL pomagala po vsej deželi (začevši s Št. Joštom) ustanavljati vaške straže. V teku časa je nastalo 95 edinic, v katerih je varovalo slovenska življenja nad 6 tisoč mož in fantov. Organizacija in koordinacija teh edinic je bila tedaj glavna naloga SL.

Ko se je ustanovila SL, je bilo njeno delovanje poverjeno desetčlanskemu odboru, ki je vodil delo v organizacijskem pogledu. V vojaškem pogledu pa je vse delo vodil polkovnik Peterlin. Vse do meseca oktobra 1943, ko se je vrnil iz ujetništva rezervni major **Mirko Bitenc**, je vodil delo SL pisec teh vrstic.

Že večkrat smo slišali in brali vprašanje, zakaj so se te protiokupatorske skupine zbrale na svetovnonazorski oziroma na strankarski osnovi. Na ta vprašanja je pisec teh vrstic že leta 1961 odgovoril, da se je vse to združevanje delalo na podlagi popolnega medsebojnega zaupanja. Nemci so tedaj imeli med nami svojo peto kolono, ki nas je izdajala. Tudi Italijani so imeli med nami svoje ovaduhe. Komunisti pa so že dvigali svoje glave in ščuvali ljudi proti vsem, ki so tedaj vodili javno in društveno življenje. **Vprašanje zaupanja je bilo torej glavno vprašanje** in so se družili le tisti ljudje, ki so se že dolgo med seboj poznali in si zaupali. To se je dogajalo tudi drugod, na primer na Poljskem in v Franciji. Družili so se ljudje, ki so se poznali, niso se pa zato te skupine smatrale za strankarske skupine,

zlasti še zato ne, ker so bile v vrhu vojaško povezane.

SL je kmalu po svoji ustanovitvi zajela veliko večino slovenske mladine. Kurirji so obiskovali posamezne edinice in dajali navodila za delo. Medtem pa se je že videlo, da se komunisti pripravljajo na revolucijo in na poznejši prevzem oblasti. V Ljubljani in po vsej deželi so se začeli atentati, ne samo na vodilne može, ampak celo proti ženam in otrokom (Mausar, Brulc, itd.). Ljudstvo je člane vaških straž imenovalo „legionarje“. Legionarji in domobranci so bili resnični zaščitniki in ohranjevalci slovenskih življenj.

Ko se je ustanovilo „Slovensko domobranstvo“, je dalo vodstvo SL nalog vsem članom Sl in vsem vaškim stražarjem, da naj vstopijo med domobrance in v pokorščini domobranskemu vodstvu varujejo slovensko zemljo in slovenska življenja. To se je tudi zgodilo. Z angleško prevaro pa se je zgodilo tudi to, da so bili skoraj vsi legionarji in vaški stražarji skupaj z domobranci izročeni komunistom, bili po njih pobitih in leže sedaj v velikih grobovih v Kočevskem Rogu, v Teharjah, v Hrastniku in še drugod.

Slovinci se ob današnji 50-letnici hvaležno spominjamo vseh borcev, ki so dali življenje za svojo domovino. **R. Smersu**

Bog se jih usmili...!

Iz Gilberta v Severni Ameriki nam sporoča R. P.:

Pravkar je prejela naša soseda od svoje tete z Dolenjske tole novico: V župnišče Raka pri Krškem so vstopili štirje moški. Privlekli in postavili so pred župnika dve vreči kosti. Pa se oglasi eden teh mož: „Pred 40 leti sem jaz pobil sam tele ljudi! Prosim, pokopljite jih v blagoslovjeno zemljo...“ Plačal je za 100 maš.

Hotel se je tudi spovedati. Po spovedi je vzkliknil: „Sedaj sem zopet miren in srečen!

Štirideset let je gorel pekel v meni!“

Res! V Sloveniji se pričinja pisati nova stran zgodovine, ki bo brez laži.

In pisali jo bodo ljudje, spreobrnjeni (mislimo da) na priprošnje naših mučencev.

15-2-90

Op. ured.: Imena vseh treh oseb, ki so posredovale to sporočilo, so uredniku znana.

Stanje v Sloveniji — v špartanskem stilu

po 30. aprila/91 zapisanem poročilu od doma:

Glede osamosvojitve. Dosedaj same besede! Ne upajo se! Bojijo se revščine, blokade ostalega sveta! Žal je škoda, ki jo je povzročil komunizem, grozljiva. Najbolj se vidi pri mladini.

V politiki se stanje pozna pri LDS, ki se ima za liberalno, v resnici je pa anarhistična v polnem pomenu besede.

Na ideološkem polju v bitki med krščanstvom (katolištvom) in liberalizmom. Za zdaj zgubljam predvsem v javnih medijih. Blatenje in zaničevanje vere (ne samo Cerkve) je hujše kot pred letom in pol. Takrat so se prilizovali, sedaj so pokazali prave barve.

V morali vlada promiskuiteta. Pri mladini nima čistost in zdržnost nobene vrednosti. Še ono staro geslo „zdrav duh v zdravem telesu“ ne pride do veljave. Telesna vzgoja je domala zaničevana. Veliko mladih kadi, pije in pojavljajo se mamila.

O splavu ne bi razpravljaj; ženske lahko ubijajo po mili volji. S tem pa nam ubijajo vero, pogum in prihodnost. To so posledice komunizma - liberalizma - praktičnega materializma.

Izjava za tisk 30/90 Mohorjeve založbe:

Najstarejša koroška založba: Mohorjeva

Po podtikavanjih v pismih bralcev, ki jih je objavljaj neki koroški dnevnik, zdaj tudi znanstveno delo potrjuje, da je Mohorjeva založba najstarejša založba na Koroškem.

Znanstveni izsledek je objavljen v knjigi „**Oesterreichisch-jugoslawische Kulturbeziehungen 1945-1989**“, ki jo je napisal **Werner Weilguni** in je izšla v založbah Verlag für Geschichte und Politik na Dunaju ter v R. Oldenbourg Verlag v Münchnu, in sicer kot 17. zvezek edicije Avstrijskega vzhodno- in južnovzhodnega inštituta, katerega znanstveni asistent je dr. Weilguni. Študija je nastala na podlagi znanstvenih raziskav in večmesečnih bivanj v Avstriji in v Jugoslaviji.

Po tem pričevanju — kaj jim še ostane?

(Ponatis intervjuja iz *MLADINE*, št. 11, 13-3-91)

Za Zvezo borcev nekdanji partizan **ALBERT SVETINA-ERNO**, ki živi v Budimpešti, ne obstaja. Tudi v monografiji o NOB njegovega imena ni mogoče najti. Rodil se je leta 1915 v bližini Divače. Ko so pred drugo svetovno vojno Italijani preganjali Slovence in jih preseljevali na jug Italije, so ga starši poslali v Ljubljano. Tam se je izučil obrti. Med vojno je v OF organiziral odporniško gibanje. Na dan napada Nemčije na SZ so ga sprejeli v partijo. V Kočevskem Rogu pokoplje generala **Franca Rozmana-Staneta**, ki ga politika ni zanimala. **Leta 1944 postane prvi pomočnik Ivana Mačka-Matije**. Po vojni izključen iz partije. Pade v nemilost. Pobegne na Madžarsko, v naivni veri, da je na Vzhodu demokracija. Tam ga obtožijo, da je Titov agent. Rusi ga obsodijo na deset let strogega zopora. Madžari rehabilitirajo.

• Kako ste postali prvi pomočnik Ivana Mačka-Matije?

Bil sem v partijski šoli v Kočevskem Rogu, ko je v začetku maja 1944 CK pome poslal kurirja, ne da bi vedel, kam me vodi. Prispel sem v Stare Žage. Na javki sem dobil novega kurirja, ki me je pripeljal v center Ozne na Stražjem Vrhu. Tam sem od Mačka izvedel, da me je CK imenoval za njegovega pomočnika.

• Odkod takšno zaupanje partijskega vrha?

Zato, ker so me poznali že od leta 1942, ko sem bil partijski sekretar ljubljanskega okrožja in sem imel stike z vrhom v Ljubljani. **Žena** znanega tovarnarja **Staneta Vidmarja** (brat Josipa Vidmarja, 0p. p.) mi je priskrbelo potrdilo o delu v njeni tovarni, tako da sem se lahko prosto gibal. Odhajal sem v Dolomite, kjer so bili glavni štab NOB, izvršni odbor OF in CK. Tam so imeli osvobojeno ozemlje in bunkerje, pred napadom Italijanov; pa jih je varoval Dolomitski odred.

• Kakšno je bilo vaše srečanje z Mačkom, ste ga poznali že prej?

Nekoliko sem ga poznal, čeprav sem imel glavne zveze z **Leskoškom**

in **Kidričem**, ko je prišel iz italijanske internacije, pa tudi z **Borisom Kraigherjem**. O Mačku sem predvsem slišal, da je zelo surov in primitiven. Sprejel me je brez posebne pozornosti, rekel je samo, da me je CK izbral za njegovega pomočnika in da bom partijski sekretar v bazi, kjer bom urejal kulturno in partijsko življenje. Prav tako sem bil odgovoren za straže. Sredi maja 1944 je Maček dobil pismo iz Titovega štaba s sporočilom, da se mora nemudoma javiti. S svojim spremljevalci je odšel v Drvar, ravno v času, ko so Nemci napadli glavni štab. Zaradi tega so se pogovori zavlekli, tako da se je vrnil šele čez mesec dni, v njegovi odsotnosti so člani partije zahtevali, najskličem sestanek. Kritizirali so Mačkove metode, ki so bile povsem diktatorske. On sam nikoli ni hodil na partijske sestanke, ampak sem mu moral vedno poročati, o čem se je govorilo. Ko sem po njegovem prihodu iz Drvarja referiral, je začel vpiti, kako da sem kritike sploh dovolil. Od partijcev, ki so ga kritizirali, pa je naslednji dan zahteval odgovornost.

• **Ste vedeli za likvidacije političnih nasprotnikov partije in njihovo organizacijsko ozadje?**

Že leta 1942 so bili v ljubljanskem okrožju obveščevalci, ki so bili izvzeti iz partijske organizacije kot celote in so bili neposredno povezani s centralo Varnostno-obveščevalne službe (VOS) v Ljubljani pod vodstvom Zdenke Kidrič. Na podlagi ovadb, ki so jih prinašali obveščevalci, je dajala navodila za akcije in ukaze za likvidacije.

• **Je o likvidacijah odločala Kidričeva po svoji presoji, ali je bila izbira stvar širšega kroga ljudi?**

Poleg nje so bili v tej skupini še **Dušan Bravničar**, **Štefan Brajnik** in praktično celoten partijski vrh. Umazane posle so opravljali zunanji pripadniki VOS-a. Fran Tavčar-Rok je kot operativec likvidiral do poletja 1942, v Dolomitih in okolici Dravelj pa je bil likvidator **Miha Babnik**.

• **Menda so bili prav zaradi takšnih metod ljudje manj naklonjeni partizanskemu gibanju.**

Ko sta bila glavni štab in izvršilni odbor OF v Dolomitih, je bilo treba teren očistiti vseh, ki so jih označili kot nezanesljive. V glavnem so pobijali civilno prebivalstvo, tudi cele družine, če niso pobegnile in se preselile. Zaradi prekomernih likvidacij so pred ofenzivo, spomladi 1943, zahtevali odgovornost obveščevalca in likvidatorja **Petra Cefuta-Gada**. Ker se je o partizanskih pobojih med prebivalstvom veliko govorilo, je Maček žrtvoval Cefuto in ga dal ustreliti. Hotel ga je prikazati kot glavnega krivca za likvidacije, čeprav niso potekale mimo Mačkove

volje, saj je bil Maček poveljnik glavnega štaba. Ljudje, ki so zaradi tega morali zapustiti svoje domove in se umakniti v Ljubljano, so se med ofenzivo vrnili in začeli organizirati domobransko vojsko. Izrecno poudarjam, da je pred tem v Dolomitih ni bilo. Kot partijski sekretar zunanjega okrožja sem v zvezi z likvidacijami napisal poročilo, ki sem ga hotel poslati Zdenki Kidrič. V njem sem se pritoževal, ker nižji organi partije z likvidacijami niso bili niti seznanjeni, in sporočal, da se ljudje zaradi tega odmikajo tako od partije kot od OF. Pa je pismo prestregel Maček in mi zagrozil, da bom moral zato odgovarjati.

• **Bi to pismo sploh kaj pomagalo, ko pa je Kidričeva sama dajala navodila za likvidacije?**

Seveda ne, vendar mi te stvari takrat niso bile povsem jasne. Šele pozneje sem izvedel, da je bila Kidričeva organizatorica likvidacij. Tudi če bi moje pismo dobila, ne verjamem, da bi se karkoli spremenilo.

• **Kdo pa je izvedel atentat na bana Natlačena?**

Franc Stadler-Pepe, ki je pozneje postal namestnik Bojana Polaka-Stenjke, poveljnika Vojske državne varnosti (VDV).

• **Toda prav Bojan Polak-Stenjka je izjavil, da je za likvidacije izvedel se le leta 1953.**

Topravgotovo ne bo držalo. Brigade VDV so aretacije izvajale skoraj po vsej Sloveniji, Stenjka pa je bil njihov poveljnik. Oficirji Ozne so znotraj VDV imeli celo svojo lastno obveščevalno službo. Tudi ta je iskala sovražnike in „protidržavne elemente“. Ni mogoče, da Bojan Polak-Stenjka ne bi vedel za likvidacije, saj so vsa poročila prihajala v glavni štab. In Stenjka je bil pri Mačku zelo priljubljen. Čudim se le, kako so mogli tako kompromitirano osebo izbrati za predsednika borčevske organizacije. To pove veliko več o njeni naravi.

• **Kakšno je bilo ozadje dolomitske izjave in zmanjševanje vpliva krščanskih socialistov?**

Krščanski socialisti so zahtevali, da se po enotah komisarje imenuje tudi iz njihovih vrst. Partijski vrh je to ostro zavrnil. Kocbek, Rus in drugi so bili pritisnjeni ob zid. Če bi vztrajali in še naprej nasprotovali diktatu partije, bi tvegali svoja življenja. Po drugi strani so bili zaradi sodelovanja v OF preveč kompromitirani in jim je bila pot nazaj zaprta. Tveganje je bilo preveliko. Po dolomitski ofenzivi me je Leskošek poslal na Notranjsko. Rekel mi je, naj za spremljevalca poiščem nekega **Zana Moreta**, in me pospremil z besedami: „Pazi nanj. Ta ima zelo krvave roke. Veliko partizanov je pobil.“ More pa je bil zelo prebrisan. Kljub njegovim

„grehom“, ali pa morda prav zato, so ga skupaj z **Mitjo Ribičičem** in **Dušanom Bravničarjem** poslali na šolanje v Moskvo, v zloglasno solo NKVD - Džeržinskega. Moreta so torej kritizirali kot morilca, hkrati pa jim je prav zato za likvidacije najbolj ustrezal. Neverjetna dvoličnost. Ko sem od CK dobil navodila, da moram spremljati delovanje krščanskih socialistov, sem se na terenu na Kočevskem večkrat srečal z **Janezom Stanovnikom**, ki je bil njihov pripadnik. Moral sem poročati o njihovem pridobivanju mladine na podlagi krščanskega nazora. Ljudem so dopovedovali, da njihova religioznost in obiskovanje verskih obredov ni v nasprotju s partizanskim bojem. Pri tem je najbolj obscurno to, da je partija te ljudi vnašala v obveščevalne dosjeje, in to kot potencialne sovražnike NOB.

• Kaj je bilo z njimi?

Leta 1945 je bilo pred koncem vojne že okoli 17.000 registriranih „sovražnikov“. Registracijo je vodil **Branko Ivanuša**, ki je bil načelnik Oddelka za evidenco sovražnika pri Ozni. Podatke so zbirali za vso Slovenijo, nekoliko težje je bilo priti do njih na Gorenjskem in na Štajerskem. Ker se je v Slaviji po vojni govorilo o 40.000 likvidiranih samo v Kočevskem Rogu, je jasno, da jih je bilo veliko že na tem seznamu. Zaupanja ni bilo niti v lastne ljudi. Aretacije so potekale tudi po brigadah med partizani, ki so veljali za nezanesljive. Posebno pogoste so bile likvidacije po prisilnih mobilizacijah, ker ljudje niso pristajali iz prepričanja. Če so bili kritični, jih niso zapirali, temveč likvidirali kar na terenu. V Črnomlju so bili zapori, zapornikov pa je bilo kljub aretacijam vse manj. Ker ni bilo sodišč, je jasno, da so bili pobiti brez pravne podlage. Na ta način je bilo do konca vojne pobitih več tisoč oseb. Kako to, da je imel Tito med Slovenci največ zaupanja prav v Mačka? Predvsem zaradi njegove neomajne zvestobe. Ko se je Maček junija 1944 **po pogovorih s Titom, Rankovičem in Čeco Jovnovičem** iz Drvarja vrnil v Belo krajino, je sklical celotno vodstvo Ozne za Slovenijo. Poleg mene so bili prisotni še drugi načelniki oddelkov: **Brilej, Zore, Bojan Polak-Stenjka, Stadler, Ivanuša, Niko Šilih** in drugi. Povedal nam je, kakšna je bila vsebina pogovorov in nam dal navodila: „Rusi menijo, da se bliža konec vojne. Tito in Rankovič se strinjata z njimi. **Zato množično likvidirajte, kar se le da. Teh likvidacij nikoli ne bodo obravnavala sodišča**, pa še državnih sovražnikov se bomo znebili.“

Obstajajo torej domneve, da so se ljudje na t. i. „osvobojenem ozemlju“ resnično počutili osvobojene. Zanimivo je, da je Maček na nekem sestanku

na Stražnem Vrhu kritiziral oznovce, češ da so Rusi v treh mesecih izvedeli več kot oni. „Taksne podatke nam prinašajo, za kakršne se sami ne vemo,“ je rekel.

• **Kakšne podatke je imel v mislih?**

Predvsem tiste o krščansko usmerjenih ljudeh med partizani, ki svojega prepričanja niso skrivali. Če so jih videli, da sodelujejo pri mašah, so v njihove dosjeje zapisovali zaznamke o njihovi sovražni dejavnosti. Enako so obravnavali tiste, ki so imeli stike z angleškimi in ameriški misijami. Uslužbencem, ki smo delali pri Mačku, so bili stiki z njimi strogo prepovedani. Ni res, kar je zapisal v svojih spominih, češ da je isto veljalo za stike z Rusi. Ti so se lahko prosto gibali in zahajali na naše prireditve, sam Maček pa je k njim hodil po navodila. Pred nekim sprejemom ruskih vojakov me je poklical in ukazal, da moram zbrati ženske in dekleta iz okolice, ki se do Rusov nikakor ne smejo obnašati zadržano. Rusi žganja seveda niso pili tako kot mi, temveč kar iz steklenic. Čez nekaj časa so se začeli razlegati kriki, ko so Rusi začeli ženske nadlegovati in posiljevati, one pa so jim skušale pobegniti. Naslednji dan nas je Maček poklical k sebi. Besen je bil, ker se ženske niso obnašale v skladu z njegovim ukazom.

• **Kako ste doživljali mesece po koncu vojne, ko so bili pokoli, predvsem v Kočevskem Rogu, prav množični?**

Ko sem delal v Slaviji, na sedežu Ozne, sem izvedel, da so likvidacije v Rogu najprej izvajale srbske enote. Pridružila pa se jim je še posebna enota, ki se je imenovala kar brigada za likvidacije. Njen poveljnik je bil **Zgonc, s partizanskim imenom Vasja**. Prek KNOJ-a, pod vodstvom Bojana Polaka-Stenjke, je bila neposredno podrejena Mitji Ribičiču in Mačku. Prva množična likvidacija pa je bila v Podutiku pri Ljubljani, neposredno po koncu vojne. Sredi junija 1945, v času hude poletne vročine, me je Maček poklical k sebi. Povedal mi je, da je dobil poročilo o pritožbah prebivalcev, živečih v vasi pod Toškim čelom, češ da je voda v potoku krvava. Po njegovem ukazu sem šel z zdravnikom in šoferjem pogledat, za kaj gre. Domačini so nam povedali, da je prišlo do okužb, zaradi katerih so poginile krave. Pokazali so smer, od koder so slišali streljanje. Šli smo na cesto za Gornikom proti Toškemu čelu. Zavili smo v gozd, čez nekaj časa smo zagledali spreletavajoče se lastovke. Takoj mi je postalo jasno, za kaj gre. Približali smo se in zagledali brezno, vendar smo se morali kakšnih sto metrov pred njim ustaviti, ker je neznosno smrdelo. Vrnili smo se v Slavijo po zaščitne maske, da smo se lahko približali.

Brezno je bilo polno muh, od površinskega miniranja pa je bilo prekrito z drevjem. Ko sem to povedal Mačku in ga vprašal, kaj napraviti z breznom, je vzrožil: „Ja kaj... Ven pobrat!“ Rekel sem, da za to delo potrebujemo ljudi, pa me je napotil v škofijske zavode v Šentvidu, kjer je bilo ujetniško taborišče. Tam so mi dodelili 60 nemških vojakov, nekateri med njimi niso bili starejši od 18 let. Pripeljali smo jih do brezna, kjer smo postavili lesen oder in dvigalo. Dali smo jim hrano, pijačo in jih opremili z visokimi škornji in zaščitnimi maskami. Začeli so odkopavati trupla. Ker je bilo brezno globoko, je delo trajalo skoraj tri tedne. Nemški ujetniki so trupla nosili kakšnih dvesto metrov nižje v dolino, kjer so jih zakopavali v jarke. Bilo je okoli 900 do 1000 trupel, vojaki različnih vojsk. Imeli so predvsem uniforme slovenske domobranske in hrvaške vojske. Med njimi so bili civilisti, tudi zelo mladi, morda stari 16 let, in celo ženske. Večina jih je bila od blizu ustreljena v tilnik. Ko je bilo delo opravljeno, smo brezno zasuli z živim apnom in ga zminirali. Šel sem k Mačku in mu omenil, da bom nemške ujetnike odpeljal nazaj v Škofijske zavode. Skočil je pokonci: „A si neumen?! Dogovori se z Ribičičem, naj jih pošlje k Vasji.“ Tako so tudi te nemške vojake, med katerimi ni bilo niti enega samega oficirja, pobili v Kočevskem Rogu.

• **Pri likvidacijah je najbolj izpostavljena vloga Ivana Mačka-Matije. Kdo pa so bile osebe iz ozadja?**

Moja bivša žena **Cveta Zimic** je bila do leta 1946 tajnica Mitje Ribičiča. Nekoč mi je, ko je prišla iz službe, dejala: „Veš Erno, kaj se dogaja pri nas. Nedolžne ljudi pobijajo. Ljudi vozijo iz taborišč in jih sproti likvidirajo.“ **Žena je tipkala sezname za likvidacije in za sodišča, ki jih je sestavljal Ribičič.** Ko sem pobegnil na Madžarsko, jo je on osebno zaprl v zloglasen oznovski zapor na Poljanah. Izsiljeval jo je, naj podpiše izjavo o nekakšnih mojih zvezah v Ljubljani in naj se loči od mene, z besedami: „Imaš rada svoja dva sinova? Eden umira, drugi pa ima nalezljivo bolezen, tako da lahko že jutri umre.“ Psihično jo je popolnoma zlomil.

• **Kaj ste počeli v poveljni Ozni?**

Maja 1945 mi je Maček ukazal, naj preskrbim stanovanja in obleko za vojake. Ko sem ga vprašal, če imamo denar za obleke, se je prijel za pištolo: „Če boš podpisal en sam račun, ti bom plačal s temle.“ Najprej sem se odpravil k veletrgovcu Sovanu, ki mi je pokazal zaloge. Naročili smo tri tovornjake blaga, ne da bi podpisali račune. Tako smo obredli vso Ljubljano. Ogoljufani trgovci so se začeli zbirati pred Slavijo. Ko smo se v mercedesu peljali mimo njih, sem se potuhnil med sedeže, ker sem se

bal, da bi me zagledali. Potem sem moral v Škofijske zavode, od koder smo z avtomobili vozili dragocenosti, ki so jih pobirali ujetnikom. Denar je bil od vsepovsod: od hrvaških kun do romunskega denarja. Odpeljali smo ga v Narodno banko, kar pa je bilo dragocenosti, smo morali izročiti Mačku. Pritličje Slavije je bilo natrpano z ukradenimi predmeti. Uslužbenci so lahko izbirali pohištvo, obleko in drugo. **Mačkovi sorodniki so odnašali največ in so izbirali med najboljšimi kosi. Polde, Cilka, Tone Maček, Pepca Kardelj, bratje, sestre, bratranci.** Ko sem nekoč prišel v službo, mi je dežurni poročnik izročil listek, na katerem je bil naslov s sporočilom: „Kdor pride s tem listom, lahko kovčka odnese.“ Kovčka sta bila last nekega trgovca, ki je po vsej verjetnosti emigriral, listek pa je Ozna našla med preiskavami. Šli smo ponju na naslov pri Tromostovju in ju odnesli k Matiji, ki ju je odprl. Bila sta polna zlatnine: cigaretnice, zlate ure, vžigalniki. Ko sem popoldne prišel nazaj, je imel Maček do komolcev zavihane rokave, na vsaki roki pa po tri ure. Poslušal jih je in si jih ogledoval, kot da ne ve, za katero bi se odločil. Zlatnino si je seveda v celoti prilastil. Ob tem sem se spomnil medvojnega dogoka iz Bele krajine. Na Stražnjem Vrhu smo imeli prijavno bazo. Neki kmečki fantič je nekje vzel žepno uro in si jo vtaknil v žep. Pa so ga prijavi. Ko je Maček za to izvedel, je poslal svoje ljudi iz zaščitne čete. Tega fanta, ki se je prostovoljno pridružil partizanom, je dal hladnokrvno likvidirati. Avgusta 1945 sem moral na Primorsko, da bi preveril, v kakšnem stanju so fojbe. V zahodnem tisku so se namreč razpisali o izginulih iz zasedbenih con, ki so jih naši deportirali in likvidirali. Pregledali smo tri fojbe v bližini Ajdovščine, ki so bile polne razpadajočih trupel. Nismo ukrepali tako kot v Podutiku, ker trupel ni bilo več mogoče identificirati.

• **Potemtakem ste se največ ukvarjali z obhodi brezen.**

In ne samo s tem. Ko je Tito prvič po koncu vojne prišel v Ljubljano, sem moral zanj poiskati vilo. V Savljah so imeli Vidmarjevi na vrtu svoje tovarne vilo, ki so nam jo posodili za kakšnih deset dni. Tovarno so izpraznili in postavili stražo. Ko je Tito odšel, sem Vidmarjevo vprašal za dolg. Rekla je, da ji nismo nič dolžni. Ko pa sem jo vprašal, ali je bilo ob ponovni vselitvi vse v redu, je potožila: „Ah, kaj naj rečem... Bila je ena neprijetnost.“ Njen mož **Stane Vidmar** je za neko umetniško sliko imel vgrajen trezor, v katerem sta bila denar in zlatnina. Po Titovem odhodu iz vile je vse to izginilo. Bilo mi je zelo neprijetno, ker je Vidmarjeva po osvoboditvi novi oblasti prostovoljno darovala nekaj tovornjakov oblačil. V tisto vilo pa se je pozneje vselil **Sergej Kraigher**.

• **Je bilo vaše delovanje omejeno samo na ljubljansko območje?**

Ne, jeseni me je Maček imenoval za poveljnika Ozne za Primorsko, odgovornega za partijsko življenje. Ko sem videl, kaj se tam dogaja, sem spoznal, da v Ozni ne bom več dolgo. Ljudi, ki so brez potnih listov prestopili zasedbeni con, so množično zapirali. Pod vodstvom Rankovičevega namestnika Čeče Jovanoviča je prišla delegacija nadzorovat dogajanje v naši con. Ker sem nasprotoval likvidacijam in terorju, sem prišel v spor z njimi, zato je Jovanovič zahteval, da me zamenjajo. Ko sem prišel nazaj, sem delal v Ljubljanski Ozni, ki jo je vodil **Ivo Svetlina**. **Naloženo mi je bilo prebiranje pisem, ki so prihajala iz tujine.** „Sumljive“ odstavke sem podčrtaval z rdečim črnilom. Naslove s teh pisem so vnašali v kartoteko Ozne pod oznako potencialnih sovražnikov. Tiste, ki so se znašli na teh seznamih, so potem onemogočali na vsakem koraku: pri šolanju (njihovi potomci npr. niso mogli dobiti štipendij), prav tako niso mogli napredovati v podjetjih in delovati v politiki. Ljubljanska Ozna je poleg tega imela v Šiški delavnico, kjer so pod vodstvom Milana Apiha izdelovali mučilne pripomočke in naprave za zapore in taborišča. Njihov najpomembnejši naročnik je bilo taborišče na Golem otoku.

• **Kaj je bil povod, da vas je Boris Kraigher vrgl iz partije?**

Izkoristil je insinuacije Čeče Jovanoviča, da smo na Primorskem tihotapili iz angleške cone. V resnici pa me je tja poslal Maček, da bi naši ljudje po nizkih cenah kupovali bencin za potrebe Ozne, ker ga pri nas ni bilo dovolj. Nekaj so ga kupili, preostalo pa ukradli. Zato sem zahteval Mačkovo pričevanje, pa me niso hoteli niti poslušati. Šlo je za politično ozadje oziroma za spor med Kraigherjem in Mačkom, saj se je pozneje ravno Kraigher pognal na lov na politične oporečnike, ki jih je bilo takrat modno vsevprek označevati za informbirojevce. Kraigher je na Goli otok hodil tudi na obhode. Po vrnitvi z enega od takšnih obhodov je **Vida Tomšič**, ki ga je spremljala, na vse pretege hvalila, kako okusno hrano imajo v taborišču.

• **Kaj ste počeli po odhodu iz Ozne?**

Delal sem v Mestnem odboru, ki ga je vodil **Matija Malesič**. Poleti 1948 me je poslal kot člana jugoslovanske delegacije na proslavo 100. obletnice osvoboditve Sofije. Po sprejemu pri Dimitrovu nas je **Rato Dugonjič**, ki je delegacijo vodil, v nekem sofijskem hotelu začel spraševati, kaj mislimo o resoluciji informbiroja. Ko sem mu povedal, da nisem član partije, se je zelo začudil. Takoj sem postal sumljiv, drugi člani delegacije pa so se me

začeli izogibati. V času zapletanja odnosov s Sovjeti, sem razvoj dogodkov spremljal tudi po moskovskem radiu. Takrat sem se verjel, da je vsaj na Vzhodu demokracija, če je že pri nas ni bilo. V krogu prijateljev, s katerimi sem se sestajal, smo razpravljali o tem. Februarja 1949 pa so mi oznovci preiskali stanovanje. Odločil sem se, da bom pobegnil. Ženi sem rekel, da grem na Primorsko. Ko je Kraigher izvedel, da me ni v Ljubljani, je na italijansko mejo poslal celo brigado. Zasede so me čakale povsod tam, kjer so živeli moji najbližji. Vedel sem, da ne smem pobegniti v Italijo, ker je tam Ozna imela dobro organizirano mrežo, s pomočjo katere je ugrabljala politične nasprotnike, ki so potem končali na Golem otoku. Ljudje, ki so me čakali na meji, so dobili ukaz, naj me brez zaslišanja takoj ustrelijo. Bali so se, da bi jim ušel, ker sem preveč vedel. V resnici sem šel z vlakom do Slavonskega Broda, kjer sem imel sorodnike, potem pa sem v bližini Koprivnice prestopil Dravo in po zvezah ilegalno prestopil mejo z Madžarsko. Bil je 18. marec 1949.

(zapisal Borut Meško)

Naš komentar: O pomembnosti tega pričevanja in izredni zaslugi, ki si jo je z njegovo objavo pridobila MLADINA, je prav gotovo odveč vsaka druga beseda — razen besede priznanja, čestitk in zahvale!

REKI

Vsaka družba in vsaka organizacija,
ki temelji na hudobiji,
propade!
(Florijan Bevc v Celovškem Zvonu, marec/90)

Tiran umre in se njegovo kraljestvo konča,
mučenec umrè
in se njegovo kraljestvo — začne!
Sören Kirkegaard

Zakon je kot pajkova mreža, ki mušice lovi, tiče pa spušča.
Anacarsis, iz 16. stol. pred Kr.

ZAPISI, VTISI in PONATISI

NOVO JUTRO je naslov novega časopisa, ki je začel izhajati 6. marca letos (1991). Glavni in odgovorni urednik mu je tridesetletni, pogumni slovenski časnikar **Ivo Žajdela**. Iz vsebine prvih štirih števil je že jasno razvidna družbeno-politična usmerjenost lista, značilna po odločnem, nepopustljivem in neprizanesljivi stališču do krivic in zločinov, ki jih je komunistična oblast s svojimi pristaši in kimavci povzročila na Slovenskem.

V svoji drugi številki je v uvodniku **Še vedno postarem!**, naslovljenem na bralce, opozoril na zakoreninjene hibe, na katerih bolega tudi novi demokratični režim, kot je na primer monopol preostalih režimskih struktur na pošti. Največje začudenje pa zbudi Žajdelov podatek o denarnih podporah, ki jih bodo še v letu 1991 dobivale različne VOS-ovske in borčevske organizacije iz blagajne ljubljanske mestne občine. „Menda je zdaj res že zadnji čas, da se s temi darili „svetim kravam“ preneha!“, se zgrozi Žajdela in mi z njimi. Pridali bi le, da naivnost ni nujno odlika demokratičnih vlad.

Urednik Novega jutra poziva tudi zdomce k sodelovanju v časopisu. Naslov tega je: Novo jutro, p.p. 483, 61001-Ljubljana.

Pomisleke, ki so jih izrazili nekateri bralci, da je časopis nadaljevalec predvojnega, liberalnega Jutra, Žajdela sicer zavrača, vendar se tudi mi ne moremo ubraniti tega VTISA.

Mlademu Novemu jutru želimo moralnih in gospodarskih dosežkov. Srečno in plodonosno pot po doslej začrtani liniji!

PRENOVITELJE IN EX-KOMUNISTE DOMA PREGANJAJO. Tako bi lahko sklepal kak prostorski prišlek, ko bi prebral javkajoči zapis **Koga moti opozicija?** Prijatelj lista nam je poslal fotokopijo članka (žal, brez drugih navedb, ki pa sicer niso bistvene). Člankar „ugotavlja“, da imajo opravka s poskusom uničenja opozicije (se pravi: prenoviteljske) in opozarja na izjavo za javnost, ki jo je podalo predsedstvo ZKS-SDP. Tam pripovedujejo, da si ta stranka, z razliko od drugih družbenopolitičnih organizacij doma in po svetu, ni pridobila pomembnejšega premoženja; svojo dejavnost, da je financirala iz članarine... (in tako naprej).

Človek res ne ve, ali bi se smejal ali jokal ob takih žalostnih humoristih!

KJE SO KRIVCI? se sprašuje **Štefanija Slemenik** v pismu na Nedeljski Dnevnik (še) od 6. maja lani. Zdomci so iznenadeni spričo nepričakovane

poplave zadevnih obvestil, priznanj in poročil, ki bruhajo na dan zdaj, ko se je razrušil jez groženj, strahu in prisile. Kljub temu se še marsikdo spreneveda in zatiska oči ter pozablja na vse, posebno takrat, ko oddaja svoj glas, s katerim postavlja osebe na vodilna mesta. Zato tudi — ni prvič in ne bo zadnjič — ponatiskujemo te drobne vrstice. Drobne kot kamenček, ki izpopolnjuje ta véliki mozaik. Takole sprašuje:

Kje so bili naši vodilni ljudje takrat, ko se je dogajala v Kočevskem Rogu in drugod taka tragedija? Ali niso mogli reči podrejenim: „Pustite jih domov, te domobrance, vojne je konec!“

Zato pa mislim, da bi morali tiste, ki so krivi teh pokolov, poklicati na odgovornost in jih primerno kaznovati. Ali sta bila tega kriva samo Tito in Kardelj? **Tega so po mojem mnenju krivi tudi naši slovenski ljudje, funkcionarji, ki si niso upali nasprotovati takemu grozljivemu sklepu o pobojih** — tako so se pravzaprav strinjali s tem množičnim umorom. Tega ne morem in ne morem razumeti in tudi naš narod tega ne more razumeti.

Najbrž so tudi mojega brata iz Splita odpeljali tja. In nečaka iz Celja. Morda je še kdo živ in bi vedel na to odgovoriti. Ta zločin ne bo nikoli pozabljen, kljub spravi.

K moji prijateljici v Davčah sta prišla po vojni dva partizana in sicer po njenega moža kmeta Soršaka. Sredi noči je moral vstati in iti z njima na zaslišanje. Bil je kmet, ničesar ni vedel, onadva pa sta ga kar odpeljala. Nikoli več se ni vrnil. Tako se je pri nas godilo po vojni.

ŠE NEKAJ O SPRAVI! V ta široki mavrični lok o spravi je bilo že marsikaj vslikanega. Kar prijeten, svetel pramen luči so vnesle vanj tudi besede umetnika in znanstvenika iz dežele vzhajajočega sonca, **patra Vladimirja Kosa**, ki jih je zapisal v Glasu Kulturne akcije, julij-avgust 1990. Medtem ko komentira Bučarjev nagovor v slovenskem parlamentu, zapiše tudi tole (česar našim bralcem nismo mogli pritržati):

Za narodno spravo potrebujemo temeljno umsko razjasnitev. Pojem dobrega namena je bistven, a ne zadostuje. Dolga stoletja je filozofija učila Evropejce uvida: omne agens agit propter bonum, po naše: karkoli (in kdorkoli) pride v dejanje, je usmerjen(o) v dobro. Vprašanje je: čigavo dobro? kakšne vrste dobro? Brez objektivno utemeljene vrednostne lestvice ne moremo ob-soditi ničesar. Takšno objektivno utemeljeno vrednostno lestvico lahko odkrijemo — do določene mere — v zakonitostih, ki jih narava nalaga človeku z ozirom na občo blaginjo; v tem oziru nimamo izbire: ali se ravnamo po naravi (ki jo božje razodetje izpopolnjuje, a je ne odpravlja in ne kvari); ali pa se ravnamo po tem, kar

poedinec ali skupina vsilijo kot končnoveljavni pravec; temu pravimo subjektivno utemeljena vrednostna lestvica (merilo ali pa še kak drug izraz).

Čas hiti in dogodki nas prehitevajo. Skoraj bi pozabili na **SLOVENSKE BRAZDE**, čudovito lepo ime novega štirinajstdnevnik, ki je začel izhajati pred koncem lanskega leta. Časopis naj bi ne služil samó strokovni izobrazbi slovenskega kmeta, ampak tudi razširitvi njegovega kulturnega obzorja in primernemu, zdravemu razvedrilu. List je naše gore list, o tem ni dvoma, in ima še neko drugo posebno estetsko posebnost: enega najzgovornejših in — kljub svoji enostavnosti — najbolj elegantnih spoznavnih trgovinskih znakov. Nedvomno se bo tudi po vsebini in jeziku tako odrezal.

DR. PETRA URBANCA vprašanje **ALI SO OBOJI KRIVI?**, na katero je odgovarjal v lanskem Katoliškem glasu od 28. junija/90, je zakasneli Vestnik že odlagal zaradi domnevne neaktualnosti. Ker pa se ta napev o enaki krivdi na obeh straneh ponavlja, je prav, da ponatisnemo kar cel odgovor na zastavljeno vprašanje:

V domovini je najživahnejša tema dneva narodna sprava. Mnogi, poklicani in nepoklicani, nakazujejo pot sprave simetrično, češ, mi smo krivi, krivi ste pa tudi vi. Msgr. M. Brumat: „potrebno je, da eni in drugi pokopljejo bojno sekiro... grešilo se je zunaj in znotraj obzidja“ (Kat. glas 3. maja 1990). **

Tako trditev povsem ovrže obdobje terorja v Ljubljanski pokrajini od 22. junija 1942 do 1942. Po dokumentarnih virih, pričevanjih, po grobovih je znano, da je partija v tem obdobju, v radikalni pripravi revolucije, ugasnila na brutalen način življenje preko 1.000 osebam. Njihova krivda: bili so ovira do njenega cilja.

Ta doba in seveda genocid po maju 1945 ne more biti predmeta sprave*. Tu simetrije ni nobene! Grozovitosti, zločini državljanske vojne, ki je bila posledica omenjenega terorja, so se naravno godile na obeh straneh, to obžalujemo vsi. Ali se naj ljudje, ki so pretrpeli holokavst, opravičijo za nekatere krivice, ki so jih tudi sami storili? Armenci so se borili s Turki skozi stoletja, ali naj potem genocid milijona in pol Armencev leta 1918 odobrava simetrično? Nemški kancler je pred leti romal v Jeruzalem, položil venec, se opravičil in plačal. O kaki simetriji ni govoril, če bi kaj rekel, ne bi prišel živ iz Jeruzalema.

Ena največjih žrtev danes propadle revolucije je bila slovenska Cerkev. Bila je na strani ponižanih, preganjanih, mučenih in pobitih. Račun je bil

strašen! Pravico ima zahtevati zadoščenje in povračilo škode. Kaj se dogaja? Cerkev (nadškof Alojzij Šuštar) govori o „priznavanju lastne krivde“ (Kat. glas 3.5.1990).

Kaj naj bi bila njena krivda, ni še nihče povedal v zadnjih 45 letih. Poznani so nekateri duhovniki, posebno na strani revolucije, ki bi mogli biti krivi, a Cerkev zanje ne nosi odgovornosti. Slovensko Cerkev je vodil v letih 1941-45 škof Rožman. Po vseh dejstvih, sedaj znanih, ne samo da ni bil kriv, nasprotno, v najtežjem času je napravil vse in več, kot se more pričakovati od najvišje cerkvene osebnosti!

Kot slovenski katoličan se človek čuti prizadet in ponižan, da se, iz nepoznanih razlogov, nakazuje nekako megleno, nedoločeno krivdo naše Cerkve. Kakšen smisel ima to? V Španiji imajo prve blažene duhovnike, redovnike žrtve revolucije. Ali naj v Sloveniji, namesto spoštovanja, naše duhovnike, mučenike revolucije, obremenimo s krivdo?

Po zadnjih vesteh, so 26. maja letos nekateri borci, kulturniki in sedanji opozicijski politiki položili venec in prižgali sveče na kraju likvidacije dr. L. Ehrlicha. 30. maja so še gorele! Težko je verjeti poročilu, da ni bil prisoten noben duhovnik.

* Nikalnico „ne“ smo vstavili mi, ker sklepamo, da jo je v Katoliškem glasu izpustil tiskarski skrat. — (Op. ured.)

** Msgr. M. Brumat je umrl leta 1950 in nam niso znane podrobnosti tega navedka. — (Op. ured.)

DOSSIER — DOSJÈ dr. JANEZA DULARJA je v svoji prvooktobrski številki prinesla revija **Informacije iz Slovenije IN**. V isti številki je priobčen tudi obširen intervju (razgovor za javnost — kot poklon naši materinščini!) s Stanetom Staničem, republiškim sekretarjem za informiranje (tajnik urada za javno obveščanje), ki ga, žal, ne moremo spraviti v kratek povzetek. Vendar priporočamo svojim bralcem, da se po možnosti s tem zanimivim razgovorom seznanijo.

Omenjeni dosjè pa je vsekakor potreben natisa tudi v našem listu:

Ime in priimek: dr. Janez Dular

leto rojstva: 1943

kraj rojstva: Vavta vas pri Novem mestu

izobrazba: doktor slavistike

dosedanje zaposlitve: OŠ Mirna Peč, Delo, Filozofska fakulteta, samostojni kulturni delavec

sedanja funkcija: član Izvršnega sveta, odgovoren za vprašanja Slovencev po svetu in narodnih manjšin v Sloveniji

Dr. Janez Dular je formalno samo član slovenskega izvršnega sveta, torej minister brez listnice, vendar je odgovoren za vprašanje Slovencev po svetu in narodnih manjšin v Sloveniji. V prejšnji ureditvi tega ministrstva Slovenija ni imela. Tudi dr. Dular je brez svojega aparata in brez zagotovljenega denarja za področje, za katero mora skrbeti. Kljub temu že pripravlja koncept bodočega ministrstva. Leta 1943 v Vavti vasi pri Novem mestu rojeni Janez Dular se je najprej izsolal za učitelja, vendar je takoj, ko je nastopil učiteljsko službo na osnovni šoli v Mirni Peči, že vpisal slavistiko na ljubljanski univerzi. Po diplomi je bil tri leta glavni lektor pri največjem slovenskem dnevniku Delo, pozneje je delal kot asistent in docent na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Od leta 1989 ima status samostojnega kulturnega delavca. Ukvarjal se je z ožjimi jezikoslovnimi vprašanji in poleg tega še z lingvistiko. Pri tem je preučeval jezikovni položaj Slovencev v zamejstvu (Kanalska dolina - Italija, Porabje - Madžarska) in madžarske manjšine v Sloveniji (Lendava). Kot nepristranski poznavalec manjšinske problematike je bil predlagan v novo slovensko vlado. Ni član nobene stranke. Ena njegovih najtežjih nalog bo prav gotovo spremeniti odnos do številnih rojakov po svetu, ki so v preteklosti zapustili domovino zaradi političnih razlogov. Po drugi strani bo moral tudi rojake po svetu prepričati, da so se politične razmere v Sloveniji, zaradi katerih so državo zapustili, res spremenile in da se lahko vrnejo ter nadaljujejo svoje življenje v domovini.

Monsignor MIRKO BRUMAT je bil osebnost iz naše Primorske, kateremu je naš list že dolgo dolžan nekaj posvetilnih besed. Posebno se, ker je bil monsignor v časih vrtoglave OF eden od nepremnogih mož na obrežjih Soče in v zaledju tržaškega zaliva, ki so družili jasnovidnost in srčnost vojsčaka, da so se mogli zoperstaviti rdečemu lažnivcu in ubijavcu. Kot nalašč zato, da odpišemo svoj dolg, nam je prišel na pomoč duša Katoliškega glasa, **duh. Kazimir Humar**, ki je o nekdanjem monsignorju zapisal v lanski 45. številki tednika naslednje:

Ko sem nekemu mlajšemu duhovniku naše škofije povedal, da bi v tem mesecu obhajali 40-letnico smrti kanonika msgr. Mirka Brumata, je odgovoril: „Ne poznam ga: nisem še slišal o njem.“

Ne samo ta mladi duhovnik, temveč vsi naši mlajši rodovi ne poznajo tega našega duhovnika, o katerem je Katoliški glas ob njegovi smrti zapisal: „Msgr. Brumat je polagoma zrastel v osrednjo in vodilno osebnost slovenske duhovščine na Goriškem.“ Naj zato priključim v spomin, kdo je bil msgr. Mirko Brumat.

Najprej to, da se je rodil v Šempetru pri Gorici 18. julija 1897 v družini,

ki se je tjakaj preselila iz Furlanije in je tam vodila poštni urad. Tudi njegova mati je bila pristna Furlanka. In v tej rekli bi „furlanski“ družini se je rodil pokojni monsignor. Postal pa je slovensko zaveden mož kot malokdo. Ob srebrni maši 15. avgusta 1945 je v pridigi dejal: „Mariji se imam zahvaliti, da sem svoje ljudstvo vedno iskreno in nesebično ljubil.“ Ta ljubezen je bila ena njegovih značilnosti v vsem življenju, zlasti v vsem njegovem duhovniškem delu.

Osnovno šolo je obiskoval v Šempetru, nato nemško gimnazijo v Gorici in jo izdelel z odliko. Po maturi 1915 se je odločil za bogoslovje, ki je pa takrat gostovalo v Stični. Že naslednje leto so ga poslali v Innsbruck na univerzo. Tam je bil sošolec msgr. **G. Velchicha**, s katerim sta ostala iskrena prijatelja vse življenje, tudi pozneje, ko sta se oba znašla v Gorici v stolni cerkvi najprej kot vikarja in nato kot kanonika. Oba sta bila iskrena, brez hinavščine in sta tudi na prižnici imela pogum povedati, kar je bilo treba povedati, ali je bilo oblastem všeč ali ne. Šlo jima je zmeraj predvsem za resnico.

V Innsbrucku je M. Brumat doktoriral in 15. avgusta 1920 pel novo mašo pri kapucinih v Gorici, ker je bila šempetrska cerkev v razvalinah. Po novi maši ga je nadškof Sedej poslal v Solkan za kaplana. Solkan je bil znan kot „rdeča vas“ že pred prvo svetovno vojno; tam so bili že takrat zelo močni socialni demokrati.

Po prvi svetovni vojni je vas postala še bolj rdeča, saj so imeli med seboj **Josipa Srebrniča**, ki je bil leta 1923 izvoljen za poslanca na komunistični listi. Msgr. Brumat je v Gorici potem pripovedoval, da je v Solkanu spoznal, kaj je komunizem, in tudi zaradi tega postal med zadnjo vojno in po njej najbolj glasen kladivar proti brezbožnemu komunizmu.

Pri tem je bil neustrašen. S prižnice, v privatnih razgovorih in celo v spovednici je razkrinkaval komunistično propagando, ki je med zadnjo vojno osvajala Primorsko. Ob njegovi smrti je neka družbenica zapisala v listu Vijolica: „Prej kot vsi drugi je razkrinkal komunizem in vse njegove strašne posledice. Zato pa ni duhovnika na Primorskem, ki bi bil od strani komunistov bolj zasovražen kot naš gospod voditelj. Ni se zmenil za njihove grožnje, niso ga zadele njihove podle žalitve in obrekovanja. Neustrašno je nadaljeval svoje poslanstvo...“

Msgr. Brumat se je dobro zavedal, da ga partija sovraži in mu želi smrt. O tem smo pred časom tudi že zapisali, da je med vojno bil med kandidati za ustrelitev.

V tej slutnji je že 1. maja 1945 odšel čez Sočo in nato v Videm, kot piše msgr. Novak v svoji kroniki. In že 2. maja, kot poroča isti kronist, so ga

ob dveh popolnoči prišli iskat na stanovanje.

DRUŠTVO ZA UREDITEV ZAMOLČANIH GROBOV V SLOVENIJI je na VESTNIK poslalo dopis, v katerem nas obvešča o svoji ustanovitvi, uradni registraciji in prilaga izvod že obstoječih pravil. Predsednik društva je **g. France Perne**, Novo Polje, cesta XIII., št. 22, 61260, Ljubljana, Polje. Za informacije in včlanjenje se je treba obračati na gornji naslov. V okroglem žigu društva, razumljivo, za zvezdo ni prostora; pač pa je v njegovo središče postavljeno znamenje križa, kateremu so bili zvesti tisti, ki zdaj vstajajo iz zamolčanih grobov. 45-letno ustrahovanje pa je preprečilo, da bi se v dopisih in tiskovinah ter pravih družta zasvetilo domobransko ime.

VESTNIK poziva svoje prijatelje in bravce, da bódijo velikodušni, ko se bodo postavljali spomeniki izkrvavelim domobrancem.

SPOŠTLJIV SPOMIN IN ZAHVALO ŠKOFU DR. STANISLAVU LENIČU! Umrl je v petek, 4. januarja, ko se je letošnje leto komaj zsvitalo: pokopan pa je bil naslednji torek v posvečeno slovensko zemljó. Domà iz fare Cerkljé ob Krki, je že zgodaj postal sirota, pa ga ta težka preizkušnja ni zakrknila, da bi se zaprl ljudem, ampak je z voljo možà dosegel svoj cilj svečeništva, odkoder je ljudem razkazoval dobroto svojega srca. Škof dr. Gregorij Rožman je dobil v njem zvestega pomočnika in po svoji smrti junaškega zagovornika. Komunistični režim je škofa Leniča odlikoval z osemletnim zaporom, od katerih je dve leti (dobesedno) prebil v samici. Bil je človek, ki se ni nikdar odpovedal simpatijam do naših fantov in mož domobrancev: bil jim je zvest, ne samó v besedah, ampak tudi v dejanjih.

KATERE PLANINE BODO PREJ RAZPADLE, preden bo konec avnojske, federativne, socialistične Jugoslavije, je povedal Josip Broz-Tito v svojem govoru na Sutjeski in z rokó pokazal tamkajšnje granitne skale. Da je res takó rekel, nam je potrdil (še iz Moravške doline zloglasni) Mitja Ribičič v svojem pismu „soborcu Mihajlu Švabiču“.

Recimo, da retorika marsikaj dovoli in naj to ne meče madeža na Brozovo pregóvorno nezmotljivost; pričakovali bi le več političnega čuta od zdaj že odpisanega Ribičiča, saj je to anekdoto pogrel še leta 1988 (v Delu od 13. oktobra).

BIVŠI DOMOBRANSKI ZDRAVNIK, véliki dobrotnik Kitajcev, DR. JANEZ JANEŽ je umrl. Pokopan je bil v Lotungu na Formozi kot dober

in velik človek, za tamkajšnje domačine pa oseba svetniških razsežnosti. Starejši rod poznà življensko pot pokojnika; tudi našim mladim ni nepoznan. Zato bomo med te spominske besede postavili le eno misel: tudi ljudje take veličine in takega kova so bili v vrstah slovenske domobranske vojske!

„EDVARDU KOČBEKU SMO PRITAKNILI ŽE LEPO VRSTO SLAVILNIH IN SLABŠALNIH OZNAK.

Tako je zapisal v uvodnih besedah svojega članka, ko pod naslovom „Žerjavica prvih dveh povojnih let“ najavlja izid **Kočbekovega Dnevnika 1945, 1946** njegov urednik **Mihael Glavan**. Glavan je namreč ta dnevnik „s pomočjo Janeza Gradišnika“ pripravil za tisk. Vendar — pojasnjuje — (naj bo) „točno rečeno, da so to dnevniki od 1. sept. 1945 do konca 1946, (kajti) prvi del leta 1945 še zmeraj velja za izgubljenega.“

Gre torej za ta, prvi izgubljeni del, o katerem je v svojih treh lapidarnih pismih „Edvardu Kočbeku na Novo zemljo“ pisal Alojz Rebula? Je to tisti izgubljeni fragment iz pergamenta, ki bo zapolnil vrzel, da bodo lahko premnogi Kočbekovi častilci delo in njegova dela do konca dobrali in „do konca spoznali in doumeli.“?

Resnica je trpka, a odresilna, bi takó nekam po kočbevkosko zaključili mi.

JE DEKLICA ŠIVALA ZVEZDICO!... Tak nežen naslov je dal Jaša L. Zlobec svojemu razburjenju, ki ga je ubesedil v Naših razgledih (8. februarja 1991). Kako se vsebina pamfleta povezuje z naslovom, je nam, nezgrajenim, uganka; pa to sicer ni važno. Za naše bravece bomo ponatisnili le odlomek, ki dovolj karakterizira tega, tudi emigraciji znanega Zlobca, ko se spet oglašá s svojo značilno govorico v takem tonu:

„So bile stvari, ki so me motile že celo leto po slovenskem političnem preobratu. In sem molčal, kot so molčali tudi drugi, zaradi solidarnosti s tistimi, ki so bili v prejšnji časih odrinjeni na rob. Za katoličane gre. Prenašal sem, večkrat s stisnjenimi zobmi, objestno zmagoslavne izpade nekaterih njegovih prvakov in ideologov. **A vsaka stvar ima svojo mejo, tudi človeška potrpežljivost.** Že večkrat sem izgovoril in zapisal, naj še tokrat, ko ne bi bilo partizanstva, bi Slovenija ostala brez tretjine svojega ozemlja, brez štiristo tisoč Primorcev, meja bi tekla pri Vrhnikih. Katoliška Cerkev, z Vatikanom na čelu, je med vojno vodila slepomišno politiko, ki je bila za slovensko nacionalno telo pogubonosna. Mislim, da je bila katastrofalna tudi v celoti, a pustimo to za kakšno drugo priložnost. Čeprav bi si kdaj želel, da bi kdo od mojih dobrih znancev, skorajda

prijatelj iz vrhov slovenske cerkve končno povedal pokončno besedo o nesrečni zvestobi pritlehnemu Vatikanu med vojno. Saj papeža se razumem, bil je, kjer je bil, z Mussolinijem pri sebi in nad sabo, slovenska katoliška Cerkev pa v zvezi s tem izgovora nima. Še toliko manj po Bevkovem Čedermacu. Primorci smo glede tega neizprosni.

Partizanski časi so bili za slovenstvo trenutek, prvi in edini v zgodovini, ko smo se postavili kot možje.“

O močatosti komunističnih partizanov in vzvišenosti narodnostnoobrambnega posla zdaj „molcé trobentajo“ in „tulijo v polnočni mrak“ brezna in grobišča širom slovenske zemljé. Istočasno pa brez slepe vere v imenitne bajke nekateri ateisti ne morejo živeti.

SAMO ZA INFORMACIJO zapišemo, da je **SLOVENSKA IZSE-LJENSKA MATICA** imela v sredo, 19. decembra 1990, svoj dvajseti redni občni zbor. Obenem pa izpisujemo del poročil o tem občnem zboru iz **Rodne grude**. Glasí se tako-le:

V razpravi po poročilih je sodelovala vrsta udeležencev občnega zbora, ki so v nekaterih pogledih dopolnjevali dostavljena poročila ali polemizirali z nekaterimi stališči. Med razpravljavci najposebej omenimo prispevek **dr. Irene Mislej, Janeza Riharja** v imenu slovenskega katoliškega središča, **Marka Dvoržaka** iz Ulma v ZR Nemčiji, **dr. Vladimirja Klemencića** pa **Jožeta Prešerna**, urednika **Rodne grude**, ki je poudaril, da so publikacije **SIM** pogosto „prehitevale“ usmeritev **SIM**. Občni zbor je v imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti pozdravil akademik **dr. Janez Bernik**, ob koncu pa tudi član slovenske vlade in minister za Slovence po svetu **dr. Janez Dular**, ki je posebej podprl prizadevanja za odpravo vsakršnih idejnih ovir pri vzpostavljanju stikov s Slovenci po svetu. Občnega zbora **SIM** so se udeležili tudi predstavniki Hrvaške izseljenske matice.

Na tajnih volitvah je bil izvoljen za novega predsednika **SIM** **dr. Mirko Jurak**, univerzitetni profesor, predavatelj angleške in ameriške književnosti na oddelku za germanistiko Filozofske fakultete in preučevalec literarne ustvarjalnosti slovenskih izseljencev v Kanadi, Avstraliji in ZDA. Izvoljena sta bila tudi dva od treh podpredsednikov — **dr. Irene Mislej**, zunanja strokovna sodelavka **SIM**, doktor umetnostne zgodovine, in **Alberto Čuk** iz Argentine, ustanovitelj in vodja radijske oddaje „Slovenski kotiček“ ter podjetnik. Mesto tretjega podpredsednika je bilo tokrat namenjeno avstralskim Slovencem, izbrala pa ga bo Avstralska slovenska konferenca. Celetno sestavo novega izvršnega

odbora SIM objavljamo posebej.

KRAJEVNA IMENA IN DOMAČI PRIIMKI pričajo o pripadnosti slovenske zemlje Slovencem. Zato se nam zdi, da je izredne važnosti novica, ki smo jo zasledili v Katoliškem glasu od 3. maja lanskega leta že, pa jo poobjavljamo z upanjem, da bo zadela na ugoden odmev pri kakšnem zavednem Slovencu iz Primorja, ki nosi poitalijančen priimek. Te kratke vrstice veliko povedò:

Tržaški **senator Spetič** in goriški **Battello** sta v senatu sprožila zadevo o vrnitvi poitalijančenih priimkov v izvorno slovensko obliko. Ta zadeva bo odslej dosti lažja: dovolj bo, da prizadeti predloži prošnjo prefektu, ki nato s svojim dekretom vrne priimek v prejšnjo obliko.

Ta zakonski osnutek so odobrile vse stranke, razen misovcev, in mora še pred senat. (sic! — op. ured.) Če ga tudi ta odobri, bo postal zakon. Vendar bi se ne smeli bati, da bodo poslanci drugače glasovali, ko je predlog v senatu dobil tako veliko večino.

UREDNIKU „VESTNIKA“ BODO OČITALI, DA JE NEOBČUTLJIV, saj je tolikšna vrsta klenih in delavnih mož in dobrih, slovenskih ženà, ki iz zdomstva stopajo dan za dnem čez večnosti prag, pa ne najdejo mesta na straneh, v droben format stisnjenege „Vestnika“. Žal je pritisk teh žalostnih novic in menjajočih se okoliščin tak, da nam ne dopušča niti najmanjše registracije. Obenem pa se pred nami bežno vrstè smrtne obletnice prijateljev, sodelavcev, soborcev, naročnikov in bravev Vestnika, za katere nam preostaja le časa za pobožen vzdih in kratko molitev zanje ali za prošnjo do njih. Naj bodo te skromne vrstice posvečene spominu teh neimenovanih rojakov!

UMRL JE AMERIŠKI SENATOR FRANK LAUSCHE, sin slovenskih staršev, velika politična osebnost v Združenih državah Amerike, svetovni popotnik, prijatelj in zaveznik naših domobrancev, zvesti in hvaležni sin slovenske krvi, kremenit značaj. Na svoji življenjski poti je že za nekaj let prekoračil devetdesetletnico. Svoj zadnji zemeljski dom je našel 23. aprila letos (1990) na clevelandskem pokopališču, njegov grob pa je blagoslovil tamkajšnji pomožni škof Edvard Pevec.

Slovenska kmečka stranka — Ljudska stranka, lahko pa tudi samó SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA. Tak je bil sklep za spremebo statuta in imena, ki ga je dotedanja Slovenska kmečka zveza sprejela na svojem občnem zboru, ki se je vršil na Vrhniki 8. decembra letos. Pri razpravi o

teh spremembah so posegli v besedo **Jože Škrlec, Štefan Kuhar, Ivan Oman, Marjan Podobnik, dr. Franc Zagožen, Ivan Pučnik, Janko Bukovec in Ivan Štruc**. Ta imena prinašajo v svojem poročilu o teh razpravah Slovenske Brazde v svoji prvi številki od 2. decembra/90. Ivan Oman je ob tej priliki takole razložil zadevno preimenovanje:

„V svojem nastopu na občnem zboru sem pojasnil, da smo vendarle nekaj več kot samo kmečka zveza in da so nas v mestih, kjer smo na volitvah dobili precej glasov, vzeli bolj za stranko kot za kmečki sindikat. Ker nismo samo kmečka zveza, smo morali temu prilagoditi tudi ime. V prihodnje samo kot kmečki sindikat ne bomo več močna stranka, kot smo zdaj, pa tudi sicer ne želimo zagovarjati samo kmečkih interesov, ker se zavedamo, da je položaj kmetstva odvisen tudi od položaja drugih slojev prebivalstva. Zavzemati bi se morali za tako politiko, ki bo v korist celotne družbe, iz česar bi izhajale tudi naše koristi. To seveda ne pomeni, da odslej ne bomo več opravljali funkcije kmečkega sindikata. Še jo bomo, tudi zato, ker so člani naše stranke predvsem kmetje, sicer pa se je že ob ustanovitvi v stranko včlanilo med drugimi tudi nekaj univerzitetnih profesorjev.“

FRANC DERGANČ iz SEMIČA SE ZAVZEMA ZA SLOVENSKE PODJETNIKE IZPRED ZADNJE VOJNE in pod rubriko **Odmevi** na straneh **Slovenskih brazd** vé o njih povedati tole:

Petinštirideset let se je učila kriva vera.

Marsikdo se bo namrdnil, da sem se pridružil tistim, ki štejejo kosti. Toda vsakega človeka je škoda in tudi vsak človek je vreden spoštovanja. Mladi generaciji so 45 let peli na ušesa o krutih kulakih in kapitalistih. Vsi ti ljudje so bili po vojni preganjani in razlašeni, toda ostaja vprašanje o krivici, ki jim je bila storjena!?

Rad bi omenil samo dva primera, ki sta mi bila bolj ali manj poznana. Iz obeh primerov pa bodo bralci sami spoznali resnico, kako so se pojavili naši „bogataši“ po I. svetovni vojni, potem, ko so se nemški podjetniki umaknili v Nemčijo in Avstrijo. Poglejmo primer **tovarnarja Ivana Bonača** iz Ljubljane! Po končani prvi vojni se je l. 1918 vrnil kot vojak in brez poklica. Toda bil je zelo priden, iznajdljiv in poln idej. Kmalu je začel z majhno delavnico za izdelovanje papirja. Po nekaj letih je zaposlil že deset delavcev, deset let pozneje pa je bil že lastnik tovarne v Ljubljani. Tik pred II. svetovno vojno je ustanovil delniško družbo in postavil tovarno celuloze v Krškem. Po končani vojni je bil razlaščen, zaprt in je pobiral cigaretné ogorke po Ljubljani. Kot drugi primer bi navedel **Severja, lastnika semenarne**. Tudi ta je začel kot kmečki sin z majhno

branjarijo s semeni na ljubljanskem trgu. V nekaj letih je imel že svojo hišo in kmalu zatem si je kupil posestvo blizu Radohove vasi. Tik pred II. svetovno vojno je bila tvrdka „Sever Co“ znana že po celi Sloveniji in tudi v Evropi.

Vsi ti ljudje, ki so zrasi iz nič, so bili skromni, delavni in iznajdljivi. Zato si take usode, kakor jih je dočakala po revoluciji, niso nikakor zaslužili. Gotovo je še veliko podobnih primerov po Sloveniji in vsi ti ljudje bi zaslužili vsaj posebno rehabilitacijo. Pred sprejemom zakona o denacionalizaciji bi bilo treba te ljudi najprej rehabilitirati in jim dati pravo mesto v slovenski zgodovini. Vsekakor je tudi to eden izmed pogojev, da se bo ljudem zopet vrnila vera in zaupanje. Brez tega je nemogoče misliti, da bodo ljudje vlagali denar v slovensko gospodarstvo. Naše gospodarstvo pa nujno potrebuje svežega kapitala in pridnih rok kakor Sahara dežja!

Naša pripomba: Med revolucijo se je po Ljubljani govorilo, da nekateri veletrgovci z denarjem in blagom izdatno zalagajo komunistično OF. „Za vsak slučaj“, je bilo rečeno. Ne upamo si zapisati, kateri so bili tisti podporniki. Ne bi bilo pa nápak, ko bi kdo posvetil tudi v ta temni kotiček ofarskih izsiljevanj.

PREDSEDNIKU VLADE LOJZETU PETERLETU SO ZAMERILI, ker se ni bil udeležil ponovnega odprtja **partizanske bolnišnice Franje**, ki jo je občasno zasul zemeljski plaz. Ne vemo, kako je Lojze Peterle razložil svojo odsotnost, pač pa je na podobne očitke in vprašanja, ki jih novi oblasti zastavljajo nekdanji SSS-ejevci, ZSMS-liberalci ali „prenovitelji“ zadeto odgovorila **Marija Vodišek**.

„Le eno se čudim — jim je rekla med drugim —, da imate še vedno Slovence za tako neuke, da ne rečem neumne, da mislite, da sproti vse pozabljamo, kar ste v teh 45 letih počeli. Dolgo, predolgo brez vsake možnosti kontrole, šele zadnje čase, preden ste bili primorani spustiti oblast iz rok, nam je bilo dovoljeno nekaj kritike, ki pa je največkrat ostala brez odgovora. Ali se sploh zavedate, na koliko vprašanj bi morali vi vsi odgovoriti nam vsem, ne samo vladi in skupščini, saj oni so tam, ker smo jim zaupali in pričakujemo, da bodo zahtevali poštene odgovore od vas vseh, ki ste zakrivali ta naš gospodarski polom, pa tudi moralni.

Nihče od vas ne more več trditi, da ni vedel za množične poboje, mnogi med vami pa so celo otroci nekdanjih rabljev, ki so se tedaj zavili v molk in se ničesar več ne spomnijo. Prepričana sem, da takih stvari človek nikoli ne more pozabiti, pa če so se še tako slepili, da so pobili same izdajalce. Kaj pa otroci, kaj pa žene in dostikrat popolnoma neznani

ljudje?

Vam, gospod predsednik SSS, pa je glavna skrb odsotnost predsednika vlade ob odprtju bolnišnice Franje, ki jo sploh ne bi bilo treba obnavljati, če bi bili pozorni na nešteta opozorila, da se tam pobočje pogreza. **Sicer se nam je pa pogreznilo še nešteto drugih stvari, bolj pomembnih za obstoj Slovencev.**

Vam komunistom pa zamerim predvsem to, da ste iz malega slovenskega naroda naredili „narod morilcev“, kajti poboj po vojni je bil pobojneoboroženih ljudi, največkrat tako sestradanih, da niso mogli stati pokonci. To je bilo podlo maščevanje zmagovalca, in ne samo „revanšizem“, ki ga imate sedaj vedno polna usta.

Primerna beseda ob primerni priliki! Pismo je Marija Vodišek naslovila na predsednika SSS, g. **Viktorja Žaklja**; objavljeno je bilo v Demokraciji od 20. junija/90.

STONE ŠTEFANEC IZ SELA PRI VODICAH SE BO MORAL IZSELITI, če je res, da ni pripravljen živeti z vojnimi zločinci. Je namreč za to, da pristojni organ čimprej ugotovi, kateri so bili zares vojni zločinci in naj potem ustrezno ukrepa. Tudi ni za to, da bi slovenske narodne heroje omenjali v narekovaju, ker da je vsaj večina med njimi naziv narodnega heroja zaslužila zaradi boja proti okupatorju (sic!). Po njegovem bi bilo treba poklicati na odgovornost vse tiste, ki so po vojni zakrivali nepotrebno morijo, pač pa ne verjame, „kar se piše in sliši o strahotnem totalitarizmu, ki naj bi vladal ves čas po zadnji vojni“. Vse to — pravi — da „še zdalek ni res!“ Res pa je, da si želi pravično urejeno družbo.

Kaj bi rekli na te besede iz pisma, ki je bilo objavljeno v Demokraciji 14-8-90? Če je pisec že odrasla in zrela oseba, mu bo tok časa izjedel večdesetletno indoktrinacijo, saj je njegova življenjska drža videti poštena in pravicoljubna. Če je še mladenič, mu bo z mladostjo prešla tudi naivnost. Če se pa pretvarja, mu pa kot človeku ni pomoči.

Samó prave vire bi bilo treba (iz)brati, pa bi se človek lahko prepričal, da so **KPJ/ZKJ skozi njeno celotno, sedem desetletij dolgo zgodovino vodili karieristi in pustolovci vseh baž.**

Za to ugotovitev smo dolžni zahvalo Vojku Flegarju; z njo začenja svoj Groteskni epilog, ki — menimo — je „posvečen“ takim pustolovcem.

Sicer nam Flegar ne pove nič novega; nič kolikokrat smo brali in slišali in seveda vedeli, da vse to drži. Ampak prav to nas preseneča, da se vprašujemo, zakaj iz teh dejstev širša publika ne povleče trdnih in odločilnih zaključkov. Kaj bi bil pravi vzrok za tako intelektualno brezbriznost in moralno neobčutljivost?

RES JE, DA „ONI“ NE POTREBUJEJO SPRAVE — Na občnem zboru **Zveze koroških partizanov**, ki so ga imeli v Mladinskem domu 11. novembra lani v Celovcu, je udeležence v imenu dr. Jožeta Pučnika, predsednika DEMOS-a, in v imenu prof. Lojzeta Peterleta, predsednika SKD, pozdravil **Franc Miklavčič**, in — kot vé povedati Slovenski Vestnik — „pozval tudi koroške borce k narodni spravi“. **Ivan Dolničar**, ki se je tudi priglasil k besedi, pa je v imenu še živečih 80.000 članov in članic slovenske partizanske organizacije dejal, da „nima nič proti pokopom mrtvih in pieteti do njih, **VENDARPA SE BORCINE MOREJO SPRAVITI Z IZDAJALCI.**“

KPS (=Komunistična partija Slovenije) je izrabila italijansko-nemško-madžarsko zasedbo naše domovine in zasadila (ne retorično, ampak dobesedno vzeto!) slovenskemu narodu nož v hrbet, zato je res, da se borci Dolničarjevega kova ne morejo spraviti z izdajalci, saj že od nekdaj delajo z njimi z roko v roki. Se pravi, da mi take izjave zapišemo kot arhaistično kuriozitetu, ki naj vnese malo humoristične poante na te strani.

Nekaj novega pa je za nas bila informacija o osemdesetih tisočih še živečih bivših partizanskih borcev. Ni čuda, da je nacistična Nemčija izgubila vojsko; pa še uboga mlada slovenska demokracija!, če vsi ti borci — kot sklepamo — dobivajo svojo partizansko pokojnino!

SPOMININA TEŽKEDNI so izšli v drobni knjižici **dr. Janeza Zdešarja**, kot 3. zvezek iz zbirke **Prelomni časi**. Pisec je dal svojemu pričevanju o strašnih dneh, ki jih je s svojimi soborci Rupnikovega bataljona preživel v Teharjah, preskromen naslov. Sicer pa je tudi res, da se z besedami ne da povedati tega, kar presega človeško fantazijo. Na stotih straneh zgoščene, iskrene pripovedi, napisane v Briksnu meseca oktobra 1946, potem nekaj desetletij „izgubljene“ ter šele letos (1990) znova odkrite v severnoameriški Kaliforniji, nam pisec posreduje verno podobo drznega pobeга skupinice domobrancev iz teharskega pekla.

TEDNI POTEKA ENO LETO, ODKAR JE UMRL duhovnik, prelat dr. JANKO HORNBOECK, dolgoletni ravnatelj koroške Mohorjeve družbe in v tradiciji slovenskih duhovnikov celoživljenjski borec za slovenstvo. Zemeljske razdalje in razdalje nevšečnih človeških razmer so krive, da so pietetne besede v njegov spomin našle pot na strani našega lista šele ob

prvi obletnici pokojnikovega slovesa. Iz oznanila o njegovi smrti prinašamo skromen, a hvaležen zapis o pokojnikovi življenjski poti:

Rodil se je 14. junija 1910 pri Bavantu v Št. Janžu v Rožu. V duhovnika je bil posvečen 3. aprila 1938 v Innsbrucku. S 1. majem 1938 je nastopil službo kaplana v Železni Kapli. 1. januarja 1939 je postal župni upravitelj v Podgorjah, od koder je bil zaradi pregnanstva za časa nacizma premeščen v Wolfsberg in tam ostal do leta 1945. Od tod se je ponovno vrnil v Podgorje, kjer je ostal dušni pastir do svoje smrti. Vmes je bil od leta 1950 do 1953 tajnik dušnopastirskega urada v Celovcu in rektor cerkve starega bogoslovja. Poleg tega je bil od leta 1954 do leta 1982 dekan rožeške dekanije. Kot urednik „Nedelje“ in predvsem kot dolgoletni ravnatelj Mohorjeve družbe je bistveno sooblikoval verski in narodni-kulturni razvoj slovenskega ljudstva na Koroškem.

Vse njegovo dušnopastirsko delo je bilo polno resnične ljubezni do Boga in do njemu zaupanih vernikov. Vsi, ki so ga poznali, so ga tudi cenili in spoštovali kot vzornega duhovnika. Bog, ki ga je v življenju tako bogato obdaroval s posebnimi talenti modrosti in bistrumnosti, naj mu podeli za njegovo zvestobo večno veselje v nebesih.

Umrli je v 80. letu starosti dne 13. svečana 1990. leta.

PODOČMI ANGLEŠKE VOJNE MISIJE NI MOGOČE LIKVIDIRATI VSEH! O takem „opravičevanju“ Uroša Kraigherja je Jošt Žabkar zapisal tole:

Res, vse to v stilu Kardeljeve morilske manije!

„Ko sem se peljal v Bari, sem se spomnil na nekaj, kar se je zgodilo tam v daljnem letu 1944 ali morda celo v začetku leta 1945. S starši smo bili v Rimu. Prišla je v Rim partizanska vojaška misija. Politični komi (uradno naborni oficir) je bil Uroš Kraigher. Brat ga je dobro poznal, saj je kot gimnazijec stanoval dolga leta pri gospe Kraigherjevi. Zvečer se je Kraigher večkrat pogovarjal z bratom in s starši. Povabil je brata in posebej očeta, naj prideta v partizane. Ob neki priliki, ga je oče vprašal, če partizani res likvidirajo nezaželene ali nesigurne ljudi, potem ko ti pridejo čez Bari na otok Vis. Uroš Kraigher mu je odgovoril, da vsakogar točno prekontrolirajo v Bariju, potem vse prepeljejo na Vis, tam kakšnega posameznika likvidirajo, ker pač pod očmi angleške vojne misije ni mogoče likvidirati vseh, z Visa pa potem prepeljejo ljudi v Hercegovino, kjer pride še do ostalih likvidacij.“ (Zaliv 1988, št. 1/4, str. 67-68) in Katoliški glas št. 27/90

„Prvi se je proti fašizmu na Primorskem boril TIGR“ *

Odgovor na pismo J. M. iz Sočerge

Zelo mi je žal, gospod J. M., da se skrivate in Vas ne morem nagovoriti s polnim imenom. Po drugi strani Vas zelo razumem: iz Vašega pisma je razvidno, da ste poučeni o nedopovedljivem zlu, ki ga je našemu (in vsem drugim) narodom povzročil komunizem, le to Vam ne gre v račun, da so vsi Vaši takratni ideali pokopani. Tega sicer nikjer eksplicitno ne napišete, vendar je branje Vašega pisma med vrsticami dovolj zgovorno in podrobna analiza samo potrjuje zgornjo ugotovitev. Zato Vam ne zamerim, če ste se „prikrili“ za začetnicama. Obenem Vaše pismo pozdravljamo tudi zavoljo tega, ker dopuščate možnost dialoga.

Za začetek naj Vam povem, da se nikakor nimam za fanatika in ljudje, ki me poznajo, Vam to lahko zanesljivo potrdijo. Kar zadeva zgodovinsko resnico, se ji iskreno skušam približati, seveda ne po poti, ki ste jo zastavili Vi. Če želite, si lahko pri meni v hotelu Palace v Gorici (Italija) kadarkoli ponovno ogledate videoposnetek mojega nastopa na koprski TV. To bi zares potrebovali. Tako bi ugotovili, da nikakor nisem žalil primorskih partizanov-nekomunistov, do katerih nisem bil samo razumevaajoč, marveč sem do njih vedno gojil prijateljska čustva.

Ponovno izjavljam (čeprav sem to že neštetokrat zapisal in me večno ponavljanje močno utruja), da sem bil aktivist OF, dokler nisem opazil, da so v NAŠEM kraju postali vodilni partizani sami nekdanji divji lovci in brezdelneži, katerih prvo „junasko“ dejanje je bila likvidacija vseh zapriseženih lovcev, ki so jih v preteklosti po vsej verjetnosti prijavljali oblastem zaradi divjega lova. Ustrelili so **Naceta Kržmana** iz Kadlovice pri Rabu, ki je bil oče desetih otrok. Ustrelili so **Pečnika in ženo**, čeprav sta bila že dva meseca v partizanih. Ustrelili so **Dolščaka** pri Vintarjih... Kot četrti bi bil „na njihovi muhi“ **Žrnovski Anton** na Hudem Koncu, če bi ga ne bil rešil moj pokojni oče.

To se je dogajalo v MOJEM kraju in zaradi tega je OF izgubila vso kredibilnost in ves ugled pri ljudeh. Nikakor nisem govoril o delovanju OF drugod in torej nisem posploševal, dragi gospod J. M., kar pa žal ne morem trditi za Vas. In še enkrat ponavljam; do primorskih partizanov sem vedno gojil čustva razumevanja in obzira. Če je bil kdo izigran s

strani Komunistične partije Slovenije, je bil to prav gotovo primorski partizan.

Prvi borci proti fašizmu so bili TIGR-ovci

Takrat ko je slovenska KP porodila Antiimperialistično fronto (tako se je OF imenovala na začetku in to menda ja vsi vemo) v ozračju pakta Molotov-Ribentrop. In za imperialiste prav tako (upam, da vsi) vemo, da so veljali Američani, Angleži, Francozi itd. — Tedaj so torej razglašali, da sta nemški nacionalsocializem in komnizem brata, ker da se oba borita za delavstvo. In v tistem času torej, so TIGR-ovci že vodili boj proti okupatorju - fašizmu in nacizmu.

13. maja letos bo minilo petdeset let od oboroženega spopada med italijanskimi okupatorji in skupino treh TIGR-ovcev na Mali gori pri Ribnici, torej blizu mojega domačega kraja. V tem spopadu je izgubil življenje vojaški vodja TIGR-a, Danilo Zelen. Primorec iz Senožeč. Njegova smrt je med ljudstvom globoko odjeknila (pa saj je bilo tudi o tem že veliko napisanega). Šušljalo se je, da je nekdo pripeljal italijanske vojaške sile. Kdo? (...) Komunisti so takrat veselo govorili, da so TIGR-ovci nacionalisti...

Tudi kasneje, junija, ko je prišlo do spopada med Hitlerjem in Stalinom, se je slovenska komunistična partija takoj prilagodila in Antiimperialistično fronto preimenovala v OF, pa vendar tudi takrat primorskim partizanom ni zaupala. Čeprav so bile tudi izjeme: res ne želim posploševati! Komisarji so nam partizanom govorili, da so Primorci paničarji. Spominjam se „govora“ nekega komisarja: „Jutri gremo na Primorsko. Pazite, da tam ne boste kaj govorili o komunizmu. Celo nasprotno: po vsej verjetnosti bomo morali iti celo v cerkev, da si pridobimo naklonjenost ljudstva. Primorci so verni in veliki nacionalisti...“ Taki so bili torej napotki političnega komisarja, ki še danes veselo uživa borčevsko pokojnino. V diskusiji, ki je sledila prej omenjenemu govoru, sem komisarja vprašal, čigava bosta po vojni Trst in Gorica. Odgovoril mi je, da to nikakor ni pomembno, pač pa je pomembno samo to, da bosta komunistična. Nato sem javno ugotavljal, da se torej ne borimo za svobodo slovenskega naroda in priključitev zadnje pedi slovenske zemlje k matični domovini Sloveniji, temveč za zmago komunizma... Za ta dialog bi me bila skoraj doletela smrtna kazen.

Strinjam pa se z Vami, gospod J. M., da je šel tisti demosevec le malo predaleč, ko je posploševal, da so bile v partizanih samo neke horde komunistov, ki da se jim ni ljubilo delati in so zato odšli v hosto. Nimam pa omenjenega demosevca za mentalno bolnega, ker to, kar najbi izjavil, ustreza delni resnici. Kot sem na začetku omenil, se je prav to zgodilo v mojem domačem kraju in prav zaradi tega se kmečki očanci niso hoteli priključiti OF. In zgodovina, kot vidimo danes, jim je dala prav. Živ (ali pa mrtev, če hočete) zgled takih partizanov je „narodni heroj“ Daki. In spet ponavljam; ne posplošujem s takimi izjavami. Bil sem borec samo v Gradnikovi brigadi in kasneje v Ljubljanski brigadi in med svojimi tedanjimi soborci partizani sem srečal tudi požrtvovalne in skorajidealne fante. Če bi tem fantom Maček in Ribičič povedala, kaj sta v Rusiji v resnici videla in spoznala, bi se ti idealni borci prav gotovo ne borili več za komunizem, ki smo ga imeli čast čutiti petinštirideset let.

Dragi gospod J. M., največjega „kozla pa ste ustrelili“ s svojo trditvijo, da so domobranci krivi, ker so komunisti prišli na oblast. Se Vam ne zdi, da za to trditev niste navedli najmanjšega dokaza? In Vaše izjave, češ da je bila edino komunistična partija tista, ki je napovedala vojno okupatorju, je treba tudi precej „revidirati“. Partija je začela boj — revolucijo za zmago partije, in ta boj se je povsem pravilno imenoval revolucija. Mi znate odgovoriti, zakaj je partija začela napadati prve bojne demokratične formacije, ki so šle 1942. leta na teren? Zakaj je izdala odredbo, da bo ustreljen vsakdo, ki se bo boril izven OF? Zakaj KP niti TIGR-ovcem ni priznala, da so prvi začeli boj proti okupatorju? Tako so se morali podrediti KPS, če so hoteli rešiti glavo. Vam ta vprašanja ne dajo misliti?

Če bi ne bil moj prostor omejen, bi Vam lahko, dragi gospod J. M., še ogromno podobnega navedel. Res je, da je cvet slovenskega domobranstva organiziral pod poveljstvom polkovnika Peterlina ilegalno organizacijo domobrancev že pozimi 1943-44, z namenom udariti po Nemcih in oklicati Slovensko državo ter povabiti in omogočiti zaveznikom, da se izkrcajo v Istri. Ker sem sam pripadal omenjeni organizaciji, si neobveščene dovoljujem o tem obvestiti. Spomladi 1944. leta je bila naša organizacija izdana in nemški gestapo je poveljstvo aretiral ter ga odpeljal v Dachau. Sam sem se pravočasno rešil. Nemci so jih pustili pri življenju, slovenski komunisti pa so jih leta 1945 obsodili na smrt z ustrelitvijo.

Vaša neokusna pripomba, gospod J. M., da so domobranci zlezli Nemcem v ..., Vas pa res do konca degradira.

Istočasno pa je partizanska vojska zapustila položaje proti Nemcem,

zaveznikom so se vdrgli v skupni kokot, partizani z nemci

se premaknila proti Gorskem Kotarju, si odpočila in se oskrbela s hrano in orožjem, da bi preprečila morebitno izkrcanje zaveznikov, ker to ni bilo v programu vrhovnega komandanta NOV in POJ, maršala Tita. In če partizanom ne bi uspelo preprečiti izkrcanja zaveznikov, si dovoljujem reči, da bi zelo verjetno povabili nemško vojsko, da jim pomaga.

Gospod J. M., kdaj boste tudi Vi zmogli to, kar je naredil **gospod Jože Vidic**, ko je pred kakšnim letom v Delu zapisal, da je razočaran nad preteklim komunističnim sistemom? Krona njegovega razočaranja in obenem dokaz, da gre pri njem iskreno za razočaranje, je nedavno izšla knjiga **Pobili so jih kot pse**. Prav tako je gospod Vidic ob priložnosti odgovorno izjavil, da so zanj oznovci in udbovci največji zločinci, ker so pobili lastne ljudi, lastne komuniste; dachavski procesi, Goli otok itd. „To so zame,“ je rekel Vidic, „resnični vojni zločini.“

Lepo je od Vas, kot borca-partizana, da tako spoštujete ljubljanskega metropolita dr. Alojzija Šuštarja. Sicer pa tudi on borce spoštuje. V Delu sem se seznanil, da je obiskal sedež borčevske organizacije in na fotografiji je bilo videti, kako se rokuje s predsednikom zveze Dolničarjem. Predvsem pa je zanimiv komunike, ki je ob tej priložnosti izšel v Delu. Skoraj čuden je in upam, da dr. Šuštar z njim ravno preveč ne soglaša, čeprav so taka srečanja več kot potrebna.

In na koncu. Pripravite se, gospod J. M., na skorajšnje zgodovinsko razkritje, da je slovenska KP povzročila večje gorje kot vsi okupatorji skupaj.

Popolnoma zagovarjam usmeritev o nujnosti in potrebnosti dialoga. Vesel Vas bom, če se boste še kaj oglasili. Vendarle ste drugačni od našega dragega zgodovinarja-amaterja, visoko „kultiviranega“ gospoda Toneta Kebeta in njemu podobnim.

S spoštovanjem

Vinko Levstik

Gorica, Italija

(Ponatis iz NEDELJE od 10/2/91)

** Žal se ne moremo strinjati s tem nepopolnim naslovom. Kot nam je znano, se je Tigr v prvi vrsti boril proti državnim italijanskim oblastem, ki so se po krvični rapalski pogodbi polastile cele slovenske Primorske in dela Notranjske. Da pa je bil prav tedaj na oblasti v Italiji fašistični režim, pa je bilo s stališča Tigrovcev gotovo drugotnega pomena.*

Partizan SILVO GRGIČ o boroveljski „bitki“

(Odlomki iz dopisa na „Delo“)

Najprej nekaj o moji ogorčenosti zaradi zadnjega zločina slovenskih domobrancev. Prav gotovo bi bil vsak pošten rodoljub, in ne samo slovenski partizan ogorčen nad krutostjo in prevaro slovenskih domobrancev v boju s slovenskimi partizani, branilci boroveljskega mostu 11. maja 1945. Seveda pa niso bili le slovenski domobranci v koloni, ki se je 11. maja 1945 spuščala iz Ljubelja proti boroveljskemu mostu. V svojem prispevku sem večkrat poudaril, da je šlo za mešano esesovsko-domobrantsko kolono. V resnici je bila v tej koloni kar »lepa« družčina, in to do konca, to je v masakru branilcev mostu in pri predaji angleškim silam na levi obali Drave. V tej koloni so bile predvsem tiste policijske enote SS, ki so bile aprila v boju s slovenskimi brigadami v Suhi Krajini ali pa so tvorile obrambo Postojne, Kočevja in kasneje Ljubljane v prvih dneh maja 1945. To sta bila najmanj dva bataljona 17. esesovskega policijskega polka, najmanj bataljon 19. esesovskega policijskega polka, bataljon 25. esesovskega policijskega polka, 3. esesovski motorizirani orožniški bataljon Alpenland in dve esesovski tankovski četi (13. in 14.) kakor tudi podoficirska šola SS. Iz Zagreba se je v Ljubljano umaknil in v tej koloni umikal še najmanjen polk esesovske divizije Princ Evgen. Bili so še deli 1. posebnega esesovskega polka Varjagov. Tem sta se pridružila še dva polka nedičevcev in liški četniški korpus.

Z bataljoni slovenskih domobrancev, ki jih je bilo nekaj manj kakor 10.000, je bilo torej še od 6000 do 7000 esesovcev. K temu niti ne štejemo že omenjene srbske kvislinske enote. V koloni je bilo pet baterij topništva, od katerih je bila ena pri 17. esesovskem policijskem polku sestavljena iz havbic kalibra 105 mm. Sem je sodila tudi baterija štiricevnih protiletalskih topov kalibra 20 mm ali, kakor so jim Nemci pravili, flakov. Brez flaka si tedaj ni bilo mogoče zamisliti sestave tankovskih in motoriziranih enot. Ne more biti torej govora o kakršnikoli samostojni aktivnosti domobrantskih bataljonov v preboju preko Drave. Res je točno zapisano v pregledu NOB, »**Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945**« (str. 980, 3. izdaja, Ljubljana 1978): »Tudi v poslednjem boju pri Borovljah, do katerega je prišlo dva dni po podpisu brezpogojne kapitulacije vseh hitlerjevskih oboroženih sil, so slovenski domobranci kot zvesta nemška pomožna policija tesno sodelovali z nemškim okupatorjem. Celo zaveznikom so se vdajali v skupni koloni, pomešani z nacisti.«

Kot avtor besedila, ki ga je prvega napadel T. Velikonja sem bil od drugih avtorjev (Franci Strlé, Ivan Jan, Peter S. Brejevič - op. ured.) edini neposredni udeleženec bitke pri boroveljskem mostu 11. maja 1945. Tedaj sem bil namreč namestnik četnega političnega komisarja 3. čete 2. bataljona. To pa je bila četa, ki je ob Dravi opravljala razoroževanje enega od poprej omenjenih bataljonov esesovske policije. Glede števila branilcev mostu bi dodali tistemu, o čemer je že pisal F. Strle, le še to: v resnici je bil glavni napad, to je tako tankovsko-topniška priprava tega napada kakor sam juriš pehote, usmerjena od Bračičeve predvsem na 1. in 2. bataljon te brigade, na druge pa le toliko, da omenjenima ne bi mogli priskočiti na pomoč. V omenjenih 2 bataljonih tedaj ni bilo niti 400 partizanov.

Pri obrambi mostu tudi ni sodeloval kompletan Koroški odred.

Iz položajev, kjer je naša 3. četa 2. bataljona Bračičeve brigade razoroževala esesovsko predhodnico, smo v prvih popoldanskih urah 11. maja 1945 opazili koncentracijo tankov iz vse kolone, našli smo jih več kakor 15. Videti jih je bilo tudi s prostim očesom, in to kljub obilici prahu, ki so ga povročili s premikanjem. Slišati je bilo tudi njihovo brnenje. Zadnjič sem omenil, da se zaradi tega nismo preveč vznemirili, pomisljali smo, da se bodo predajali med prvimi za istimi enotami SS, ki so bile že v prostoru, določenem za razoroževanje. Tanki pa so kmalu nato nenadoma začeli izredno naglo streljati. Izstreljevali so salvo za salvo na moštvo naše čete in esesovce, ki smo jih razoroževali, na položaje drugih čet 2. in na dele 3. bataljona Bračičeve brigade in na dele Koroškega odreda. Vmes so izredno hitro izstreljevali granate na iste enote tudi poljski topovi in havbice. Da so bili tudi topovi in havbice najmanj srednjega kalibra, vem po dimenzijah lijakov, ki so jih povzročale granatne eksplozije. Marsikateri partizan si je tedaj rešil življenje na popolnoma ravnem in neporaščenem ter z granatami dobesedno zasutem terenu tako, da je, kakor hitro je mogel, skočil v še vroč lijak, ki so jih povzročale eksplozije nemških granat. Razoroženi esesovci so nas partizane posnemali in neredko se je v takih ljakah znašla mešana družba partizanov in esesovcev. Lijaki, ki so jih povzročili 20-mm protiletalski topovi, pa so bili komaj opazni in seveda neuporabni za kritje. Res pa je, da je bilo najbolj pogosto obstreljevanje s flakom. To ni nič čudnega, če se ve, da je njihova hitrost izstreljevanja nabojev deset in večkrat večja od poljskih topov in havbic. Po končani glavni tankovski-topniški pripravi napada so esesovci in domobranci streljali s flaki in težkimi mitrljezi. Streljali so na vse, kar se je v območju njihovih ciljev, ki so jih predstavljali partizanski branilci na mostu in naša četa, ki je razoroževala esesovce, vsaj malo

premikalo.

Tako opevani napad bataljonov slovenskih domobrancev je bil le še formalnost, ne pa kakšno herojstvo, kot se poskuša zadnje čase prikazovati. Njihov napad pri delu partizanske obrambe se je spremenil le v navadno pobijanje nepremičnih težkih ranjencev partizanov, branilcev mostu. Tega smo bili slovenski partizani in seveda še dosti hujšega pri esesovcih in njihovih pomagačih že vajeni. To je bila pač svojevrstna nagrada za opravljeno delo mrhovinarjev, saj se tako lahko reče pobijanju ranjencev ali metanju težko ranjenih partizanov z boroveljskega mostu ali streljanju nemočnih partizanskih plavalcev v Dravi.

Ob koncu bi dodal le še nekaj. Zanimivo je, da so bili zadnje žrtve esesovcev in slovenskih domobrancev ravno borci tistih enot NOV in PO Slovenije, ki so se na svoji bojni poti bore malo spopadale z domobranci ali so o njih vedeli le po pripovedovanju borcev z Dolenjske in Notranjske. To velja zlasti za borce Koroškega odreda. Tudi bračičevci od decembra 1943 niso bili v bojih z enotami domobrancev, saj jih na Štajerskem ni bilo. Kljub tem pa bi v enakopravnejšem boju partizani zmagali, saj bi prišlo bolj do izraza njihovo prepričanje o pravičnosti njihovega boja. Čeprav bi bili borci Bračičeve brigade in Koroškega odreda zaradi poboja svojih soborcev, ki so ga povzročili esesovci in slovenski domobranci, dva dni po uradni brezpogojni kapitulaciji nemških in kvisliških sil še kako upravičeni, da tako zločinsko dejanje kaznujejo, tega niso hoteli in tudi ne bi mogli storiti. Tujjim je bil tak način kaznovanja, kakršen se odkriva v zadnjih mesecih, ki je potekal brez podrobnega zasliševanja posameznikov, brez nepristranskega dokaznega postopka in na tem temelječe obsodbe za vsakega posameznika. Slovenski partizani in tudi borci Bračičeve brigade in Koroškega odreda smo se učili, da se mora z ujetniki ravnati v skladu z določili mednarodnega vojnega prava in tako smo v veliki večini tudi ravnali. Sicer pa so bili tiste dni po 22. maju 1945 borci Bračičeve brigade in koroškega odreda, ko so se dogajala vsa obsojanja vredna dejanja, v 14. udarni diviziji, ki je bila zasedbena enota na avstrijskem Štajerskem in kmalu nato na poti v Vojvodino.

Silvo Grgič, Ljubljana

Pripomba urednika: Iz Grgičevega dopisa smo izpustili njegove reference na občasni prispevek dr. Tineta Velikonja o isti temi. — Naši bravci bodo presenečeni nad plemenitostjo partizanskih borcev, kakor jo opisuje Silvo Grgič, in osupli nad pripisanim vernim izpolnjevanjem določil mednarodnega prava s strani partizanov. Tako se pač piše „zgodovina“.

Zadnji domobranski juriš !

Že v **Svobodni Sloveniji** z dne 26. julija t. l. sem odgovoril **Stanislavu Klepu**, glede borbe na Dravskem mostu pri Borovljah, ki jo kar realno opisuje, razen mojega ugovora glede padlih domobrancev.

Sedaj mi pa pride v roke članek, iz domovine in seveda, s čisto drugo vsebino*. Kakšno grozno natolcevanje. Prepisal bom začetni odstavek, ki se glasi: Celovška zarota — Vetrinjska tragedija. ,

„Moj prispevek pisan v imenu skupnosti Bračičeve brigade in objavljen v P. P. 29 dne 16. junija je bil napisan kot odmev na pisaje S. Klepa. Doživel je številne odmeve. Na vse pa ne mislim odgovarjati. Deloma so to storili že drugi, zlasti **Franci Sterle**, ki je odgovarjal na dva prispevka **Tineta Velikonja**. Imenovanemu sem odgovore dolžan tudi sam, saj padli borci dela naše čete tega na žalost ne morejo. Ubili so jih esesovci in slovenski domobranci 11. maja 1945 pri Borovljah.“

Potem našteva ogromne mase nemškega vojaštva in orožja. In med drugim tudi pravi... „Tudi v poslednjem boju pri Borovljah, do katerega je prišlo, dva dni po podpisu brezpogojne kapitulacije vseh hitlerjanskih oboroženih sil, so slovenski domobranci, kot zvesta nemška pomožna policija tesno sodelovali z nemškim okupatorjem. Celo zaveznikom so se vdajali v skupni koloni pomešani z nacisti.“ In nadalje pravi: da je nemški oficir obdaril „Vuka Rupnika z železnim križem, potem je bilo to še eno dejanje skrajnega cinizma. Tega smo bili slovenski partizani in seveda še dosti hujšega pri esesovcih in njihovih pomagačih že vajeni. To je bila pač svojevrstna nagrada za opravljena dela mrhovinarjev, saj se tako lahko reče pobijanju ranjencev ali metanju težko ranjenih partizanov z borovljskega mostu, ali streljanju nemočnih partizanskih plavalcev v Dravi.“

Tako komunisti danes po 45 letih še zlivajo zadnjo gnojnico na domobrance s takimi potvorbami in lažmi. Mar je to pot k spravi? Kot rečeno, sem že v **Svobodni Sloveniji** na kratko opisal te boje, ker sem bil namreč soudeležen v teh bojih. **Pravzaprav to niso bili nobeni boji**, v pravem pomenu besede. Ker sem bil eden prvih v koloni, vem, kako se je vsa stvar razvijala. Ko smo se bližali mostu, smo začuli streljanje; to so bili Nemci, ki so napadali partizane, ker so zaprli prehod, in se jim ni posrečilo prodreti. Bilo je precej panike med njimi. Očitajo nam sodelovanje z njimi. V resnici so pa nas Nemci stalno ovirali pri našem umiku čez

Ljubelj in sikanirali tudi civilne begunce. Vem za primer, ko so s tankom prekrizali cesto, da ni mogla kolona naprej. Prišlo je do hudega prepira in celo streljanja med domobranskim in nemskim oficirjem.

Ne vem, s kakšno pravico so partizani na dravskem mostu nam domobrancem zastavili pot. O tem naj razpravljajo pravniki in zgodovinarji. Za nas domobrance je bilo samoposebi umevno, da se komunistom z orožjem v rokah ne bomo predajali in nismo nikogar pooblastili, da bi v našem imenu podpisoval premirje. Prehod čez Dravo je bil takrat za nas — čeprav iluzorno — življenjskega pomena.

Zato smo takoj stopili v akcijo, oziroma so nas porazdelili ob Dravi v zaščito mostu. Bil sem na desni strani mostu, kakih 20-50 m vstran v mitraljeznem gnezdu. In naročeno nam je bilo, da tako počakamo Rupnikov udarni bataljon. Mogoče smo čakali eno uro, mogoče malo več, ko se pojavi **Vuk Rupnik s svojimi fanti**. Še zadnje priprave in naročila. Jaz sem imel nalogo, da z mitraljezom krijem nasprotni breg in ustje mostu, če bi partizani navalili z one strani. Pa že udari Vuk, že se začuje juriš, že grme rafali iz strojnic. Še zadnji nastop in pretek čez most. To je trajalo kakih 10-15 minut in most je bil prost. Ko sem prečkal most, nisem videl nobenega ranjenca ne mrliča, ne partizana ne domobranca. Tudi v Dravi nisem videl nobenega.

Nerazumljivo mi je torej, da naštevajo toliko žrtev. To naj bi bil zadnji domobranski juriš.

Naslednji dan dopoldne se pa že srečamo z Angleži, ki takoj zahtevajo oddajo orožja. Umaknemo se malo stran s ceste v gozd, na kratek posvet, ali oddamo orožje ali ne. Padel je namreč predlog, da se umaknemo v gozdove in prebijemo v Italijo. Pa Angleži so začeli priganjati in tako je prišlo do tega, da smo začeli oddajati orožje. Komu se takrat niso orosile oči? Še isti dan popoldne pridemo na Vetrinjsko žitno polje, ki je bilo v čudoviti bujni rasti. Prepovedano nam je bilo stopiti na žito. Hladili smo si noge v potočku. Čez dva dni je bilo polje zasuto z begunci.

To so moji spomini na tiste težke dni. Če je kdo, ki bo bral te vrstice in je bil navzoč pri teh akcijah, naj se oglasi in pove svoja doživetja, da se tako izkaže resnica. Zaželeno bi bile izjave kakega oficirja.

Bil sem v 23. četi; bili smo večinoma fantje iz Rudnika in Orel, katerih večina pa je našla smrt v Kočevskem Rogu.

Buenos Aires, novembra 1990.

Stane Jemec

* V članku Silva Grgiča v Delu od 12. maja/90.

KOCBEKOVE DEFINICIJE IN DEFINICIJA KOCBEKA

Blesteči in globoki pisatelj Alojz Rebula je v Družini (katere datum izida nam je nejasen) „odposlal“ prvo od treh pisem „Edvardu Kocbeku na Novo zemljo“. Povod za ta umišljeni pisemski stik s prijateljem onkraj groba je dala pisatelju knjižna izdaja Kocbekovega Dnevnika iz let 45/46, ki pred Kocbekovim odhodom, in tudi pred slovensko pomladjo ne, ne bi mogel ugledati luči sveta. Upamo, da bo vsebina Dnevnika dovolj zgovorna za Kocbekove ideološko-politične prijatelje, njegove zagovornike in oboževalce. Nam pa se je mimogrede utrnila misel, kaj če ne bo to posmrtno odkritje slovelo med Kocbekovimi deli kot **knjiga razočaranja**.

Tu so odtisi s pečata, ki si ga je Kocbek skrivaj na grobo izrezal in mu ga je večji Rebula na fino takole izpisal:

Takrat je bila med nama, kadar sem Te obiskal na Veselovi 8 v Ljubljani, dolga nizka miza s črno kavo in pepelnikom (in ob nama, onkraj okna, krošnja platane nad lajajočim bronastim Kidričem), danes pa je med nama večnost.

Zdaj med nama lahko odpade zadnja koprena.

Ti si onkráj našega bednega prostora in časa, kjer Te moja iskrenost ne bo mogla več raniti; jaz pa sem še v tem prostoru in času, a kjer s svojo iskrenostjo ne morem ničesar več pridobiti ne izgubiti.

Pišem Ti seveda zaradi dnevnika 1945-1946, ki je zdaj izšel.

Zaradi knjige, ki je ti — o tem nimam dvoma — takšne, kakršna je, ne bi bil nikdar in nikoli dal v javnost.

Če ne zaradi drugega, zaradi današnjega civilnega občutja, ki ne more verjeti, da je Kocbekova roka napisala tole: „**Če gremo na ostrino v radikalni družbeni diferenciaciji, potem je treba tudi spoštovanje pravic, človekovih pravic, ki jih danes oznanja Organizacija združenih narodov, smatrati za parole reakcije, za njihov manever, in jih torej kot škodljive odbiti...**“ (25. I. 1946)

Edi, spadam med tiste Tvoje prijatelje, ki jih ta knjiga tudi sicer ne osrečuje.

Vendar: kolikor nisem našel v Dnevniku umetnosti, sem našel zgodovine, predragocene upodobitve dobe, ki se je proglašala za zarjo novega sveta, a v kateri — navajal bom Tebe — „je bila OF votla, prazna, mrtva organizacija“ (13. VII. 1946), „SNOS samo na papirju“ (1. VII. 1946), v Sloveniji najnižja moralna baisse, ki je v novi zgodovini sploh kdaj bila (22. VII. 1946).

...ampak v sami zarji nove odrešene dobe, v medenih tednih socializma.

In v njih se ti je **Kidrič** javljal kot „bik, človek nasilja in nekulture“ (25. VII. 1946), **Brecelj** kot „instrument taktike, nosilec varanja“ (28. XI. 1945), **Vidmar** kot „velik lisjak“, **Šentjurčeva** kot „klasičen primer povprečne intelektualke, ki se je ujela za demonično ustanovo in se ji prodala“ (8. XII. 1946), Mikuž kot „v bistvu amoralen človek“ (20. III. 1946).

Na zasedanju skupščine gledaš „nebogljene in lisjaške člane CK, kako je to parvenijsko, tuje, nerodno, enodnevno, brez toplote“; „člani zbornic mrtvi, ledeni, ploskajo, kadar kdo začne“, med ceremonijo odlikovanj v Oficirskem domu si „znova čutil, da so ti ljudje same riti“ (27. X. 1945)...

...
„**Ozna (je bila) hudičeva ustanova**“ (2. III. 1946) „mladina razdvojena, ustrahovana, med seboj in v sebi sprta, špijski elementi tako v zboru kakor v razredu, sektaštvo, poplava nesvobode, mrtvilo v dušah, strast v telesih, dogmatična strumnost, slepo izpolnjevanje, pomanjkanje iniciative...“ (13. III. 1946). „Moloh laži, goljufije, nasilja se zazira v slovensko telo“ (6. I. 1946)...

...No, da si za pokol zvedel šele jeseni 1946, kakor si rekel v znamenitem intervjuju Pahorju, mi je že takrat zvenelo sumljivo. **Zdaj pa najdem tiste pokole omenjene kakšnih desetkrat že v jeseni/zimi 1945/46.** Tisto „neznanje“ ni bilo vredno Tvoje inteligence, da pustimo ob strani resnicoljubnost.

Napisal si zgodovino socializma. Edi, kakršne „znanstveni“ zgodovinar ne bi znal.

K temu samo pristavljamo, da je napisal vrsto zadetih definicij o dobi, ljudeh in ustanovah. Z eno izmed gornjih je dopolnil tudi definicijo o samem sebi. Tisto, v katero bodo njegovi prijatelji težko verjeli.

Množični umori pri Sevnici

Uvod

V uvodu k zapisom o množičnem pobijanju v okolici Sevnice vam predstavimo pisca gospoda **JOŽETA KOŠOROKA** z besedami, ki jih je sam zapisal v nekem svojem pismu domov. - Ured.

Ko čitam Demokracijo, se čudim, da sevnških masovnih umorov še niste odkrili. Kako to, da se od tam nihče ne javi? Saj je precej ljudi, ki o tem vedo več kot jaz: vsaj moja generacija.

Naj se vam predstavim. Moj sedANJI naslov je zgoraj v tem pismu. Rojen in živel pa sem do svojega 17. leta v Lončarjevem dolu 37, kak kilometer iz vasi proti Žurkovemu dolu. Februarja 1944 sem bil z drugimi 27-letniki „poštilan“ za „panzerjaegerja“ v Deutsche Jugend, kjer smo se vezbali v vojaškem taborišču pri Ireflingu v Avstriji, blizu mesta Millstat (Beljak) nad istoimenskim jezerom. Po nekaj mesecih vaj so nas spustili domov. Kmalu pa smo dobil poklic, da gremo v vojsko. Nekateri smo preko terencev pobegnili v partizane, da nam ne bi bilo treba na rusko fronto. Bil sem v Kozjanskem odredu in se še spomnim njega himne „Le naprej, odred kozjanski, le naprej od zmag do zmag, samo preko trupel nemških naš svoboden gre korak. Bohor šumi, Bohor žari, Bohor je vstal! Preko Bohorja že vstajajo novi narodi! Sem od Bohorja zaoril je klic po svobodi! Pohor žari, Bohor šumi...“

Zakaj sem to napisal. Zato ker se ne spomnim, da bi kdaj „korakali preko nemških trupel“, pač pa so VOS-ovci in KNOJ-evci pobijali med vojno in po njej svoje lastne ljudi, kakor čitam v Demokraciji in v kolikor mi je bilo znano po vojni, ko me je kot partizanskega bolničarja prišla prosit **žena Jelka Cankar**, za svojega moža Blagota, ki je bil v Škofovih zavodih zaprt in pozneje ubit v Kočevskem Rogu. Življenja mu nisem mogel rešiti, ker vsako sodelovanje z „belimi“ je bilo „izdajalsko“ in smrtno nevarno. Blago je bil moj bratranec.

V juliju 1944 pa so nas 300 novincev iz Štajerske poslali na Dolenjsko (večina dezertarjev iz nemške vojske) in nas vključili v 18. divizijo, katere komandant je bil **Daki (Jože Semič)**. Jaz sem bil dodeljen v deseto Ljubljansko brigado na Notranjsko. Konec septembra ali oktobra, pa sem zbolel na tifusu in po dolgem potovanju na lojtrnem vozu z drugimi bolniki in ranjenci preko Hrvaške došel v Kočevski Rog, na skrito bolnico Kamen ali TV 15. Tam je bil zdravnik za infekcijske bolezni **dr.**

Janez Lovšin iz Št. Jurja pri Celju. Po ozdravljenju sem ostal v „bolnici“, nato pa v začetku 1945 poslan na bolničarski tečaj v Žumberak (Dučeci). Nato nazaj v Čermošnjice, kjer sem stregel in prevažal ranjence iz 4. in 3. Prekomorske brigade, ki so bile, kakor prej mi, dodeljene v 18. div. Potem smo se evakuirali na Hrvaško v Srbske moravice in druge vasi. Konec vojne pa je naša bolnica dočakala že v „osvobojenem“ Kočevju. V Ljubljano smo prišli maja meseca v Mladiko-Licej, ki je bil pred vojno dekliška srednja šola, zdaj je pa menda še vedno vojna bolnica.

V Drnačevi hosti nad Kraglovim mlinom so bili pobiti ustaši, četniki in domobranci. Po mojem mnenju nekaj sto ljudi, če ne več.

Ko sem pešahal iz sevniške postaje proti Lončarjevemu dolu domov „na dopust“ od 3. do 6. junija 1945, sem videl kup sivkasto zelenih vojaških oblek in strgano obutev, nametano na levi strani ceste ob umetnem potoku, ki je tekla na Kroglov mlin. Zdaj tega potoka ni več. To je od znamenja čez most v kratek klanec. Od kupa cunj po travi pa dobro izhojena steza po nepokošeni travi, ki je vodila v strm breg in v gozd nad tem potočkom.

Nekako sredi noči pa so me prebudili množični strelji mitraljezov in pokanje ročnih granat. To je trajalo kakšno uro ali več, vendar se mi je zdelo, kot da je pokalo celo noč. Odmevalo je sem od Sečne. Mislil sem spočetka, da je to v Sečni, pa je le odmevalo do tja od nasprotnega hriba. To se je ponavljalo še drugi večer, tretji dan sem se moral vrniti v Ljubljano nazaj v vojno bolnico, kjer sem bil bolničar. Nastanjeni smo bili v takratni Mladika-Licej blizu Tivoli, kjer je tekla zadaj železnica, na mestni strani pa menda Bleiweisova cesta.

Ko sem vprašal domače, zakaj tako poka tam v Sečni, so rekli: „Ah, tiste ustaše streljajo, ki so jih polovili okrog po hribih, ko so bežali v Avstrijo.“ Moj pokojni oče je bil čuvaj takrat na čuvajnici 15 in je ponoči, ko so močno zastražene ustaše knojevci gnali po cesti mimo čuvajnice, prvo noč naštel okrog 200. Drugo noč jih ni štel več. Starejši domačini na Pečju, Lončarjevem dolu in Sevnici bodo o tem vedeli več vedeti, kakor jaz. Morda je še kdo živ, ki jih je streljal. L. 1970, po dvajsetih letih v Avstraliji, sem šel prvič domov na obisk (takrat nam je Rankovič garantiral politično amnestijo, da se lahko vrnemo, če normaliziramo odnose z domovino). Ker nikoli nisem imel nenormalnih odnosov z domovino, sem šel domov. Šele pozneje smo se naučili, kaj je to „normalizirati“. Ker so vsi hiteli zgodaj na delo, sem tudi jaz šel včasih k šesti maši v Sevniško farno cerkev. Neko jutro me pod stolpom pred cerkvenimi vrati čaka kmečki mož, ki želi govoriti z menoj. Spoznal sem svojega sošolca iz osnovne šole. Bil je to **Franci Selak**.

nadaljevanje na strani 50

MARJANU KOCMURJU - FRANCU IŽANCU

MEMENTO NA GROB

*Kuj me, življenje, kuj!
Če sem kremen, se raziskrim,
če jeklo, bom pel,
če steklo — naj se zdrobim. (O. Župančič)*

Marjan je bil rojen 17. oktobra 1914, kot drugi v družini desetih otrok. V štirinajstem letu starosti ga je napadla božjast, ki ga je zaznamovala za vse življenje; bila mu je križ, ki mu je bil naložen in ki ga je do svojega duševnega zloma pogumno nosil.

Ko je zaradi bolezni v četrti gimnaziji moral opustiti šolanje, ga je dal oče v uk k nekemu ljubljanskemu fotografu. Tu je Marjan odkril svoj poklic in se ga je z vso gorečnostjo oklenil. Hotel se je temeljito strokovno kvalificirati. V ta namen se je poleg praktičnega dela izobraževal tudi teoretično iz nemških strokovnih knjig. Ker sam ni obvladal nemščine, je večer za večerom nadlegoval očeta, da mu je predstavljal tekste, ki jih je nato pretipkaval. Učil se je in se toliko izobrazil, da je za svoje tovariše, ki jih je organiziral, prirejal strokovne tečaje.

Ko se je v Ljubljani kot novost pojavilo slikanje ljudi na cesti, je Marjan takoj spoznal velike trgovske možnosti novega načina fotografiranja in se je z vso ihto vrgel na to področje, kjer se je izkazal za nenadkriljivega. Svoje delovanje je raztegnil na deželo, kjer se je specializiral zlasti na slikanje birmancev in prvoobhajancev. Spremljal je škofa Rožmana na njegovih vizitacijah in s kolesom prevozil vso ljubljansko škofijo. V svojem poklicu je postal uspešnik in je z lastnimi prihranki ter z očetovo doto kupil hišo v Vodmatu pri Ljubljani, kjer je odprl fotografsko galerijo,

na Prešernovi ulici v Ljubljani pa še podružnico.

Med revolucijo se je vključil v Slovensko legijo, za katero je fotografiral zaupne akte. Maja 1. 1945 se je z domobranci napotil na Koroško. V splošni zmedi je Marjan ostal zvest sam sebi in svojemu poklicu: postal je fotograf-vojni poročevalec in je izdelal številne slike iz domobranskega umika in iz taborišča v Vetrinju.

Po predaji domobrancev se je zaposlil pri neki fotografski galeriji v Celovcu, obenem pa slikal po slovenskih begunskih taboriščih. Iznajdljiv kot je bil, si je poiskal stanovanje v Žihpoljah, kamor je poklical tudi očeta, ki je ostal v njegovi oskrbi do njegovega povratka v taborišče v Špitalu.

L. 1940 je prišel v Argentino, kar se je izkazalo zanj usodno: ni se mogel vživeti v ta svet; njegov način mišljenja in okusa mu je ostal vedno tuj. Tudi se ni mogel, kljub velikim naporom, privaditi jeziku, kar mu je bila, poleg njegove bolezni, dodatna, verjetno največja ovira za uspešnost: padal je iz neuspeha v neuspeh, dokler se mu ni omračil um in je bil 1. 1970 interniran v Bordi. Tam je doživljal nekaj let periodične fizične napade od strani bolnikov, deloma zaradi lastne bolestone agresivnosti, deloma pa zaradi ščuvanja „kapota“ bolničarjev, ki je Marjanu ukradel fotoaparat pa se ga je hotel na ta način znebiti iz oddelka. V bolnišnici se je pri padcu zlomil roko in nogo v kolku. Noge se ni več pozdravil in je ostal delen invalid.

L. 1985 je bil sprejet v Zavetišče sv. Vincencija v Lanusu. Tam si je pri padcu ponovno zlomil roko in se drugo nogo v kolku. Po tej nesreči je ostal pohabljen na obeh nogah — popoln invalid. Preživljal je zadnje dni svojega življenja na bolniškem vozičku in so mu bile knjige in revije edina uteha. 9. oktobra t. l. je potem, ko je prejšnji večer prejel sv. zakramente, mirno zaspal v Gospodu. Dopolnil je svoj križev pot.

Arnold J. Toynbee (Študija zgodovine II) ugotavlja, da živ organizem, ki se znajde pred oviro, zaradi katere ne more uporabljati določenega organa ali določene zmožnosti, skuša odgovoriti na ta življenjski izziv tako, da razvije do višje stopnje kak drug organ ali sposobnost, s katero izravna svojo okrnjenost do take mere, da celo nadkrili svoje sovrstnike, ki so v polni posesti vseh svojih zmožnosti. To je splošen pojav. Za

posameznike s posebno močnim značajem, pa takšna fizična pomanjkljivost postane stalna pobuda, da v zavestnem in vztrajnem naponu volje in iznajdljivosti ostvarijo izredne dosežke, ki bi jih verjetno ne dosegle, če ne bi bili prizadeti po oviri.

To pravilo velja v polni meri za Marjana. Dosegel je visoko strokovno usposobljenost, bil je ustvarjalen in polnospesen v svojem poklicu doma in na Koroškem. Ko pa je v Argentini v svojem poklicu doživljal neuspehe in končni polom, je bil to zanj izziv, da je svoj dinamizem usmeril na kulturno področje: postal je poverjenik SKA za razpečavanje njenih knjig in tiskovin: in ko ga je zagrnil mrak, se je v svoji skrajni stiski, iz globin ponižanja pognal kvišku in ostvaril svoje vrhunsko življenjsko delo, ko je v letih 1965-70-71, pod psevdonimom France Ižanec v štirih knjigah zbral dokumente o komunističnem rododomu Slovencev pod naslovom „Odprti grobovi“.

Dragi brat!

Bil si človek jobovske usode, zaznamovan z neozdravljivo boleznijo. Komaj si se prebudil v življenje, že si se znašel pred zablokirano potjo. Treba je bilo za vsako ceno premagati oviro in premagoval si jo z visoko življenjsko napetostjo, v vsakdanjem silnem naponu volje in v posesti „gorčičnega zrna“ vere, s katero si prestavljal gore ovir.

Trdo te je kovalo življenje in skovalo tudi trdnost tvojega značaja: izkazal si se kot jeklen človek, človek volje in akcije, poln silne vitalnosti in dinamizma, nepopustljiv v zasledovanju spoznanega cilja. Zaradi posebnega kova svojega značaja si bil neprilagodljiv okolju, ki te je zavračalo. Bil si izredna, sporna osebnost, „kamen spotike“, človek trde raskave skorje, ostrih robov pa vulkanskega osrčja. V zavesti svojega človeškega dostojanstva si bil v stalni borbi z okoljem za svoje mesto pod soncem. Bil si velik v svoji majhnosti, silen v svoji slabosti, egocentričen pa obenem skrajno požrtvovalen, grob a obenem globoko čuteč, do konca zvest verskim in narodnim vrednotam. „Mati-Domovina-Bog“ ti niso bile le lepe besede-gesla, ampak vrednote, ki so dajale smisel tvojemu življenju. Zaradi predanosti tem vrednotam si ostvaril veledelo, ki te bo preživelo in s katerim si si sam postavil spomenik.

Boštjan

Dotlej, da prst odmeva z grobov

Gospod je vstal!

Gospod je vstal iz groba!

Zavriskajmo,

čeprav morda le tiho,

ker grlo veže mišice tegoba

na mrtvi straži let dopolnjenih.

A kaj zato!

Zavriskajmo Gospodu!

V Njegovi zmagi naša lesketa se.

Borili smo se Zanj, da v našem rodu

zavlada On,

ne strašne misli Zla.

Zavriskajmo,

dotlej da prst odmeva z grobov soborcev

v daljni domovini!

Ker z Njim živé,

ki Luč Mu v luč odeva

trofeje večno ljubih brazgotin.

Vladimir Kos

*Ni Božiča in ne Velike noči, da se pater Vladimir Kos ne bi spomnil
v izbrušenih in praznikoma primernih besedah slovenskih in
krščanskih borcev, živih in mrtvih domobrancev.*

SVEČANOST ...in pripombe ob robu

Bukovžlak, Teharje, 17. X. 1990.

Že v nedeljo 3. X. in naslednjo so po župnijah sprejemali prijave za skupno romanje z avtobusi. Družina je objavila spored in dohod s tlorisom.

Še pred osmo uro so začeli prihajati prvi romarji — romarji, prav gotovo saj je bila prireditelj dejansko ena sama romarska svečanost. Posamič in v skupinah je množica napolnjevala obširen prostor pred oltarjem, za to priliko posebej postavljenim. Ob vznožju oltarja je stalo v zemljo zasajeno mogočno Kristusovo razpelo, ki bo opominjalo še pozne rodove: „Nikoli več“... Pod razpelom je bil velik venec, po naročilu Slovencev iz Bariloč, ki ga je mladina prinesla iz Argentine. Ovit je bil v trobojnico in na njej zapisano: DOMOBRANCEM SLAVA IN HVALA. Poleg venca pa brezštevila prižganih sveč in šopkov rož. Prižgane svečke v lončkih in cvetje je bilo postavljeno tudi ob preko 1500 metrov dolgi ograji, ob poti, ki vodi mimo cerkvice sv. Ane, ob poti, po kateri so vozili

nadaljevanje s strani 45

Živahno sem začel obujati spomine iz otroških let, njega pa ni zanimalo. Prosil me je za uslugo: rad bi šel k spovedi in kako naj bi jaz pripravil starega duhovnika za njegovo spoved. Povedal je, da ponoči dostikrat ne more spati, ker ga v prsih grozno tišči in boli, že sem od vojne. Dal mi je razumeti, da je bil poleg pri masovnih ubojih, da je bila taka komanda, da so morali to storiti... Pa sem se spomnil na tiste ustaše. Po maši sva šla oba k spovedi. V vasi sem povprašal, če je bil še kdo drugi takrat v Drnačevi hosti. Ja, **Janez Kozuh**, bivši orožnik; in sem šel k njemu. Vprašal sem ga, kako je bilo s tistimi ustaši in je rekel: „**To je bilo nekaj tako groznega, da se ne da povedat.**“ Obrnil je pogovor drugam. Zdaj sta že oba pokojna. Ko sem se z njima pogovarjal, sem imel nekak občutek groze, ki je doslej nisem nikoli občutil. Podzavestno sem se sprostil čudne more, bil hvaležen Bogu, da nisem bil na njih mestu. Hude duševne tragedije! Nazaj v Avstralijo. Uboga Slovenija.

Jože Košorok

kamioni natrpani z domobranci — v teharsko taborišče smrti. Mrežna ograja obdaja morišča, katere so pokrivali z odpadki iz Cinkarne. Odlaganje odpadkov je ustavljeno. Ograja brani dostop do umetnega jezera, v katerem se topijo kosti pomorjenih.

Pred začetkom mašnega, spominskega slavlja, so po zvočnikih prenašali zgodovino teharskega taborišča: mučenje in pobijanje žrtev.

Za vseh 20-30 tisoč pobitih na tem kraju, med njimi 3000 domobrancev, je mariborski škof dr. Franc Kramberger, s preko 130 somaševalci opravil „Črno mašo“, za vse, ki počivajo na tej „Stajerski Kalvariji“, njih zemski ostanki pa so sramotno pokriti ali pa jih zaliva umetno jezero v premeru približno 1000x500 metrov.

V pridigi je škof, med drugim, povezal dogodke izpred 45 let s svetopisemskimi makabejskimi možmi, „ki so padli za domovino in je voditelj Juda poskrbel, da se je zanje opravila sveta daritev“... „Želimo moliti za vse žrtve in opraviti dostojen pogreb. S tem dejanjem želimo preseči vsako sovraštvo, vsak sodni proces...“ Upamo, da s temi besedami govornik ni hotel odreči pravice vernikom, da iščejo pravice tudi na tem svetu. Dejal je tudi: „...Radi bi jim (žrtvam) izkazali spoštovanje, ki ga narekuje pieteta do mrtvih.“ Omenil je tudi spravo, „posebej narodno spravo, pri kateri mora biti stalno navzoča pripravljenost podati sočloveku desnico...“

Med mašo je prepeval moški zbor iz Polzele. Recitacijo Frana Milčinskega: „Prižgimo luč, ljudje“ sta doživeto podala igralca Ljerka Blak in Bogomir Veras.

Spregovoril je predsednik, prof. Lojze Peterle in v zaključku govora vabil: „Bilo je in naj se za božjo voljo ne ponovi... da bi v vrtincu tujih interesov v našem narodu še kdaj dvignil roko zoper brata...“

Oba omenjena govornika, vsak v svojem nagovoru, sta v podano vsebino vključevala izbrane misli osebnih kulturnih zakladov — a žalibog, pri vseh izrečenih besedah nista niti enkrat izgovorila besedo: domobranec, kot, da je pri našem narodu to ime še vedno prepovedano, zavito v 45 let trajajoči tabu... kjer naj ostane za vse večne čase????!! Za marsikaterega preživelega domobranca je njegovo neizgovorjeno ime, izpuščeno v omenjenenima govoroma, nesprejemljivo, žaljivo, pa četudi pobarvano z izgovorom politično-diplomatske geste. To je zanikanje resnice! Živi, nato mučeni in pobiti, pomorjeni domobranci so v resnici ostajali, so bili, so eksistirali in za naš narod so vendar mnogo važnejši faktor v naši polpretekli zgodovini, kot pa vse osebe katerekoli druge

narodnosti, ki so prav tako žalostno in neopravičljivo končali svojo življenjsko pot v Teharjah — in se je tudi za njih pokoj pravično darovala maša zadušnica.

Odločen nastop in govor dr. Tineta Velikonja, ki je bil kot mladoletnik izpuščen iz Teharij, je pretresal preko 25 tisočlgavo množico (kot sta poročala Dnevnik in Delo Plus). Zastal je dih in pogled obnemel, ko je Velikonja z dvignjeno roko pokazal, kje so v taborišču „stale barake, kje zloglasni bunker mučenja in le 250 metrov od tu — tamle“, je pokazal z roko prostor, „kjer je bilo največ pomorjenih... Domobranci pa so puščali za seboj krvavo sled, od Vetrinja... in če jim prisluhnemo, bomo zaslišali, kako nam prigovarjajo: »Ne jokajte, ne pojte žalostnih pesmi, mi smo našli svoj mir pred 45 leti« ...Odpuščamo... zgodilo se je in pozabiti ne smemo... naj razložijo — tisti, ki so usmerjali in vodili poboje — kaj jih je gnalo v ta nečloveška dejanja.“ Kot težka nerazumljiva mora so sedla na naša srca odločne besede pomiloščenca, ki je pil „svobodo“, katero mu je 45 let vsiljevala komunistična justica.

Pokojnega dr. Tineta Debeljaka „Velika črna maša za pobite Slovence“ — največje pesniško delo izgnanstva, je bila pobožno in občuteno podana po sinu velikega pesnika — Tinetu in sicer tisti del pesnitve, kjer opeva teharske dogodke...

Naslednji govornik se je predstavil sam: „Govori vam Rudi Bras iz Argentine... Iz daljne ameriške zemlje vam prinašam pozdrave preživelih domobrancev...“ Množica je zaihtela in marsikatero oko se je zasolzilo... kako, da ne, ko so prvič po 45 letih zagledali pred seboj domobranca, ki že 45 let živi v tujini in se je svobodno vrnil v domovino na obisk, svobodno stopil na oder in svobodno povedal svoje misli v svobodni domovini...

Tako je spregovoril: „...Odpusti jim Gospod, kot je bilo slišati na dnu brezna umirajoče domobrance... V nas samih preživelih je ostala le beseda zahvale našemu skupnemu Stvarniku, da moramo danes še prepevati »Zdrava bodi, moja lepa domovina.«“ To je bila cvetlica, ki jo je „še svežo položil med drugo cvetje, ki že brsti v pomladi, prihajajoči v našo ljubljeno domovino.“

Po pomembnosti je bila spominska svečanost v Teharjah najvažnejši dogodek po 45 letih komunistične diktature doma, ker je bila v drugem delu programa po dveh domobrancih poudarjena domobranska misel, ki so jo komunistični nasilniki zamolčevali toliko let.

Maše zadušnice, opravljene v Kočevskem Rogu, Teharjah, v Severni

Ameriki, v Kanadi in Argentini, so bile samo izraz vernega naroda, ki svoje mrtve sprejema medse, kot del lastne zgodovine. Črne maše so največji in zaslužni in obvezni korak slovenske Cerkev, za mirno doseganje pomiritve naroda, ob odkrivanju strahotnega zločina, ki ga je storila komunistična partija nad našim narodom.

Obsprejanju dogodkov doma in stikov vlade s politično emigracijo, me sili k spoznanju, da vladi godi, ko slovenska Cerkev s pogrebnimi mašami mirno sili k zaželeni in tako potrebni narodni spravi. Se pa s tem vlada izogiblje dolžni in dokončni rešitvi SPE. Naša politična emigracija je namreč že 45 let žejna resnice in pravice. Po vsem svetu se sramotno in z neverjetno naglico ruši spaček 20 stoletja: komunizem, zgrajen na laži in — zato resnica protikomunizma dobiva pravo ceno in prav zato, ker je resnica na naši strani — naša politična emigracija upravičeno pričakuje priznanja, ki ji po vsej pravici in resnici pripada v zgodovini našega — po komunistih zdesetkanega naroda. Naša politična emigracija ve, da nas je predvsem verska vzgoja stalno navajala v ljubezni in zvestobi domovini.

Tudi vlada doma se polno zaveda naše vernosti, zato politično rešitev SPE medlo rešuje z udeležbami pri pogrebnih mašah.

V tako gosto meglo zavito delovanje vlade, bi moralo predstavništvo SPE posegati odločneje, sicer jo bodo prehiteli posamezniki, ki zdaj hitijo lastiti si pravico vsaj delnega predstavnštva SPE, čeprav so ves čas emigracije živeli odmaknjeni od skupnosti ali pa zanikavajo vsako, v emigraciji, četudi po sili razmer, a z najboljšo voljo organizirano predstavništvo. S takimi posamezniki vlada rada deluje, ker se s tem izmika uradni politični rešitvi SPE kot celote v katero so bili omenjeni posamezniki ob Eksilu prav gotovo vključeni. V tak kritičen stav do vlade me sili med drugim nejasno ustvarjanje SSK (Svetovnega slovenskega kongresa) in Dularjevo „vključevanje“ argentinskega „čudeža“ v SIM. Njegov osebni stik z imenovanim čudežem se je v praksi omejil na to, to, da je le temu dokazoval, da „slovenske politične emigracije ni več!“, češ, doma je nastopila demokratska vlada, ki tako, kot druge demokratične nikakor ne morajo imeti lastne politične emigracije. Naša emigracija nikakor ni opozicija demokratični vladi — nasprotno — njeno delo podpira, kljub temu pa, še vedno ohranja svojo identiteto in poslanstvo.

Z razumevanjem želimo sprejemati delovanje vlade z vsemi težavami, ki se kažejo v nesramnem nasprotovanju tistih, ki so 45 let bičali svoj narod, pa jim je z udarcem svobodnih volitev odletela z glave trinoška

krona in se zakotalila — v blato, pa tega zavestno nočejo sprejemati. S svobodnimi volitvami je ves naš narod jasno, trezno, dozorelo pogledal v svojo bodočnost in s plebiscitom odločno potrdil svojlastni jaz, zato ima vlada doma vso pravico, da se imenuje demokratična. To pa ji nalaga dolžnosti, da z demokratičnimi sredstvi tudi vlada. Stremeti mora, da pred nekdanjimi nosilci totalitarne oblasti ne zapade v moledovanje in beračenje za tista bistva vladavine, ki ji po zakonu brezkompromisno pripadajo. Naša politična emigracija mora po skupnem vodstvu še naprej stremeti, do dosega pravico, ki nam pripada. Posamezniki med nami, ki zapadajo nazoru, ki ne priznava nobene avtoritete, so anarhisti, kar pomeni po naše: prevratneži. Za dosego moči in uspeha je nujno skupno delo, zato si pri njem prisvajajmo: V nujnih stvareh edinost, v dvomih svoboda, pri vseh pa ljubezen do stvari vsled katere smo to, kar smo.

Z Velikonjo, ki je znal razbrati ustno izročilo naših mučencev, ponavljamo: „Ne jokajte... mi smo našli svoj mir pred 45-imi leti.“

Strah pa je Peterletovega: „Nikoli več!“, ki ga je izrekel v Rogu in Teharjah, da se ta ne bo izpolnil in se bo prav gotovo ponavljal, če domovini ne bo odkrita vsa resnica z imeni vseh, ki so odgovorni za komunistično revolucijo in nasilje ter če pravici ne bo zadoščeno...

Vrnimo se v Teharje... Za oltarjem, pod odrom, je predsednik stisnil roko domobrancu: ...V govoru domobranci nismo bili omenjeni — smo pod odrom dobili priznanje?...

Naši mučenci so bili končno, po 45-ih letih deležni javne maše zadušnice — čakajo še na javno povrnitev dobrega imena in kar mrtvim gre — dostojnega pokopa na častni prostor v slovenski zemlji in... pa tudi... v duši naroda. Slava jim!

Udeleženec pogrebne maše

P. S.: V Svobodni Sloveniji, 17. 1. 91 pravi dr. Peter Urbanc, med drugim: „Kar nas skrbi, so ponovni glasovi, da je bivša opozicija še pred volitvami dala neka jamstva komunistom, da v slučaju njene volitvene zmage ne bo preganjala komunistov za dogodke iz let 1941-46.“ Se vprašujemo: Je Cerkev vedela za to jamstvo????!!!... in Urbanc nadaljuje: „Taka obljuba ali celo dogovor, je neveljaven, nemoralen in krši redni pravni proces. Sodstvo, ki mora biti ločeno od strank in neodvisno od države, tak dogovor in obljubo ni dolžno izpolnjevati.“

NAŠ RAZGOVOR

z dr. Dularjem, ministrom za Slovence po svetu

Po njegovem slavnostnem govoru v dvorani Slovenske hiše, smo se — po tradiciji seveda — pozdravljali med seboj prijatelji in znanci in Lojze Rezelj mi je komentiral, da je minister izjavil izrecno željo sestati se spreživelimi domobranci — vsled gotovosti pa najstopim do predsednika Zedinjene Slovenije; ta mi je potrdil ministrovo željo, le, da ne ve, kdaj bi do srečanja prišlo, vsled natrpanega programa obiskovalca. Stopil sem do ministra, se mu predstavil in ga vprašal: „G. minister, je res vaša izrecna želja sestati se z borci?“ Po prejemu pritrdilnega odgovora, smo se s predsednikom ZS g. Juretom Vombergarjem zedinili za 20. uro na večer dneva pred njegovim odhodom.

Ob 20. uri so bili borci na mestu. Prišli so tisti, ki sta jih povabila Vestnik in Tabor, pa tudi nekateri drugi, ki se po ločitvi Tabora od skupne organizacije niso pridružili nobeni. Minister je prišel z dveurno zamudo, zato smo navzoči koristili čas s pogovorom med seboj in Tabor, ki je edini prišel na sestanek pripravljen, je posredoval vsebino spomenice, ki naj bi jo izročili ministru. Dvakrat smo jo prebrali in se ustavljali ob posameznih točkah ter jih premlevali. Splošno mnenje je bilo, naj spomenica ohrani vse zahteve po povrnitvi moralnih vrednot, materialne pa naj bi se toliko ne poudarjale. Lojze Debevec je prepričeval, da Rožmanova rehabilitacija in njegov prekop, omenjen v spomenici, spada samo v cerkveno kompetenco, nikakor pa ni to zadeva vojakov. Stane Škrlije predlagal, naj se naše vloge in — ali spomenice dostavljajo vladi doma samo preko našega političnega predstavništva, ker tako je normalno povsod po svetu, kjer vlada demokratična ureditev države. Vsi navzoči so s tem soglašali — vsaj nihče se ni oglasil proti. Ker do končnih zaključkov do vsebine nismo prišli, smo bili soglasni, da se spomenica ne izroči, se pa bomo o njeni dokončni obliki pogovorili med seboj ter jo nato naknadno predložili na odgovorno mesto.

Ministra je pripeljal soborec Ivan Korošec — kot najstarejši še živeči častnik med nami, pa je ministra pozdravil domobranski podpolkovnik Emil Cof. Misli, ki sem jih predlagal, ko smo bili še sami, za zaključek intervjuja, je Cof podal za sprejem. Ker smo se sporazumeli, da s spomenico počakamo, sem na vprašanje, katero in vsaj eno našo misel naj se posreduje ministru, da jo tolmači v domovini, sem predlagal, naj se

ministru zagotovi, da „v naših srcih ni maščevanja... zahtevamo pa pravico, ker samo preko te (pravičnosti) je možno preseči vsako mačevanje.“ Na glas sem povedal le prvi del gornje misli, za drugi del je bilo prepozno, ker je minister že stal med vrati. (Sem pa drugi del nakazal v komentarju z ministrom.)

Minister se je po pozdravu predstavil. V svojem študiju na življenjski poklic je bil poučevan v sistemu, ki je zdaj propadel. Nekako pred 2 letoma pa je začel spoznavati drugo plat resnice, ob srečanjih s prijatelji, ki so se vračali iz tujine, pa tudi sem in tja, mu je prišla v roke kakšna emigrantska publikacija. Razvil je misli o narodni spravi; to je bil dejanski namen in vzrok njegovega obiska nam. Dejal je nakako takole: „Vsled besed, ki vam jih bom zdaj-le povedal, upravičeno pričakujem, da me boste postavili skozi vrata“, in v nadaljevanju razložil, da je pot do sprave še dolga in, marsikaterega izmed nas ne bo več med živimi. Med razgovorom, sem mu na to njegovo misel odgovoril, da smo se sami zavezali s smrtjo takrat, ko smo oblekli domobranske uniforme, saj nismo vedeli, če bomo domobranstvo preživeli. Ko smo nastopili pot begunstva, smo na začetku še upali, da se bodo razmere v domovini spremenile in, da se bomo lahko vrnili. Čimbolj pa, ko smo se uživiljali v begunstvo, se nam je zajedalo grenko spoznanje, da sprememb doma ne bomo doživeli. Dogodki so nas prehiteli in, ker se vam, doma g. minister, zelo mudi urediti z nami, se zdaj mudi tudi nam, namreč, da se domovina seznanj z resnico, ki je po zrušenju partije — dokazano — na naši strani. Upravičeno pričakujemo, da se v najkrajšem času vzpostavi doma pravica in pravičnost in se nam prizna enakopravnost, kot jo imajo vsi Slovenci v domovini. Odgovoril je, da se k temu dosledno stremi in bo vse to v najkrajšem času dokončno urejeno. Če je temu tako, sem odgovoril, potem bi vas ras letos septembra, veselo pozdravil v naši beli Ljubljani.

Nasmejal se je in odgovoril: „Oprostite, gospod, da sem se vam nasmejal. Pojasniti moram, da so danes doma še v veljavi zvezni zakoni, ki predvidevajo, da vsakdo lahko stopi v Slovenijo, nihče pa vam ne more zajamčiti, da jo boste tudi zapustili“ in nadaljeval. „Če kdo od vas želi priti na obisk domovine, naj po kateremkoli kanalu sporoči notranjemu ministru dan, kraj in uro prehoda in čakal vas bo naš človek.“

G. minister je dejal, da se danes že javno govori in na veliko piše, kako vas je partija s pobijanjem preko 1000 ne-komunistov in drugih uglednih oseb, dejansko prisilila v sodelovanje z okupatorjem. „Ad hoc!“, sem ga prekinil in dejal, da je beseda sodelovanje popolnoma napačno rabljena

in nadaljeval. „Ko se vrnete v domovino, vas prosim, zavpite s tako močnim glasom, da so bo slišalo po vsej Sloveniji, da domobranci nismo nikdar sodelovali z okupatorjem. Eden od dokazov je ta, da na nobeni nemški fronti ni bil navzoč niti en sam domobranec. Z okupatorjem so sodelovali partizani“, in g. Benedičič je v potrditev izjavil, da je general Cerutti v dogovoru s partizani porinili z Novega mesta v Stražo, dva vagona orožja in municije, umaknil vsako stražo, da so partizani lahko mirno ves material z vozovi prepeljali v svoja taborišča. Nadaljeval pa sem, da so nekateri redki na naši strani imeli nepotrebne stike stike z okupatorji in teh ljudi smo se bali tudi mi. Vprašal sem ministra sledeče: „V domovini se na dolgo in široko piše in tudi Kermauner je pisal v knjigi »Pisma Kmeclu«, o pridobitvah NOB. Prosim, če mi lahko navedete vsaj eno pridobitev.“ Neprepričljivo in skoraj v zadregi je rekel, da je vsaj to pridobitev, da je Slovenijo postala Republika. „Oprostite, sem rekel, toda ta pridobitev je zelo žalostna, saj je Slovenija s podpisom Dolomitske izjave že v septembru 43. leta padla pod Beograd, enako, kot so nas liberalci leta 18 pripeljali v Ujedinjenje. Vprašujem, če je za pridobitev šteti dejstvo, da je partija načrtno pokvarjala in pokvarja mladino tako nizkotno, da smo bili glede splavov in samomorilstva med prvimi narodi na svetu?! Vzela je mladini vse moralne vrednote. Minister je potrdil resničnost mojega gledanja. Pri pogovoru o narodni spravi sem dejal: Mnogo se govori doma, da moramo mi — politična emigracija — za dosego narodne sprave priznati in obžalovati svojo krivdo. Rade volje priznamo vse resnično storjene in dokazane napake, nikakor pa ne moremo priznati napak, ki jih nismo storili, pa nam jih partija očita.

V pogovoru o domobranski prisegi, je minister izjavil, da verjame, da je bil na naši strani odpor, da smo držali fige ob prisegi, a zapisano, zapisano ostane. Albert Malovrh je povedal k temu, da mu je znano iz zanesljivih virov, da so partizani izsilili domobransko prisego pri Gestapu, ko so se z njimi pogajali na Bledu.

V debato je krepko posegal Ivan Korošec ter prepričljivo, iz lastnih izkušenj v Štajerkem bataljonu, dokazoval, da je resnica na naši strani, zato upravičljivo zahtevamo pravico in poravnavo vseh krivic. „OF je bila od vsega začetka maska za izvajanje komunistične revolucije.“

Okoli polnoči je g. Cof dejal, da zdaj pride na vrsto samo še eno vprašanje, ker je g. minister utrujen in se mora zgodaj zjutraj pripraviti na dolgo pot. Med zadnjimi sem spregovoril: „Mislim, g. minister, da vam lahko v imenu vseh navzočih zagotovim, da mi preživeli

protikomunistični borci, ne bomo povzročali nobenih težav novi vladi, pri konsolidaciji demokracije v domovini.“

G. Cof se je zahvalil ministru, on pa nam in se poslovil od vseh z rokovanjem. Vse naše misli je minister zapisoval.

Pojasnilo: Po sporedu v Slovenski hiši, je starešina Tabora na hitro prebral našemu starešini Urbančiču in meni, vsebino spomenice, ki so jo sestavili in nama ponudili, naj z našim pečatom še Vestnik oveljavi skupno izpoved. Obljubil sem mu, da prinesem na sestanek z ministrom pečat, a ga bom odtisnil le, če bo večina soglašala. Ivan je spremljal ministra, zato ni bil navzoč ob večinskem sklepu, namreč, da s spomenico počakamo. Med pogovorom z ministrom se je osebno (privatno), ne da bi motil pogovor, obrnil do mene in me vprašal, če odtisnem pečat. Na hitro sem mu pojasnil sklep navzočih v njegovi odsotnosti. Spomenica brez Vestnikovega pečata, je bila izročena ministru naslednji dan. Tako mi je zagotovil Korošec.

Ta-le zapis sem delal letos januarja in ker se mi vsled let, ki jih nosim na grbi, krha spomin, zato vem, da še zdaleč ni natančen in še najmanj v zaporedju debate. Svoj poseg v razgovor z ministrom pa je resničen, saj sem tega ob vseh priložnostih ponavljal med prijatelji in znanci in enkrat na nekem javnem zborovanju.

Pogovora z ministrom ni beležil nihče — le on sam. Če sem hotel posegati v razgovor, sem moral intenzivno slediti izrečeni besedi ministra, v tem pa že izbirati besede in misli za odgovor, zato nisem mogel z isto intenzivnostjo slediti soborcem, ki so govorili, zato prosim oprostjenja vse — za to mojo pomanjkljivost. Seveda se bralcu ob čitanju tega zapisa, nehote, a upravičljivo vsiljuje prepričanje, da je bil glavni sogovornik ministra, avtor tega zapisa. To pa še zdaleka ni resnično, ker je namen tega zapisa, da zapišem pretežno le moj poseg v debato, kar sem storil z vso odgovornostjo, nanizajoč moje misli tako, kot se jih zavestno spominjam in mi bodo vsled važnosti dogodka — upam — ostale v spominu za zmeraj. Vsi pa, ki so se oglasili k besedi in je njih ime izpuščeno, se smejo za svoje izvajanje poslužiti iste oblike, katere sem se poslužil jaz.

Naglica, s katero je bil sestanek z ministrom pripravljen, je naše edino opravičilo, da nismo pravočasno obvestili še druge soborce, katerih navzočnost smo pogrešali in so vsaj meni — četudi po svoji dolžnosti — ušli iz spomina.

Razgovor je ves čas potekal vljudno, na obeh straneh. Bil je v resnici

dostojen in na višini: če pa je iz zapisanega kje spoznano, da ni dosegal te višine, je vzrok samo eden: Resnica. Ta, pa je v resnici groba in za marsikaterega silno ostra — preostra.

V napisanih posegih, ki slede temu zapisu je razvidno, da so se naše misli ponavljale, a nikakor ne v zapovrstnem redu, kot sem zapisal. Ponavljanje pa je logično, saj vemo, da „usta rada govore — česar je polno srce...“ ...in naše srce se je polnilo... in lomilo... in zvijalo v smrtnih krčih ob krivičnih obtožbah, ki smo jih bili deležni s strani nasilno vladajoče komunistične partije v domovini... vse to pa vsled svoje lastne nemoči in silni žeji po pravici in resnici skozi 45 let.

Upamo, da bo tej naši žeji zadoščeno — čeprav se zaenkrat odvijajo dogodki — za doseganje pravice — odločno prepočasi.

Beseda Boštjana Kocmurja o sestanku:

Bs. As., 30.7.1990

G. minister je ponovil nujno zahtevo za spravo med Slovenci, kot pogoj, da dosežemo narodno edinost in zaživimo kot narod. Ker sem imel občutek, da g. minister pojmuje spravo le kot enostranski akt odpuščanja in pozabe, sem pojasnil svoje stališče takole: Zdi se mi, da vlada glede sprave pojmovna nejasnost. Govori se o spravi, pričakuje se pa le enostransko odpuščanje in pozaba. Sprava pojmovno predstavlja dvosmerni postopek, pri katerem krivec z ene strani prizna svojo krivdo, jo obžaluje in je pripravljen, kolikor je mogoče, poravnati povzročeno škodo; z druge strani pa žrtev kesanje vzame na znanje in odpusti krivico. Brez kesanja ni odpuščanja, tudi pri Bogu ne. Enostransko odpuščanje, kot je bilo Kristusovo na križu, moramo vzeti kot nasvet, torej kot izjemo in ne kot redno sredstvo. Zato mora javna oblast, zaradi družbenega pomirjenja, omogočiti, da pride pravica do veljave.

G. minister je odgovoril približno takole: Sta dve vrsti sprave: zasebna in javna. Zasebna se mora izvršiti od osebe do osebe, javna pa je stvar oblasti. Prvo vprašanje pri spravi je, kaj je objektivna resnica in drugič čas.

Glede na objektivno resnico je priznal, da so revolucijo začeli komunisti, a obračunavanje je bilo na obeh straneh. Zato bo za ugotovitev resnice oz. krivde potreben daljši čas, še daljši pa za poravnavo storjenih krivic, ker bo to stvar sodišč, ki pa počasi poslujejo. Narod pa nujno potrebuje pomirjenje, torej sprave že sedaj in ta se mora začeti med posamezniki.

P. S.: Tone Skubic je vprašal, kako je tolmačiti ministrovo izjavo, češ, da je z zmago DEMOS-a konec politične emigracije (SPE). Minister je pojasnil, da je s tem hotel reči, da je konec politične diskriminacije med Slovenci, konec drugorazrednih oz. ekskomuniciranih (Tega izraza ni sicer uporabil, a smiselno je hotelo to povedati!) Slovencev. Noben Slovenec ne bo več oviran, da obišče domovino ali se stalno naseli v domovini. Slovenija v svetu pa bo še naprej ohranila svojo organizacijo in svoje poslanstvo. Glede vračanja v domovino pa je opozoril, da ne more še zagotoviti varnosti do septembra, ko se bo spremenila ustava, kajti na meji so še vedno srbski žandarji in do spremembe še vedno veljajo jugoslovanski zakoni. Če hoče kdo od tistih, ki so na „listi“, obiskati Slovenijo, naj to prej sporoči na notranje ministrstvo, ki bo posredovalo.

Še beseda Marjana Schiffrerja o tem sestanku

1.VIII.1990

Rudi, pošiljam Ti prispevek, kot si prosil. Zapisano je seveda vse po spominu, ki pa je v naših letih že bolj krhek. Zato Te pooblašчам, če boš to kje objavil, da morebitne netočnosti popraviš.

V svojem nagovoru je dr. Dular uporabil izraz „pridobitve narodno osvobodilne vojne“. Ko je končal, sem ga vprašal, kaj razume pod pojmom „pridobitve“. Odgovoril nam je, da je treba poudariti vsaj dve pridobitvi: naziv republike Slovenije, kar naj bi bila začetna faza države Slovenije in pa vključenje velikega dela slovenskega Primorja v to novo republiko. Odgovoril sem mu, da bi se o nazivu republika Slovenija dalo govoriti, da pa je, po mojem mnenju, popolnoma zgrešena misel, da je vključenje zasluga partizanščine. Nasprotno, sem izrazil, ena izmed zgodovinskih krivd partije je ravno v tem, da smo zgubili vso Koroško pa Trst, Gorico, zapadni Kras in zapadna Brda. Kako naj bi Zavezniki, po odkrito sovražnem razpoloženju nove komunistične Jugoslavije, dodelili Koroško prav Jugoslaviji in ne nevtralni Avstriji? Tu je Jugoslavijo pustila na cedilu celo Sovjetska zveza. Trst, Gorica in ves zapadni Kras pa so doživeli 40 dnevno okupacijo jugoslovanskih armad in je prebivalstvo obeh mest, ki med vojno nista bili sovražnmo razpoloženi do povojne vključitve v Jugoslavijo, naravnost zasulo zavezniško razmejitvemo

komisijo s prošnjami in zahtevami: karkoli, samo pod Jugoslavijo ne!

Pri poznejšem razgovoru sem dodal misel, da je za spravo potrebno tudi razčiščenje pojmov. Mene osebno zlasti motita dva izraza uradne terminologije: izdajalci in narodna osvobodilna borba (NOB). Za prvega je dr. Dular dejal, da se ne bo uporabljal več (na uradni ravni). Za druge je bil njegov odgovor manj jasen. Zato sem nadaljeval in rekel, da je to popolnoma izvotljena fraza, saj je vsak prisilni mobiliziranec po dveh tednih v partizanih že vedel, da so tu Nemci in Italijani postranska stvar, bojgre za oblast številčno majhne komunistične partije Slovenije, ki hoče izvesti nasilno socializacijo. Kdor ni za to, kdor se je temu vprl, je izdajalec i obsojen na smrt. Kolikor se spominjam, minister na to ni odgovoril.

O SESTANKU BIVŠIH DOMOBRANCEV Z GOSPEMA HRIBARJEVO IN PUHARJEVO

Poročilo Rudija Brasa

Na vprašanje — seveda — je potrdila, da je bila svojčas članica Komunistične partije in, da je bila izključena; zanikala pa je, da bi izgubila partijsko izkaznico in, ali, da zanjo ni več zaprosila in — ali, da ji partija ni hotela izstaviti nove. Tudi to je potrdila — na vprašanje —, da komunist, ki je bil izključen iz partije, še vedno lahko ostane komunist.

Izrazila je nezadovoljstvo nad takimi vprašanji in tudi, da ni pričakovala, da bo morala odgovarjati na taka vprašanja. (Kermauner med nami je bil odločno jasen, zato do te vrste vprašanj ni prišlo.) Poudarila je, da je prišla le zaradi SSK in njega organizacije med nami v Argentini.

Borci smo bili prepričani, da se bomo s poslanko slovenskega parlamenta pogovorili o vlogi protikomunističnega borca v preteklosti in sedanjosti in to v skrbi za boljši jutri naroda, kateremu še vedno zavestno pripadamo. Tako so razumeli organizatorji sestanka in še vodeči bivši častniki, kar je bilo v uvodnih besedah določeno nakazano. Takšnega razumevanja smo upravičeno pričakovali tudi z njene strani, ker kljub svojemu določenemu namenu (SSK) za obisk med nami, si nikakor ne more sneti parlamentarnega okvira. Njena dolžnost je posredovati parlamentu tudi nemirnost protikomunističnega borca — seveda, če resnično spadamo v tako poudarjeno enakopravnost vseh Slovencev, doma in po svetu, o kateri govori naša ustava. Če temu ni

tako, potem naj se nam jasno pové, da se bomo lahko temu primerno obnašali. Njeno zamolčevanje o naših problemih v parlamentu je opuščanje dolžnosti, ki ji ga poslanski okvir nalaga.

„Čeprav me je malo skupaj,“ je dejala, a z udarcem po mizi je odločno povedala, da je v domovini največ (veliko) naredila za domobrance. Z naše strani ji nismo povedali in tudi ona ni pojasnila, da je „vse, kar je naredila za domobrance“, naredila kot privatnica, ko se je zapisovala o narodni spravi, t. j., še predno je bila izvoljena v parlament. Tudi ni povedala, kaj je naredila, kaj bi lahko, oz. kaj bo naredila za domobrance v slovenskem parlamentu. Beseda poslanca je namreč mnogo težja od privatnika.

Kljub njenemu poudarku — zakaj je med nami — borci nikakor nismo mogli preko naše problematike, o kateri je še kar dobrovoljno odgovarjala in med drugim zatrjevala, da glede preteklosti imajo partizani svojo resnico — domobranci svojo. Pojasnjeno ji je bilo, da so bili partizani ustanovljeni za izvedbo revolucije, domobranci pa za obrambo najosnovnejših pravic vsakega človeka: pravico do življenja.

Napetost med obiskovalkama in med nami, ki je zaplavala nad vsemi in ves čas ostajala, je bila posledica v začetku omenjenih vprašanj in v takem ozračju je bilo nemogoče zadostno poudariti naš prav. Dopovedati bi ji namreč morali, da gledajoč z današnje perspektive na komunistično revolucijo 41-45 je resnica samo ena. Ni dveh, zato se eden od nasprotnih moti. Da bi imeli revolucionarji vsaj del resnice, morajo najprej dokazati, da je bila na Slovenskem revolucija potrebna in nujna. — Nujna in potrebna, pa še kako, pa je bila naša obramba. Za način, izvedbo in zaključek revolucije ni najti opravičila, in tudi ne za 45-letno totalitarno vladanje manjšinske partije. Revolucija na Slovenskem je bila načrtovana in izvajana po komunističnih metodah. Narodni heroj (tudi heroj je uvožen — mi Slovenci imamo junake) Maček-Matija je na tele besede časnikarja: „Znan je očitek komunistom, ki ste se šolali v Sovjetski zvezi, da niste govorili resnico o tamkajšnjih razmerah.“ — odgovoril: „Molčali smo pač zato, ker bi, če bi povedali resnico, izgubili polovico komunistov...“ Tako pridemo do zaključka, da je bila partijska vojaška zmaga Pirova zmaga. Sovjetska rdeča armada ter Rooseveltova politična zameglenost je partijo postavila na oblast v Sloveniji. V istem intervjuju, za 82-letnico rojstva, odgovarja Maček: „...Možnost spopada z dovcerajsnjimi zavezniki je bila zelo verjetna. V takih okoliščinah si nismo smeli dovoliti, da pustimo pri življenju izdajalce in zločince...“ —

misli je na domobranski pokol po vojni. Med drugim, za lase privlečenimi dokazi tudi ta dva primera imenujejo „uporaba taktike“. Nizkotna je ta, a taktika ostaja — a tudi neopravičljiva je! ...in za zaključek intervjuja pribije: „...Ponovno bi šel, če bi bilo treba!...“

Vztrajanje na takih postavkah kaže perverzno slovenskega komunističnega revolucionarja. Ali je ga. Hribarjeva kaj naredila v slovenskem parlamentu, da bi preprečila ta Mačkov „ponovno bi šel“? Če na to ni reagirala, potem bo „NIKOLI VEČ“ izgovorjen v Kočevskem Rogu po njej simpatičnemu Kučanu, ostal v zgodovini našega naroda le — prazna fraza... ali pa jo je jemati kot taktiko?

Na sestanku z borci ji je bilo zastavljeno tudi to-le vprašanje: „Katera, oz. vsaj eno politično dobroto smo bili deležni borci in naša politična emigracija po enoletni demokratični vladi doma?“ Odgovorila je časnikarka Dela ter naštevala kulturne dobrine, ki se kažejo v tiskanju in dovoljenju za uvoz naših emigrantskih publikacij, o kakšnih pokojninah za preživele domobrance ali odškodnine pa ni pričakovati, ker tudi partizani niso bili deležni privilegiranih pokojnin. Odpadlo je vprašanje, kaj je bilo, oz. bo storjeno za naše invalide. Seveda na to ni pričakovati odgovora, ker naši invalidi ne morejo eksistirati, ker so takoj po vojni že našli rešitev zanje: pobili so jih — kar cel vlak!

Glede SSK ji je bila ponovno predočena izjava g. Loboda na sobotnem srečanju, ko je povedal izjavo predsednika pripravljalnega obora V. Habjana, da mora SSK ostati v rokah leveice, ker desnica ima za seboj že Cerkev. Jasno ji je bilo povedano, da nihče ni nasproten SSK, čigar namen naj bi bil povezovati vse Slovence po svetu in doma, poudarjeno pa je bilo, da smo proti načinu ustanavljanja. Pojasnjeno ji je bilo, da je večina članov naše politične emigracije hvaležna g. Čuku za slovensko radijsko oddajo, nikakor pa ne moremo sprejeti, da bi bil g. Čuk predstavnik naše politične emigracije in to, kot podpredsednik v Izseljenski matici. Takšno Dularjevo vključevanje „argentinskega čudeža“ v Izseljensko matico, za nas ni sprejemljivo, da ne rečemo — žaljivo.

To je le kratek odmev sestanka in misli ob njem. Sestanek je bil zame in še za nekatere soborce — brezpredmeten.

Samo resnica, jasna ko beli dan, je trdna podlaga za pravico in pravičnost, ki vodita v pomiritev našega naroda — ne v spravo, ker spravljati se z zmotno ni v skadu z zakoni zdrave pameti.

Nikoli tako, kot danes, je tisti čas, ko si moramo natočiti čistega vina in izpiti kozarce do dna za zdravje našega naroda!

Drevo se po sadu spozna

(Posprava dveh obiskov pri slovenski politični emigraciji)

Nastop gospe **Spomenke Hribarjeve** v Slovenski hiši, 23. marca letos, kjer je razložila organizacijo **Svetovnega slovenskega kongresa (SSK)** in vabila na udeležbo, se je vršil v napetem ozračju splošnega nezaupanja in sumničenja. Razgrevale so ga ostre kritike diskutantov, s katerimi se je publika v nabito polni dvorani solidarizirala in se postavila v bojni stav proti predavateljici in njeni spremljevalki **Alenki Puhar**. Ta val nezaupljivega zadržanja je v nemajhni meri sprožilo predavanje kranjskega župana **inž. Vitomila Grosa**, tri dni pred tem sestankom. Ob tisti priliki je označil vodstvo SSK-a za levičarsko orientirano in je sklenil, da organizacija sama plava v levičarske vode. Kot dokaz za to je navedel radijsko izjavo odbornika SSK-a **Vlada Habjana**, v kateri je zahteval, da mora SSK postati levičarska organizacija, ker da ima desnica že svojo organizacijo v slovenski Cerkvi. Iz Grosovih izjav se pozorni poslušalec ni mogel ubraniti vtisa, da ima za tako orientacijo kongresa veliko odgovornost Spomenka Hribar. Z zadevno informacijo je kranjski župan dregnil v sršenovognezdo, zadel v podzavest naše skupnosti in povzročil reakcijo, kakršne drugačne, po psihološkem zakonu, ni bilo pričakovati: iracionalno eksplozijo.

Sestanek, ki se je naslednji dan izvršil med gospema in borci, je napetost še zvišal, ker je po izjavi gospe Puharjeve izpadel kot inkvizicija. Sumničenje je doseglo svoj višek, ko je nekdo pozval gospo Spomenko, naj se izjavi, na kateri strani se nahaja: na komunistični ali na naši? Ob tej provokaciji je gospej, ki je dala ves svoj čas svojega obiska dokaz izrednega duševnega ravnovesja, pošlo potrpljenje, tako da je s svojo drobno pestjo udarila po mizi rekoč: „Več sem naredila za domobrance, kot vi vsi skupaj!“ V tem smo ji vsi morali dati prav.

Končno smo se prijateljsko, z aplavzom, poslovili od obeh gospa, dasi nekateri še vedno z želom dvoma v sebi.

Ker je treba dognati resnico, je nujno, da na podlagi dejstev presodimo položaj in osebe ter skušamo dognati prvič, kaj je interes slovenstva, pa

če se SSK krije s tem interesom.

Sodilo za rešitev vprašanja nam more dati sólo sv. pismo: „Po njih sadovih jih boste spoznali!“ Sadovi pa so tile:

Spomenkini sadovi

— Obsodila je komunistični rodomor v času, ko je bilo to življenjsko nevarno in je kljub silnemu pritisku in strahovanju vzdržala obtožbo.

— V borbi proti komunistični tiraniji je izhajala iz etičnih osnov. Čeprav ateistka, se zavzema za večne vrednote človeškega dostojanstva, svobode, resnice, pravice in ljubezni, kar so tipične krščanske vrednote. („Anima humana naturaliter christiana — človeška duša je po naravi krščanska.“ - Tertulijan.)

— Zavzema se za suvereno Slovenijo kot pravno državo, kjer naj bi obstajala enakost pred zakonom.

— Ob spoznanju, da narodni razkol, ki ga je povzročil komunizem s svojim rodomorom in 45 letno tiranijo, ogroža sam narodni obstoj, je sprožila iz ljubezni do slovenstva veliko kampanjo za narodno spravo.

— Z javnimi nastopi v gornjem smislu je torpedirala temelje komunistične diktature in odločilno pripomogla k vzniku, ki nam je v dar prinesla demokracijo, sicer še nepopolno, ki nam pa odpira vrata v popolno svobodo. To so dobri sadovi, sadovi „iz dobre zakladnice“ njenega srca. Dejanja govore. Zaradi svojega izrednega tveganja, žrtev in dosežkov, je ta velika in junaška žena že vstopila v slovensko zgodovino.

Grosove zasluge

Župana V. Grosa poznamo po tem, kar je o sebi in svoji liberalni stranki povedal na predavanju v Slovenski hiši 20. t. m. in iz njegovih privatnih pogovorov. Prišel je s poslanstvom, da informira o položaju v Sloveniji. Istočasno je opozoril politično emigracijo pred komunistično manipulacijo kongresa. Če informacija odgovarja stvarnosti, je to zelo pozitivna gesta. Moti le, da je obtožba komunistične penetracije v SSK presplošna, z enim samim konkretnim primerom Vlada Habjana.

Dasi je gospa Spomenka glede tolerance lahko v zmoti in bi s tem mogla nevedé pasti v nastavljeno past, bi bilo hudo natolcevanje podtikati ji zavestno podpiranje komunizma, ki pa vse njeno dosedanje delovanje priča o nasprotnem. Razen tega bi izpodkopavanje Spomenkinega ugleda vnašalo razdor v koalicijo Demosa, kar ni v korist ne slovenstva ne utrditve šibke slovenske demokracije.

Glede politične tolerance gospa Spomenka skoraj gotovo nima istih pogledov kot politična emigracija. Na to bi kazala okolnost, da gospa

ugovoru ni posvetila posebne pozornosti, kakor da nevarnost ne obstaja oz. kakor da demokratična toleranca tudi kaj takega dopušča. Stvar se sicer ni razjasnila, deležni pa smobili z njene strani očitka netolerantnosti. Se pravi, da gospa v tem oziru verjetno nima jasnih pojmov, a zaradi enega trhlega drevesa ne bomo požagali celega gozda. Razen tega si moramo biti na jasnem, da nismo v posesti vse resnice in v kolikor smo, da jo moramo uveljavljati z ljubeznijo, ne s sovraštvom. Pridigar nam je pri četrtkovem svetem opravilu dal lep opomin: „Resnica brez ljubezni je napuh in ta je prvi naglavni greh.“

Inž. Vitomilu Grosu je treba priznati, da je bilo njegovo predavanje o slovenski stvarnosti izčrpno in zelo informativno. Zlasti je bilo na mestu njegovo opozorilo pred komunistično infiltracijo in pred njihovo manipulacijo s kongresom.

Mi dobro poznamo komunistično taktiko infiltracije, miniranja društev in manipulacije. Ker pa so na to nekateri, v svojem navdušenju ob spremembah v domovini že nekoliko pozabili (češ „komunizma ni več“), ni bilo odveč županovo opozorilo. Volk menja dlako, nravi pa ne! Zato je jasno, da tudi sedanji „prenovitelji“ skušajo pod drugo firmo minirati in manipulirati s SSK, podobno kot so njihovi očetje med revolucijo manipulirali z OF in NOB. Skušali bodo doseči, v smislu Habjanove zahteve, da bi SSK, kljub v pravilih začrtanemu nadstrankarskemu značaju, postal levičarsko opredeljen (kot je npr. SIM) in bi s tem postal nekakšna novooblikovana OF. Nevarnost obstaja. S tem pa še ni rečeno, da je sama zamisel SSK zgrešena oz. da gre za prevaro od strani pobudnikov.

Tu se odpre za nas delikatno vprašanje sodelovanja s komunisti, vprašanje, ki je za nas načelno, za one doma pa le taktično. Slovenski politični emigraciji je še živo prisotno svarilo papeža Pija XI. v okrožnici **Divini redemptoris**, da si komunizem „prizadeva množice pridobiti z raznovrstnimi prevarami ter skriva svoje zle namene za ideje, ki so samo na sebi prave in lepe“ in zaključí opomin s kategorično sodbo, ki zveni kakor anatema: „Komunizem je nekaj bistveno slabega, zato prav v nobeni reči ne bo z njim sodeloval, komur je mar krščanske kulture.“ (DR 57, 58)

„Tempora mutantur — časi se spreminjajo in z njimi se spreminjamo tudi mi,“ pravi pregovor. Res so se po drugi svetovni vojni časi spremenili, spremenile so se tudi družbe po svoji miselnosti in strukturi. Vrhovni politični zakon zapadne družbe je svoboda, ljudska volja in toleranca-priznavanje pravice do drugačnosti. Vse zapadne demokracije — zato tudi naša — slone na predstavnih strank, katerih ena je komunistična,

ki je v vlogi enakopravnega soigravca, s katerim so druge stranke primorane v parlamentih sodelovati. To je demokratična toleranca, ki priznava enakopravnost drugačnosti. Seveda se ta toleranca, ki velja za osebe in skupnosti, ne more naobračati na ideje, zlasti ne, če so bistveno perverzne. Demokratična toleranca tudi ne preprečuje samoobrambe pred infiltracijo in manipulacijo, kar velja tako za posamezne stranke, kakor tudi za demokratične ustanove, ki se morajo obraniti vdora totalitarizma in nesvobode pa deformacije, sicer izgube svoj smisel obstoja.

Sklep. Slovenska demokracija je šele v povojih in, kakor je trdil inž. V. Gros, jo levičarji vsak čas lahko odpihnejo. Ta demokracija da je le začasna, ker ima šibko večino v parlamentu (55% v republiški skupščini, večino v skupščini občin, manjšino v gospodarski skupščini), šibko vlado, v kateri sede trije levičarski ministri, razen tega „prenovitelji“ še trdo drže v rokah ves državni aparat, vsa sodišča, vsa državna tožilstva, razen glavnega tožilca, vse banke razen kranjsko, imajo 90% direktorjev podjetij, večino občin, vsa javna občila razen dveh tednikov. V tej slovenski demokraciji se po njegovem vse spreminja tako, da se nič ne spremeni. Nič ni dokončnega, vsak korak, ki ga ta demokracija naredi, je le „predzadnji korak“.

Glede na ta položaj je čuječnost še posebej na mestu. Da se prepreči komunistična zloraba kongresa, se mi zdi primerno, da politična emigracija postavi zahtevo po odstranitvi vseh komunistov iz odbora SSK, med prvimi Vlada Habjana. Prisotnost komunistov v vodstvu demokratskih ustanov, je zaradi njih perverzne ideologije in prakse izpodkopavanja ter manipulacije, kakor prisotnost tempirane bombe, ki jo je treba odstraniti, dokler je še čas, da se prepreči nesreča. Tu še vedno velja papeževo opozorilo in če ga bomo zaradi neke idealizirane tolerance prezrli, smo v nevarnosti, da bo res SSK prejal slej pristan v levičarskem pristanu. Emigracija mora tudi staviti brezkompromisen pogoj za svojo udeležbo na kongresu, namreč ta, da sebo kongres vršil pod tradicionalno slovensko zastavo, brez komunističnega simbola. Iskati bi bilo treba dodatnih informacij še pri slovenskih krščanskih demokratih in pri Slovenski kmečki zvezi. Važen je tudi kriterij za izbiro delegatov na kongresu. V zdomstvu se bo izbor izvršil po družtvih.

Ce je strah o začasnosti slovenske demokracije utemeljen, potem bo demokratični, nadstrankarski Svetovni slovenski kongres ostal življenjsko važen forum za oporo slovenski svobodi; forum, na katerem mora biti slovenska politična emigracija prisotna tudi zato, da se preprečijo zlorabe.

Trojni domobranski jubilej

V Hurlinghamu je pred nedavnim dočakal 80 let svojega ustvarjalnega življenja ugledni belokranjski domobranec, narednik in načelnik domobranske motorizirane enote **gospod ANTON KARIN**. Kakor stoteri Belokranjčani, je tudi on prestal križev pot revolucije in se iz Italije preselil v Argentino. Spridnim delom si je kot urar in zlatar ustvaril lep dom in s svojo znano vztrajnostjo sezidal več hiš, trgovskih lokalov in stanovanj, tako da ga štejemo med premožne slovenske zdomce. Vkljub svojim letom je čil in še vedno vozi svoj uvoženi avto. „Tega imam tako navajenega,“ pove s svojo tipično hudomušnostjo, „d a se sam ustavi pred rdečo lučjo.“ Srce mu še vedno gori za Belo Krajino. In ko zapoje katero našo, ne more prikriti solzá, domotožja in vznichenja.

Osemdesetletnico želi praznovati še letos v svojem domu v Vinici. Tam bo s svojo življenjsko družico **go. Ano** praznoval tudi **zlato poroko**.

Junija letos pa bo blizu Tortuguitas proslavil svojo 80-letnico dolenjski **domobranec I. HOSTAR**. Trdo delo in življenjska preizkušnja, ki ga je doletela, ko je v prometni nesreči pred desetletji izgubil hčerki, ga ni strla. V njegovi hiši je bil že pred mnogimi leti prvi sestanek somišljenikov SDG. Udeležili so se ga prof. J. Kessler, prof. P. Verbic, Slavko Skoberne, J. Mikelj, L. Novak, brata Truden, J. Štefanič in drugi.

Vsem trem jubilarantom naše prizrčne čestitke!

Kalvarija slovenskih mater in žena

Pri opisovanju medvojnih in povojnih krivic, nasilja in zločinov pod komunistično strahovladno v Sloveniji še vedno ostajajo vrzeli, ki bi jih bilo potrebno izpolniti. Vrste pričevalcev omenjene temne dobe se namreč redčijo, preživeli bi mogli sicer še marsikaj izpričati, a nekateri oklevajo — iz razumljivih razlogov: čakajo, da se dokončno razčisti politično ozračje v domovini. Obstajajo tudi posamezniki, ki spričo fizične in psihične strtosti niso v stanu niti po petinštiridesetih letih z govorno ali pisano besedo priti na dan. Čutijo se nemočne v odkrivanju prestalega trpljenja — nedoumljivega celó za njihov najbližnji družinski ali prijateljski krog. Rajši ostajajo sami s svojo bolečino v srcu — četudi do smrti. Nekaj podobnega se verjetno dogaja tudi z bivšimi obtoženkami in zapornicami iz zloglasnih oznovskih zaporov, malo je znanega o križevem potu teh zavednih mater in žena — vrednih vsakega, tudi najmanjšega zapisa. Le zakaj naj bi se ne razgrnil zastor, ki zakriva njihovo tiho, v solzah in molitvah prestano gorjé?

Slučajno sem v razgovoru s prijateljem Božom Šurmom in njegovo soprogo Vero izvedel, da je bila pred leti (leta 1970) pri njih na obisku iz Slovenije mati gospe Vere, (sedaj že pokojna) **gospa Francka Dermastja**. Bila je kmalu po prihodu „osvoboditeljev“ obsojena na 10 let zopora. Odtrgana je bila dolgih pet let od moža in številnih majhnih otrok, razmeščena v različnih zavodih. Sklenil sem pobarati gospo Vero o dogodkih, ki so se razvijali v tistih burnih časih in odjeknili usodno tudi v Dermastjevi družini.

Gospa Vera, kot hči versko in narodno zavednih staršev, bi nam lahko zaradi razumevanja medvojnih in povojnih pretresov kaj povedali o vaši družini? Kje in v kakšnih razmerah ste živeli v takratnem napetem ozračju?

Živeli smo v Dravljah pri Ljubljani. Naša družina je bila številčna, prvotno nas je bilo kar 15 otrok. Malo pozneje se je število skrčilo na 11, ker so 4 umrli še zelo majhni. Oče je bil čevljar. Ta obrt je prehajala iz roda v rod, saj je bil stari oče tudi čevljar, sedaj je pa tudi sin Marko. Že tik pred pričetkom svetovne vihre je zmanjkalo dela, z odpoklicem očeta k vojakom (mobilizacija jugoslovanske vojske), pa je bila stiska še večja. Da smo preživeli, smo morali otroci raznašati vsak dan časopise iz

Jugoslovanske tiskarne — od Zgornje Šiške do vznožja Šmarne gore. Stara sem bila takrat komaj 13 let. Že takoj ob pričetku vojne in delitve duhov, se je naša družina opredelila odločno na protikomunistično stran. Ko so Italijani odpeljali brata Franceta v internacijo v Gonars, pozneje pa na Rab, je mama pogumno zatrnila: „Raje vidim, da je tam, kot da bi pobijal ljudi v gmajni.“ Razumljivo je, da omenjene besede domačim terencem niso bile pogodu. Višek mrznje do naše družine je bil dosežen septembra 1943, ko so vdrl v našo hišo partizani in pričeli ropati usnje za čevlje, čevlje od raznih strank, ter hoteli odpeljati še očeta. Zaradi vpitja in jokanja otrok so popustili z grožnjo, da ga bodo že pozneje poiskali, pa naj se skrrije kamorkoli. Vse izropano blago je moral potem oče vrniti Draveljčanom, prizanesli so nam samo Italijani.

Občutek večje varnosti je bilo zaznati šele ob ustanovitvi prvih vaških straž in pozneje v bližini domobranske posadke. A pripetilo se je nekaj nepričakovanega, skoraj usodno za vso našo Dermastjevo družino. Prav takrat ko se je brat France mudil na dopustu (bil je pri primorskih domobrancah), so pri sosedovih baje pripadniki Črne roke ubili **prof. Šterna in njegovo hčerko Muco**. V tej hiši so izdelovali znake za domobrance, kot tudi za partizane.

Če slišim prav — tudi za partizane? Potem je ta družina igrala dvolično vlogo?

Ja, tako je tudi v resnici bilo! Starejši sin Jure se je ponašal že z visokim činom — v hribih. Hčerki Muci so dvorili gestapovci, bila pa je tudi ljubica nam dobro znanega generala. Pri Šternovih so pogosto organizirali plese, tja so zahajali partizani in gestapovci. Mi otroci smo se igrali pod okni in smo vse dobro videli, kajti okna Šternovega doma niso bila nikdar zastrta. Črna roka je prizanesla ženi in mlajšemu sinu Mišku. Čeprav naša družina o tem umoru ni še ničesar vedela, so se že naslednjega dne pripeljali gestapovci in hoteli odpeljati vso našo družino, obdolženo od domačih terencev, v Dachau. K sreči se je moji najstarejši sestri posrečilo izmuzniti se iz hiše in nemudoma obvestiti domobrance. Takoj je bil sprožen alarm. Prihitelo je več domobrancev z ljubljanskega bloka in tudi glavno poveljstvo je bilo že obveščeno. Nevarnost, da bi bila Dermastjeva družina poslana v Dachau, je bila odvrnjena.

Draveljski komunisti so bili gotovo razočarani, da je vaša družina le ostala doma. Zdaj me pa zanima, kako je bilo 7. maja, ko so se dolge vrste

naših ljudi že umikale iz Slovenije. Kako se je takrat odločala vaša družina?

Vsa naša družina je bila 7. maja že pripravljena za odhod. A prišla je mamina sestra **Angela Koman** in odsvetovala dolgo pot s tolikimi otroki. Oče, ves potr in s solznimi očmi, je končno odločil: „Ve najstarejše pojdite, za vas tri je nevarno.“ In tako smo odšle vse tri najstarejše hčerke v svet, oče in mati s še sedmimi majhnimi otroki pa so ostali doma, kjer se je začelo trpljenje s prvimi urami „osvobojenja“. Ves nadaljnji razvoj bo pa sedaj opisala moja mama, ki je bila l. 1970 na obisku pri nas in je posneto na traku. Tu mama odgovarja na stavljena Božova vprašanja, obenem pa opisuje bistvena doživetja, kar lahko že takoj poslušate:

Božo: No, sedaj smo vsi tu v Argentini. Povejte mama, kako je bilo takrat, ko smo mi odhajali, vi ste pa doma pričakali „osvoboditelje“?

Gospa Dermastja: Sedmega maja ste odšli. Osmega maja ob 4. uri zjutraj so prikorakali v Dravlje prvi partizani. Bili so videti silno izmučeni, da bi se človeku zasmilili. Bil je to hercegovski odred. Spredaj pred njim se je peljal na kolesu domačin **Ivan Kogovšek** in kazal na našo hišo rekoč: „To je prava belogardistična bajta.“ Takoj je vstopil noter komandant odreda in zahteval kruha za vojsko, ker da je lačna. Pristala sem na peko kruha, a pripomnila, da nimam ne moke, ne kvasa. Obljubil je, da bo za vse to poskrbel. In res je kmalu prinesel vse potrebno za peko in še otroke je obdaril s čokolado in mermelado. Pekla sem potem vso noč v krušni peči.

Potem pa ta komandant ni bil tako slab?

No, moram reči, da je bil človek na mestu, vsega spoštovanja vreden. A kaj, ko so za temi hercegovskimi partizani nastopili čez nekaj dni domači partizani. Ti so se pa obnašali kot pravi razbojnikiki. Pojavili so se navadno okoli ene ure ponoči, vedno z izgovorom hišne preiskave. Oče (mož) se jim je skrival ves obupan na podstrešju. Najprej so pobrali iz očetove delavnice ves usnjarski material, potem so prišli na vrsto stroji, kolesa, obleke in še druge reči. 16. maja ob 8.30 dopoldne so aretirali očeta. Takoj po aretaciji, še isto dopoldne, so se vrnili in pobrali prav vse, tako da ponoči že nisem imela s čim pokriti ne sebe ne otroke.

Mama, kdaj so pa vas odpeljali in kako je bilo z vašimi otroki?

Bila sem aretirana 16. septembra 1945. leta. Ne morem popisati, kako mi je bilo hudo, že ko ste vi odhajali, potem so mi odvzeli moža, z mojo aretacijo pa me odtrgali še od preostalih sedmih nedoletnih otrok. Vsak prosti čas sem porabila za molitev. Ko sva se v zaporu s **šolsko sestro Evangelisto** spravljali spat, mi je vedno prigovarjala, naj vendar zaspim, ko sem se še križala in molila za moža in vse otroke.

Kam so spravili vaše otroke, saj so bili v večini še čisto majhni?

Najmanjše, komaj 3 do 5 let stare, so vtaknili po dva in dva ločena v različne „prevzgojevalne“ zavode. Najstarejšo hčerko, komaj 17 let staro, so odvedli v Vajeniški dom, pozneje pa v Karlovac v neko trgovino, kjer sem jo našla v obupnem položaju, da sem jo morala odpeljati domov.

Mama, kje ste bili zaprti? Ste bili večkrat premeščeni iz enega kraja v drugega?

Takole je bilo. Najprej sem bila zaprta 46. leta na ljubljanskem sodišču. Odtod so nas prav na sv. Ane dan preselili v Begunje pri Lescah. Čez eno leto, tudi na sv. Ane dan, pa so nas premestili v Rajhenburg. Na postaji v Lescah so nas natrpali v živinske vagone, katere so dobro zaprli in še skrbneje zastražili. Pri prevozu v Rajhenburg smo imele častno spremstvo: vsa ljubljanska Ozna je bila z nami. Izmučene, neprespane in obupane smo pešačile z vso borno prtljago od postaje proti rajhenburškemu gradu. Bilo je nekako ob 3. uri zjutraj. Videle smo med potjo, kako so tamkajšnji prebivalci skozi za vese opazovali naš klavrni sprevod. Videti je bilo, da so zelo sočustvovali z nami, a pomagati nam razumljivo niso mogli nič.

Kako so ravnali z vami? Ste morale kaj delati?

Tepli nas ravno niso, ampak so znali na drug način šikanirati in trpinčiti. Samo za neko **Košcak Marijo** vem, da je bila zelo pretepena; kje, ne vem. Vsaka je dobila delo; nekaterim so odredili poljska dela, drugim pralnice in šivalnice. Če ne bi delale, bi se nam zmešalo. Jaz sem bila v strojni šivalnici. Delale smo normo: 7 hlač na 8 ur. Vse pa niso mogle doseči predpisane norme. Šolske in usmiljene sestre, ki so bile tudi med nami, so bile namreč navajene finega dela, niso mogle „fušati“, zato jim, razumljivo, delo ni šlo tako od rok. Jaz sem napravila dostikrat tudi po

13 hlač in jih potem metala tistim, ki niso napravile zadostnega števila, kot je bilo prepisano. Poleg hlač smo šivale tudi delovne obleke, nazadnje še moške obleke. Delala sem skupaj z **Velikonjevo gospo**, skupno sva tudi po pomilostitivi takoj zapustili grad, oziroma najin zapor in odhiteli v negotovo smer — proti zasedenemu domu. Najprej sem se oglasila pri svoji sestri. Bilo je ob 1 uri ponoči, ko sem potrkala na njeno okno. Nadejali so se me že, da bom prišla, ker so slišali govorice o amnestiji. Celo noč smo se pogovarjali. Izvedela sem, da domov ne bom mogla, ker je naša hiša zasedena po tujih stanovalcih. Tako sem morala ostati pri sestri skoraj več kot eno leto. Sama sem spala na tleh, otroke — katere sem postopoma odvedla iz raznih zavodov — pa sem razmestila po raznih policah za sadje. Bilo je malo prostora, tudi sestrina hiša je bila — čeravno ne vsa — zasedena.

Mama, z vami o bile zaprte tudi neke partizanke? Kako je bilo z njimi?

Dve sta bili med nami. Ena, **Albina Ferkolj** se je pisala, je bila zelo hudobno deklé. Druga, **Angelca** je bila manj, bila je pač zapeljana. Albina je zganjala pravi teror nad ostalimi zapornicami. Ni hotela, da bi pele nabožne pesmi. **Gospa Adamičeva** se je nekega dne onesvestila in smo jo odpeljale v posteljo. Albina pa je zabranila: „Četudi crkné, tu ne bo ležala.“ Jaz sem pa vzela „deko“, zaloputnila vrata in dejala paznici: „Tukaj ni več mogoče živeti, dajte me raje v bunker.“ Paznica je poklicala naglo upravnika kaznilnice-majorja. Ta se je kmalu pojavil, rekoč: „Seveda, zato ne marate teh dveh deklet, ker sta partizanki.“ Jaz pa sem zavrnila; „Dajte nam poštene partizanke, ne pa take, katerih sami ne marate.“ Major je najprej zaslišal mlajšo Angelco, ki je še po pravici vse povedala. Nato je Albino zapodil v drugo sobo, iz katere je bila klicana na sodišče. Tako smo imele potem mir.

Zakaj so bile pravzaprav zaprte te partizanke?

Ja, na Bleiweisovi cesti so izpraznile neko hišo, ljudi pognale ven, kmalu nato pa samovoljno odprle — javno hišo.

Mama, kaj se je dogajalo s tako imenovanimi ljubljanskimi damami?

To je bilo v Begunjah. V kaznilnici so naenkrat vse črpalke odpovedale. Zato so nagnali ljubljanske dame, da so morale iz greznic z golimi rokami

prazniti človeško blato. Pač, da so jih do skrajnosti ponižali. Tudi za razna dela na polju niso poslali takih, že navajenih kmečkega dela, ampak zlasti v najhujšem mrazu prisilili le ljubljanske dame, s prozornim namemon — jih osramotiti in psihično uničiti.

Kako pa je bilo takrat, ko ste bili pred sodiščem?

Ah, bila je grozna obtožba! Najraje bi me kar na smrt obsodili, zaradi neštetih ubojev, sploh za vse izginule v Dravljah. Za vse sem bila menda jaz odgovorna. Jaz sem jim pa rekla: „Če bi bila jaz morilka, ne bi bila mati petnajstih otrok.“ Najprej so poklicali ženske priče. Nobena ni vedela nič pametnega povedati. Obrnili so se nato na moške priče. Dve priči, **Požar Franc** in **Grum France**, sta zatrjevala, da sem res vseskozi delala proti osvobodilnemu gibanju. Obtožena sem tudi bila, da sem ovadila Italijanom pripadnike OF in jih pošiljala v internacijo. Jaz sem pa dejala: „Ne jaz, ampak **partizan Rudi Ocvirk** je iz avtomobila dajal Italijanom navodila, koga poslati v internacijo.“ Državni tožilec je vzkliknil: „Kako, kako ste rekli?“ Jaz: „Da, partizan Rudi Ocvirk je pošiljal ljudi v internacijo.“ Tedaj je državni tožilec dejal: „Tudi med nami so bili izdajalci.“ Nato: „Zakaj pa ste svoje otroke pustili čez mejo?“ Jaz: „Ker je bilo slišati, da ste jih že veliko ubili.“ Tožilec: „Pa smo že koga ubili?“ Skoraj obe hkrati s sestro sva povzdignili glas: „Seveda ste jih; Natlačena, Ehrlicha, Peršuha...“ „**In tudi mojega sina ste ubili, je še zavpila moja sestra.** V tem trenutku je radio, ki je vseskozi prenašal sodni proces, prekinil oddajo. Obsojena sem bila končno na 10 let zapora, k čemur sta pripomogli dve moški že omenjeni „priči“.

Kdaj ste izvedeli, da vračajo domobrance?

Prvega julija (bolj verjetno 1. junija — op. ured.) je moja sestra dobila sporočilo, da vračajo domobrance in se ustavljajo pri Št. Vidu. Hitro steče na postajo v Št. Vid in se povzpne na stopnice železniškega poslopja nasproti šentviške cerkve. Prav ob pravem času, kajti že so pričeli prihajati prvi prepadeni četniki. Enega najbližjih je takoj vprašala sestra, kdo so. Odgovoril je s komaj slišnim glasom: „Tu nas je oko 200 jugoslavenskih oficira. Iz Celovca su nas predali Englezi. Šta će se nama učiniti?“ Očitno niso slutili, kakšna usoda jih čaka. Kmalu za njimi vodijo **Hlebca Toneta** (?) bivšega policijskega poveljnika. Bil je ves krvav kot Kristus. Hodil je bos s čevlji čez roko, ženske pa so pljuvale v njega kot za

stavo. V presledku za njim je sestra med raztepenimi domobranci zagledala **Joževčevega Toneta** in je takoj hitela z vprašanji: „Kje so drugi, kje so drugi?“ Molče je le s prstom pokazal nazaj. Med tistimi najbi bil v začetku tudi **Koman Polde**, njen sin, toda tega so že v Kranju ubili.

Na ljubljanskem sodišču ste se kaj omembe vrednega doživeli?

Na sodišču, pod našo delavnico so bili tudi zapori. Samo dolgo nismo vedele, katere vrste jetniki so spodaj. Nekega dne spusti naša mojsterca skozi razpoko v podu listek na vrvi z vprašanjem, kdo je spodaj. Dospel je hitro odgovor na listku: Tukaj smo na smrt obsojeni. **Polkovnik Peterlin**, ki se je tudi nahajal med temi obsojenci, je zaprosil, da mu, če je mogoče pošljemo pilo. Preden je do nas prišla ta želja, smo namreč večkrat po vrvi spuščale navezane hrano, ker smo vedele, da so zelo lačni. Ampak **Pepca Krizeva** je bila tako neprevidna, ko je nekega dne spuščala pilo s kruhom vred, da je vrvco preveč obtežila, ali pa je vrvca že bila izrabljena. Vrvca se je naenkrat utrgala in vse skupaj je s hruščem padlo na tlak spodnjega prostora. Privršal je gor paznik ves razburjen: „Ženske trapaste, kaj bi bilo, če bi vas dobili?“ Paznik spodaj pa je bil tudi tako dober, da je pobral pilo in pustil samo kruh. Tako ni bilo nikakih posledic za nas. Res so kmalu nekatere jetnike, med njimi polk. Peterlina, usmrtili.

Mama, kako ste se vživeli, ko ste bili že na svobodi?

Veliko skrb sem imela, kako bom začela. Saj je bil naš dom v Dravljah zaseden, morala sem tudi poiskati otroke po raznih „prevzgjajališčih“. Kot sem že omenila, sem morala ostati pri sestri še več kot eno leto. Vsak dan sem letela na stanovanjski urad, a dokler nisem imela službe, ni bilo možno po predpisih dobiti stanovanja. Obrnila sem se zato na zaposlitveni urad. Tam mi je **neki Matoh** (tudi iz Dravelj), ponudil edino možno zaposlitev — pometanje ljubljanskih ulic. Bila sem kar pripravljena, da sprejemem to delo, saj sem imela vendar otroke in treba je bilo živeti. Mislila sem si: bolj ponižati me že tako več ne morejo. Ko sem pa prišla donmov, to je na stanovanje k sestri, mi je **svak Koman** odločno zabranil tako zaposlitev: „Dokler bomo jedli, čeprav samo krompir, ne boš šla ceste pometat.“

Ali je bila vaša hiša še dolgo zasedena?

Ljudje, ki so jo imeli zasedeno, se niso hoteli takoj umakniti. Prvi je izpraznil eno sobo **partizanski poročnik Klančar** in se preselil v Moste. Imel je toliko srca in rekel: „Mama, se bom pa jaz umaknil.“ Takoj smo napolnili sobo, da je bila res že kar tesno. Hčerka se je medtem poročila in imela dva otroka. Sprejeli smo menda še eno sotrpinko, skatero sva bili skupaj v zaporu. Imela je majhno hčerko in je že dolgo brezuspešno iskala stanovanje. Bila je že vsa obupana. Zasmilila se mi je. Rekla sem, če nas je že toliko notri, pa naj bosta še dva več. In tako nas je bilo že 16 v eni sobi.

Kdaj pa je vaš mož umrl?

Umril je 13. maja 1964. leta na posledicah trpljenja v zaporu. Obešali so ga spolne organe in se pri tem norčevali češ, sedaj pa le delaj otroke. Bolehal je na srcu, ki je končno odpovedalo. Bil je velik pogreb, da v Dravljah še ni bilo takega. Izkazalo se je, da so ga mnogi le cenili in radi imeli.

Vidite mama, končno so pa ljudje le spregledali in uvideli, da niso prav ravnali. Kaj pa na splošno, kakšen je postajal odnos sosedov in sploh Dravelčanov do vaše družine?

Moram reči, da sovražnosti do nas niso več kazali, večina je začela pozdravljati, nekaj strupenih zapeljancev je pa seveda še vedno ostalo. Mnogi se izogibajo stika z ljudmi, se vdajajo pijači, nekaterim se je zmešalo, zopet drugi so si sami končali življenje. Večkrat smo tudi tiste, ki smo bile zaprte, med seboj ugotavljale: Poglejte, te so bile partizanke, pa imajo take živčne napade, zakaj pa od nas, ki smo toliko pretrpele, nima nobena nobenega?

Kako pa je bilo, mama, s tisto demobilizacijo partizanov?

Na velikem dvorišču pri Rožekovih na Posavju (Ježica) je bilo polno partizanov in partizank. Med partizankami so nekatere celo jokale, češ da nimajo kam iti sedaj. Pa je **Rožekova mama**, najbližjim partizanom rekla: „To pa ni prav, da jih postavljate na cesto, ko nimajo ne doma, ne službe. Vsak izmed vas naj bi eno oženil, pa bi bile preskrbljene.“ Takoj se oglasi eden od najbližje skupine partizanov: „Ah, mama, to pa so same kurbe. Še na misel mi ne pride, da bi se s katero od teh oženil.“ Tako je bilo: za „osvobodilno vojsko“ so bile takrat „zaslužne“, sedaj pa na cesto vržene,

brez upanja na kakšno boljšo življenjsko usodo.

Mama, se vam je vtisnil v spomin še kakšen poseben dogodek, ki osvetljuje tedanje nevzdržno stanje?

Marsikateri doživljal je bil pretresljiv. Naj omenim enega. Z nami je bila v delavnici razmeroma še mlada zapornica. Pisala se je **Razinger Greta**. Poročila se je, ko je imela komaj 16 let, z nekim pravovernim komunistom in vstopila celo v partijo. Pripovedovala nam je, da je na nekem pohodu proti Mokronogu spotoma videla, kako so komunisti mučili svoje žrtve, jim rezali jermena s hrbtov, stikali oči itd. Zagnusilo se ji je in se je odločila javiti vse to Nemcem. Res so Nemci 24 mučiteljev zajeli in postrelili. Partizani so jo takoj osumili. Obsodili so jo pogojno na 15 let zopora s pripombo: da ko se vrne njen mož, jo bo pa še on sodil. Tolažila se je, da jo bo mož rešil, ker je tudi ona njemu pomagala izviti se iz objema smrti. A zgodilo se je drugače. Nekega dne se je pojavila v naši delavnici posebna komisija: **Žurče**, naš upravnik, **dr. Turnšek** in še nekdo drugi, meni nepoznan. Ustavijo se na naši strani in pričenjajo razgovor z zapornicami. Opazila sem, da so imeli oči venomer uprte v Greto. Vrnejo se v pisarno. Čez nekaj trenukov pride paznica in zapove Greti, naj takoj pripravi vse svoje reči za odhod na ljubljansko sodišče. Tam jo je že čakal njen mož z drugo ženo in odločil, da mora biti ustreljena. Obsodba se je izvršila med njenim obupnim vpitjem: „Tako mlada, pa moram umreti...“

Še drug dogodek se mi je vtisnil v spomin. Znana **komunistka M.** iz Dravelj je čakala na porodni postelji prvega otroka. Pred porodom je še poklicala zdravnika z zahtevo, da naj odstrani s stene križ: ne mara, da bi ga njen otrok videl. Takoj po porodu so ji prinesli otroka, a zdravnik je materi-komunistki kratko izjavil: „Tovarišica, tvojemu sinu ne bo treba gledati križa, kajti otrok je — slep!“ Tudi pozneje rojeni drugi otrok je pomenil zanj bridko razočaranje: rodil se je — beček!

Mama, mnogo žalostnih, prežalostnih in zares tragičnih doživetij in dogodkov smo slišali od vas. Zdaj nam pa za zaključek in slovo še kaj povejte.

No, še na nekaj sem se spomnila. V zaporih v Rajhenburgu so nas nadrejeni večkrat silili peti, seveda samó partizanske pesmi. Me smo se upirale, a izbrale smo največkrat tisto pesem, ki nam je bila najbolj pri srcu: Ah, kako je dolga, dolga pot...

Da, dolga je bila doba od moje aretacije do ponovne vzpostavitve razdejanega krova. A čas kljub vsemu hitro beži. Srečna sem, da mi je Bog izkazal to milost, da sem lahko vse otroke obiskala. Tudi ata je tako hrepenel po vseh vas, da bi vas še enkrat videl, a mu ni bilo дано. Trdno sem prepričana, da se bomo tudi potem, ko me bo prekrila črna zemlja, vsi videli v naši pravi domovini. Še enkrat tisočkrat hvala za vse skrbi, ki ste jih imeli z menoj in da ste pripomogli k temu snidenju. V duhu bom vedno z vami — vaša mama!

Prenos na traku razgovorov med gospo Francko Dermastjo in zetom Božom Šurmanom, se je končal. Sledi naj to razmišljanje:

Kaj naj dodamo še k pripovedi te pogumne žene, matere-trpinke? Je to sicer izpoved ene slovenske matere, toda izpoved, ki povzema tudi ponižanja, zasramovanja in trpljenje preštevilnih slovenskih mater znotraj in zunaj zaporov, na tej ali oni strani oceana. Vso goro vnebovpijočih krivic, prizadetih tem materam, bi bilo potrebno imeti pred očmi tudi pri uresničevanju resnične sprave in prizadevanju, da se jim popravijo storjene krivice. Gospo Dermastjevo (l. 1980) kot tudi mnoge njenih sotrpink je že prekrila zemlja. Po tolikih duševnih mukah, žgočih bridkosti, prelitih solza in izrečenih molitvah so našle svoj mir pri Vsemogočnem. Upati je, da bo nova oblast na področju svoje pristojnosti znala dati potrebno zadoščenje umrlim in še živim ženam, katerim je „realsocializem“ prizadejal toliko gorja in marsikateri uničil življenje.

TONE ŠUŠTERŠIČ

(Zaradi pomanjkanja prostora v listu, sta objavljena oba razgovora v skrajšani obliki. Naj velja na tem mestu posebna zahvala zakoncema Veri in Božotu Šurmanu za pričujoče pričevanje.)

OBVESTILO UPRAVE:

Ker je argentinska pošta odpravila znižano tarifo za revije, prosimo naročnike, ki dobivajo list po pošti, da nam nakažejo poštnino, ki je nazvidna iz znamke oziroma zadevnega žiga.

Confesión de un “canalla”

Por Daniel Pérez

Una vez escuché decir que todo hombre de más de cuarenta años es un canalla y desde el primer momento la afirmación me deslumbró. “Claro—pensé—, ya soy un canalla. En las cuestiones morales la edad es un asunto de la mayor importancia. Al fin soy un canalla”. Había dejado atrás el candor y la disponibilidad de mi juventud, cualidades que solían impulsarme a tomar cualquier tranvía que marchara hacia la catástrofe.

Ahora, desde mi flamante condición de canalla, obtenida a fuerza de fracasos, errores y años, creo poder comentar algunas cosas con cierta autoridad. Mi generación es la generación de los desaparecidos. Fascinados por el dramático escenario de la Historia, ansiábamos representar en él un papel destacado. **Así, no vacilamos en trepar al tranvía de Mao, Fidel o cualquier otra variante a mano. Un puñado de frases sustentaban otra variante a mano. “El triunfo del proletariado es inevitable”: “El socialismo creará un nuevo hombre”; “El deber de todo revolucionario es hacer la revolución”, etcétera.** Eran verdades incuestionables, ya que provenían del llamado socialismo científico”. La palabra “científico”, que siempre tuvo una buena prensa, nos daba tanta seguridad como las “leyes de la historia”, nos permitía guarecernos en la tranquila ignorancia de que el progreso no es una ley sino una conquista, y de que el terreno ganado por una generación puede ser perdido por la siguiente.

En la década del 60 se produjo una confluencia funesta: la de una generación sin malicia, dispuesta a creer que todo lo que se decía era tal como se lo decía, con el persistente esfuerzo del Estado cubano por iniciar y extender la lucha guerrillera en América.

Comenzó así el baño de sangre que abarcó a todo el continente, **con la sola excepción de México, único país de la región que no se sumó al bloqueo dispuesto en 1961, manteniéndose de ese modo a salvo de las represalias de Fidel.**

Irremediablemente ingenuos y soberbios, no sospechábamos entonces de los grandes profetas del socialismo ni de nosotros mismos. Creíamos que tanto a ellos como a nosotros nos movía solo el desinteresado afán de liberar a los oprimidos, sin que ese afán conllevara

ningún interés personal.

Creíamos también que nuestras opiniones eran “objetivas”, vale decir, elaboradas desde un impecable racionalismo. Ignorábamos la fuerte incidencia del estado de opinión que recorre a las sociedades como una invisible savia subterránea, tanto como ignorábamos nuestros propios instintos de dominación y trascendencia.

Hoy, arbitraria y serenamente, como un apacible canalla, reconozco la vigencia de la irracionalidad y la arbitrariedad en nuestras opiniones o —lo que es lo mismo— el peso de las inclinaciones afectivas sobre las que construimos nuestros argumentos.

Lo que viene después del mal

Así, en aquellos años de ciego fervor, nuestra visión de la revolución cubana estaba condicionada por la épica destrucción de la tiranía de Batista, que anuló la racionalidad en la opinión colectiva y creó una sólida corriente de credibilidad en su favor.

Esto no era nuevo, claro. A su tiempo, Stalin había derrotado a Hitler, símbolo del Mal absoluto, condicionado afectivamente y —consiguientemente anulado— la racionalidad en la opinión de la época. En efecto, luego de la gloria de Stalingrado, la buena conciencia “progresista” de Occidente no pudo ver a Stalin sino como a un líder noble, bondadoso y humanitario, a quien se le dedicaban poemas y aclamaciones enfervorizadas. Como observa Kundera, **las víctimas marchaban con entusiasmo detrás del verdugo, acusando de fascista a quienes no lo seguían.**

Desde mi actual condición de canalla, resalta con toda evidencia el maniqueísmo ingenuo, tipo Hollywood, que nos empujaba a creer que lo que se oponía al Mal debía ser necesariamente el Bien. ¿Por qué lo creíamos si a cada paso la realidad nos demuestra que a un individuo o a un gobierno malo lo sucede otro dotado de otra orientación para la maldad, o simplemente otro peor? Ahora sé que no hay leyes: al Mal le puede seguir el Bastante Mal, el Muy Mal y el Espantosamente Mal, y aún eso podrá empeorar; quien nos libera de una gran calamidad puede inmediatamente sumirnos en otra aún más insoportable.

(Extraído del diario “El Clarín” del 4-9-90)

Nadie cuestionó la urgente necesidad de los polacos de librarse del remanente del Partido Comunista y de sus desafortunados líderes. Nadie advirtió a Vaclav Havel en contra de brindar una nueva era democrática a Checoslovaquia. Nadie reprendió a Alemania del Este por tratar de someter a juicio a algunos de los hombres que transformaron en muerte la pena por trepar el Muro de Berlín.

Nosotros sabemos que desde la Segunda Guerra Mundial, lo que produjo inestabilidad en Europa fue la existencia en la Unión Soviética de un gobierno regido por unos pocos en el Kremlin que han estado tragándose en sus fronteras a una variedad de nacionalidades cautivas.

No es injerencia de Occidente derribar al gobierno de Gorbachev en el Kremlin o complotar contra él. Pero tampoco tenemos el derecho de intervenir usando la ayuda masiva para prolongar el gobierno actual. Gorbachov no necesita miles de millones de dólares para hacer lo que su país requiere. Lo único que necesita es reconocer que ha fracasado económicamente y renunciar mientras conserve el honor, primero como jefe del partido, y en tres meses como jefe del Estado.

Durante ese tiempo, aquellas repúblicas que quieran separarse estarían autorizadas a hacerlo, y entre seis y ocho lo harían. El resto podrían prepararse para las elecciones que elegirían a un nuevo presidente y consejo.

Gorbachov presidiría una federación descentralizada que eliminaría cualquier status especial del Partido Comunista y crearía una nueva nación en lo económico y político.

Herencia

Occidente podría asistir con todo lo que pueda sin el temor a prolongar la tragedia.

Los soviéticos no entrarían inmediatamente a una tierra prometida de prosperidad y estabilidad garantizada: siete décadas de comunismo son una herencia pesada.

Pero tendrían finalmente la base esencial: una nueva sociedad, libre no solo del "gulag" de sus doctrinas, sino de su aparato y de sus maestros y sirvientes.

(Extracción parcial del artículo publicado en «Ambito Financiero»)

VSEBINA

STRAN

Urednikove besede	1
Izjava SLS ob letu slovenske demokracije	2
Rudolf Smersu: Ob 50-letnici ustanovitve Slovenske legije	5
Stanje v Sloveniji — v spartanskem stilu	8
Ponatis iz MLADINE: Intervju z A. Svetinom	9
Zapisi, vtisi in ponatisi	18
Vinko Levstik: O borbi TIGR-ovcev na Primorskem	33
Partizan Silvo Grgič o boroveljski „bitki“	37
Satane Jemec: Zadnji domobranski juriš	40
Kocbekove definicije in definicija Kocbeka	42
Jože Košorok: Množični umori pri Sevnici	44
Marjanu Kocmurju Memento na grob!	46
Vladimir Kos: Dotlej, da prst odmeva z grobov!	49
Rudi Bras: Svečanost in pripombe ob robu	50
Naš razgovor z ministrom Dularjem	55
Rudi Bras o sestanku s Spomenko Hribarjevo in Alenko Puharjevo	61
Boštjan Kocmur: Drevo se po sadu spozna	64
Trojni domobranski jubilej	68
Tone Šušteršič: Kalvarija slovenskih mater in žena	69
Confesión de un "canalla" (D. Pérez en "El Clarín")	79
Lo que necesita URSS es un gobierno nuevo (Amb. Financiero)	11

Cena te številke na 80 str. je za Argentino ₳ 40.000.

Cena vsake posamezne številke za inozemstvo pa je po 6,40 USA dol. z avtoriziranih 80. strani. Zračne pošilke se zaračunajo posebej.

Correo Argentino Suc. 7 (B) y San Justo (B)	FRANQUEOPAGADO Concesión N° 5811	Registro Nac. de la Propiedad Intelectual N° 107.086 R. Falcón 4158 (1407) Bs. As.
	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 691	